

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ

BEZPEČNOSTNÍ STUDIA

**Vývoj českého obranného průmyslu a jeho
postavení na Evropském trhu s obranným
materiálem**

Anna Kadlečková

MAGISTERSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Praha 2010

Autor práce: **Anna Kadlečková**

Vedoucí práce: **PhDr. Vít Střítecký**

Datum obhajoby: **červen 2010**

KADLEČKOVÁ, Anna: *Vývoj českého obranného průmyslu a jeho postavení na Evropském trhu s obranným materiálem*. Praha: Univerzita Karlova. Fakulta sociálních věd. Institut politologických studií, 2010. 88 s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Vít Střítecký.

Anotace:

Diplomová práce shrnuje dosavadní proces utváření Evropského trhu s obranným materiálem a obecně snah o liberalizaci a transparentnost zadávání zakázek v oblasti obrany v Evropské unii. V druhé části se zabývá proměnou českého obranného průmyslu v posledních dvou dekádách. Hlavní část práce zkoumá vztahy mezi tímto odvětvím průmyslu a jeho úspěšností, iniciativami Evropské unie a Českou republikou.

Klíčová slova:

Evropský trh s obranným materiálem, Evropská unie, český obranný a bezpečnostní průmysl, Česká republika

Abstract:

This thesis summarises the recent development in establishing the European Defence Equipment Market and generally in attempts of liberalisation and transparency in defence procurement in the European Union. In the second part, it deals with transformation of the Czech defence industry in last two decades. Main part of the thesis examines the relations between this branch of industry and its prosperity, the initiatives of the European Union and the Czech Republic.

Keywords:

European Defence Equipment Market, European Union, Czech defence and security industry, Czech Republic

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně, uvedla v ní všechny zdroje, s nimiž jsem pracovala, a v textu řádně vyznačila jejich použití.

Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 21. 5. 2010

Bc. Anna Kadlečková

Děkuji za pomoc při zpracování této práce vedoucímu práce PhDr. Vítu Stříteckému a za cenné konzultace a rady Ing. Josefu Fučíkovi.

Anna Kadlečková

OBSAH

Úvod:	8
1. Evropská unie	11
1.1. Evropská unie a Evropský trh s obranným materiálem	11
1.2. „Článek 296“	15
1.3. Evropská komise	17
1.3.1. Interpretací sdělení k používání článku 296	17
1.3.2. Obranný balíček	18
1.3.2.1. Směrnice k převodům obranných produktů v rámci EU	18
1.3.2.2. Směrnice k veřejným zakázkám v obraně	19
1.4. Evropská obranná agentura	20
1.4.1. Kodex chování při zadávání zakázek v oblasti obrany	21
1.4.2. Kodex žádoucí praxe v dodavatelském řetězci	22
1.4.3. Bezpečnost dodávek a informací	23
1.4.4. Kodex chování v offsetové politice	24
1.5. Export	26
1.6. Evropská obranná technologická a průmyslová základna	29
1.7. Výzkum a vývoj	29
2. Transformace obranného průmyslu České republiky po roce 1989	31
3. Česká republika a současný český obranný a bezpečnostní průmysl ČR	37
3.1. Česká republika – úvod	37
3.1.1. Postoj České republiky k Evropskému trhu s obranným materiálem	38
3.1.2. Podmínky obchodování s obranným materiálem	39
3.1.3. Podmínky činnosti obranného průmyslu České republiky, výzkum a vývoj	42
3.1.4. Veřejné zakázky v České republice	47
3.1.5. Export	49
3.1.6. Import	55
3.1.7. Vliv Evropské unie na Českou republiku – zhodnocení	56
3.2. Český obranný a bezpečnostní průmysl	58
3.2.1. Kategorizace	60
3.2.2. Asociace obranného a bezpečnostního průmyslu	62
3.3. Nové příležitosti	64
3.4. Konkrétní příklady – úspěšné i neúspěšné podniky	66
3.4.1. Aero Vodochody	66
3.4.2. Další	68
Závěr	70
Summary	72
Seznam použitých zdrojů	73
Projekt diplomové práce	80

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ASD - Aerospace and Defence Industries Association of Europe
AOBP – Asociace obranného a bezpečnostního průmyslu České republiky
AOP - Asociace obranného průmyslu České republiky
COARM - pracovní skupina Rady EU pro vývoz konvenčních zbraní / Working Group on Conventional Arms Exports
ČOBP – český obranný a bezpečnostní průmysl / Czech defence and security industry
ČOP – český obranný průmysl / Czech defence industry
ČR – Česká republika / Czech Republic
DC - společnost zabývající se výrobou obranného materiálu / company producing defence equipment
EBB – Electronic Bulletin Board
EC - Evropská komise / Commission of the European Communities
EDA – Evropská obranná agentura / European Defence Agency
EDEM - European Defence Equipment Market / Evropský trh s obranným materiálem
EDTIB - Evropská obranná technologická a průmyslová základna / European Defence Technological and Industrial Base
EU – Evropská unie / European Union
MO – Ministerstvo obrany / Ministry of Defence
MPO – Ministerstvo průmyslu a obchodu / Ministry of Trade and Industry
MZV – Ministerstvo zahraničních věcí / Ministry of Foreign Affairs
NATO – Organizace severoatlantické smlouvy / North Atlantic Treaty Organisation
OBP – obranný a bezpečnostní průmysl / defence and security industry
OP – obranný průmysl / defence industry
R&D - výzkum a vývoj / Research & Development
SALW - ruční palné a lehké zbraně / Small Arms and Light Weapons
SME – malé a střední podniky / small and medium enterprises
SMS – účastníci se státy / subscribing Member States

ÚVOD

Evropa i Česká republika se musí vyrovnat s mnohými změnami, které se úzce dotýkají bezpečnosti. Terorismus i mise v zahraničí stírají rozdíl mezi vnější a vnitřní bezpečností, proběhla „Revolution in Military Affairs“, splývají i pojmy jako „bezpečnost“ a „obrana“ a rozdíl mezi „civilním“ a „vojenským“ je menší, než kdy býval. V podniku zaměřeném na civilní výrobu mohou čas od času přijmout zakázku na výrobu zboží určeného armádě, část produkce může spadat do kategorie položek dvojího užití, naopak z vojenských projektů a vojenského výzkumu může vzniknout řada vedlejších produktů, které najdou uplatnění v civilní sféře. Ekonomická krize dále tlačí na již tak limitované obranné rozpočty. Prognózy říkají, že nebude-li Evropa vystupovat navenek jednotněji a nebudou-li její členové více koordinovat své politiky včetně zahraniční a obranné, čekají tento kontinent jen problémy, nepoměrně menším vlivem ve světě počínaje. Uvnitř Evropské unie funguje již šest let i Česká republika, země s dříve celosvětově známými zbrojnými podniky. Některé instituce EU se snaží směřovat státy k ústupu od trvale „předvolebního“ myšlení k uvědomění si souvislostí přesahujících hranice jejich domácího státu. Postoj České republiky k těmto trendům je rozporuplný. Český průmysl již, zdá se, poměrně navykl tržnímu prostředí, i když ani zde nelze hodnotit jednoznačně, jak uvidíme dále. Funguje však v systému právního prostředí ČR, do kterého nyní proniká stále více vnější vliv EU. Jak tento stav vypadá, co z něj plyne za doporučení a jaké mohou být v budoucnu důsledky dnešních aktivit nebo naopak nečinnosti jednotlivých aktérů se pokusím ukázat na následujících stranách.

Diplomová práce s názvem „Vývoj českého obranného průmyslu a jeho postavení na Evropském trhu s obranným materiálem“ se především zabývá důsledky snahy o výrazné omezení výjimek z režimu společného trhu Evropské unie pro výběrová řízení a nákup tzv. strategických zakázek obranného charakteru. V kapitole 2 je popsán vývoj dění v České republice po roce 1989, čímž je míněna transformace odvětví obranného a bezpečnostního průmyslu. Hypotéza předpokládá, že to, jak se obranný průmysl ČR v 90. letech (ne)přizpůsobil novým podmínkám, má zásadní dopad jak na schopnost a zájem příslušných státních orgánů a průmyslových podniků ČR podporovat vznik Evropského trhu s obranným materiálem (EDEM) a prosazování domácích firem v něm, tak na pravděpodobné postavení českých firem v něm v případě pokračující liberalizace tohoto odvětví v rámci Evropské unie.

Cílem i přínosem práce by mělo být prozkoumání klíčových rozhodnutí, událostí a procesů, které po roce 1989 předurčily dnešní vztah České republiky a jejího obranného průmyslu ke snahám o liberalizaci na poli obranného průmyslu v rámci Evropské unie. Práce bude také zkoumat současné postoje ČR a reálné dopady přijímaných rozhodnutí na úrovni Evropské komise a dalších orgánů EU pro český obranný průmysl. Popsány budou aktuální podoba, stav a aktivity obranného průmyslu ČR, i možnosti jeho uplatnění.

Považuji za nezbytné se v první kapitole věnovat procesu vzniku společných aktivit EU v oblasti obrany a popisu dění týkajícího se tvorby EDEMu. V úvodu první kapitoly bude nastíněna historie nejen trendů v Evropě a USA (proces průmyslové integrace, tj. fúze, přeshraniční spolupráce atd.), která bude postavena do kontrastu s převážnou absencí takových aktivit v ČR.

Z metodologického hlediska se jedná o jedinečnou případovou studii. Jako primární zdroje slouží opatření a dokumenty přijaté politickými institucemi ČR, legislativa Evropské unie a dostupné dokumenty firem působících v ČR v oblasti obranného průmyslu. Sekundární literatura pochází zejména z odborných periodik i internetových zdrojů vzhledem k aktuálnosti a dostupnosti; zvláště aktuálnost je vzhledem k vývoji pro tuto práci zásadní. Obecně nebylo problém najít zdroje ke kapitole 1 (dokumenty Evropské komise a Evropské obranné agentury a několik komentářů a studií) a 2 (texty Yudit Kiss a pár českých studií), ale snaha o utvoření celkového pohledu na dnešní český obranný průmysl je mnohem složitější. Internetové prezentace firem mnoho relevantních informací pro výzkum neposkytují, stejně tak jich ale mnoho nenajdeme ani v Katalogu bezpečnostních a obranných technologií AOBP ČR, respektive nenajdeme v něm shodné kategorie poskytnutých údajů u všech firem pro srovnávání a tvorbu jakýchkoli zobecnění. Zajímavé informace poskytuje denní tisk, jedná se však o informace nahodilé, související s aktuálním děním, a ojedinělé tématické eseje použité i v této práci. Na prosbu o poskytnutí vyjádření k několika otázkám souvisejícím s touto prací reagovala jediná z dvanácti oslovených firem (a zároveň členů AOBP ČR), a nereagovala ani jedna z kontaktovaných politických stran (Občanská demokratická strana, Česká strana sociálně demokratická, TOP-09). Vnější pohled nabízí nečetné eseje zahraničních autorů, realistický a zasvěcený příspěvek pak texty Ing. Josefa Fučíka. Pro část týkající se exportu je hlavním zdrojem Výroční zpráva o kontrole exportu vojenského materiálu a ručních zbraní pro civilní použití v České republice ministerstva průmyslu a obchodu.

Po teoretické stránce mohly být využity poznatky studia europeizace¹, chápané zde jako výzkum dopadů evropských integračních procesů na domácí úrovni, neboli změn vyvolaných integračními procesy v různých sférách vnitřního prostředí státu. Podobným způsobem by mohla být zohledněna konstruktivistická teorie působení nadnárodních struktur zpětně na stát, především role (v tomto případě) Evropské unie jako tvůrce norem, které jsou posléze (také) dobrovolně přijímány státy i soukromými podniky uvnitř státu.² Cílem mělo být potvrzení (či vyvrácení) teorie, že tyto procesy se úspěšně prosazují i ve sledované oblasti, a odhad, jakou měrou se zde v důsledku (ne)vyskytují prvotně nezamýšlené, byť v důsledku pozitivní účinky. Přesto zde obě varianty zmiňuji spíše jen jako podnět pro další výzkum. Nepodařilo se mi najít dostatek vhodných dat, na kterých bych obě teorie mohla, byť jen částečně, potvrdit nebo vyvrátit. Dále, ani jedna z nich se nedá vztáhnout přímo k hlavní zkoumané oblasti práce.

Je nutné upozornit na jisté zmatení týkající se pojmů, se kterými zde pracuji. Výše uvedené prolínání dříve oddělených sfér se promítá v i v nejasném vymezení toho kterého termínu. Navíc došlo k praktickému nahrazení spojení „zbrojní průmysl“ „obrným průmyslem“, k němuž se před časem připojil ještě „bezpečnostní průmysl“ (který se spíše než armády týká složek integrovaného záchranného systému). „Obranný průmysl, často nazývaný také jako obranná průmyslová základna, ... tvoří výzkumné, vývojové, výrobní a opravárenské kapacity využitelné pro zabezpečení potřeb obrany a bezpečnosti země jak z pohledu materiálního, tak i znalostního (technologického). Z politického hlediska je obranný průmysl nejen nástrojem, ale i projevem svrchovanosti každého státu.“³ Problematické jsou i překlady anglických názvů do češtiny, kde ještě nejsou ustálené verze; snažím se uvádět všechny varianty, případně ponechávám angličtinu tam, kde český překlad není běžný vůbec.

¹ Zemanová, Štěpánka (2007) Výzkum europeizace – aktuální problémy a perspektivy. in: Mezinárodní vztahy č. 4. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, str. 29-51. Dančák, Břetislav – Fiala, Petr – Hloušek, Vít (eds., 2005): Europeizace. Nové téma politologického výzkumu. Brno: Masarykova univerzita, 2005. Grabbe, Heather (2006): The EU's transformative power: Europeanization through conditionality in Central and Eastern Europe. Houndmills: Palgrave Macmillan, 2006. Graziano, Paolo – Vink, Maarten P. (eds., 2007): Europeanization, New research agendas. Houndmills: Palgrave Macmillan, 2007; ad.

² Zde inspirace studií Finnemore, Martha (1993) International Organizations as Teachers of Norms: The United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization and Science Policy. International Organization. 47 (4): 565-597 a jejími závěry.

³ Tůma; Janošec; Procházka (2009), s. 138.

1. EVROPSKÁ UNIE

1.1. Evropská unie a Evropský trh s obranným materiálem

Pro mnohé znamená pojem Evropská unie především výhody jednotného vnitřního trhu. Přesto státy stále plně neustoupily výjimce v jedné záležitosti – té, která se týká národních průmyslových podniků v oblasti obrany. Ačkoli většina (zvláště velkých) evropských obranných výrobců si již dávno uvědomila změněné podmínky podnikání a snaží se přizpůsobit a také vítá (byť s výhradami) přijímání závazků vedoucích k otevřenějšímu trhu s obranným materiálem, v politice jednotlivých členských států EU převládá zdrženlivost způsobená nedůvěrou v jednání ostatních členských států i prostá obava z dopadů uvolnění trhu na podniky neschopné konkurence, přežívající dosud díky zakázkám domácí vlády.

Změněné bezpečnostní prostředí bylo především důsledkem rozpadu Východního bloku a potřebou reagovat na nové hrozby pocházející z nečekaných směrů i předcházet tradičním (peace enforcement, peacekeeping...). Euforie z konce Studené války vedla k prudkému zmenšování velikosti konvenčních armád a snižování obranných rozpočtů⁴; většina evropských zemí nedodržovala a nedodržuje závaznou (NATO) výši obranného rozpočtu 2,2 %. Přesto si lze představit i za situace, kdy ani společné evropské výdaje nedosahují výdajů USA na obranu, představit mnohem efektivnější armády s lepším vybavením. Přesněji řečeno, obranné výdaje USA jsou dvakrát vyšší než EU, na výzkum a vývoj USA vydávají šestkrát více než EU a na investice 35 % oproti 20 %.⁵ Stačí málo – důvěra ve společnou existenci v rámci EU a politická vůle. Zatím obranné výdaje států EU dosáhly v roce 2005 193 miliard €, což bylo 1,8 % HDP, z čehož 18,3 % bylo použito na nákup nového vybavení a 26 % bylo utraceno za provoz a údržbu.⁶ Data EC mluví o 1,75 % ve srovnání s 3,5 % v 80. letech.⁷

⁴ V USA zůstalo z padesáti největších domácích zbrojních dodavatelů pět. Viz. Fučík, Josef (2005) Zbrojní průmysl v transatlantickém prostoru – spolupráce, nebo soutěžení?; in: CESES: Bezpečnostní budoucnost České republiky – otázky, výzvy, problémy. Praha: Ministerstvo obrany ČR. S. 92.

⁵ Strategie pro silnější a konkurenceschopnější evropský obranný průmysl, Sdělení Evropské komise, 5.12.2007, KOM(2007) 764 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0764:FIN:en:PDF>. S. 4.

⁶ European Defence Agency, 'European Defence Expenditures in 2005', 20 November 2006, pp.1-4 – all these figures except Denmark; see also Kuechle H., 'The cost of non-Europe in the area of security and defence', European Parliament, DG External Policies, DGExPo/B/PolDep/2005/13, 19 June 2006, §1. Citováno z: Heuninckx, Baudouin (2008) Towards a Coherent European Defence Procurement Regime? European Defence Agency and European Commission Initiatives. Public Procurement Law Review. 17 (1): 1-30. S. 2.

⁷ Strategie pro silnější a konkurenceschopnější evropský obranný průmysl (2007), s. 3.

USA v roce 2008 utratily podle SIPRI na obranu 607 mld. \$, což byl 41,5 % podíl ve světě a 66,5% nárůst oproti roku 1999. Z evropských zemí se v žebříčku 15ti zemí s největšími výdaji na obranu v roce 2008 umístily Francie (3,5 %), UK (20,7 %), Německo (-11 %), Itálie (0,4 %) a Španělsko (37,7 %) (v závorkách uveden nárůst/pokles výdajů oproti roku 1999).⁸ Zvýšení výdajů pak provázelo významné události jako válku v Jugoslávii, invazi do Afghánistánu a Iráku a debatu o terorismu po 11. září. Zmíněných pět evropských zemí spolu se Švédskem vydávají 80 % prostředků na obranu v EU.⁹

Zástupci obranného průmyslu zatím rozpoznali výhody sjednocování firem a po vzoru USA (kde konsolidace probíhala od 80. let) došlo i v západní Evropě v 90. letech k významným přeshraničním fúzím, především v leteckém sektoru a elektronice¹⁰. Proces vedl k získání „kritického množství“ zdrojů pro investice a pozitivní obrat v ekonomických ukazatelích.¹¹ „Vývoj zbraňových systémů ke komplexní výrobě „pod jednou střechou“ byl nahrazen modulární konstrukční filozofií a zbrojně průmyslový sektor se profiloval do specializovaných skupin integrátorů finálních dodavatelů a sítí jejich vysoce kvalifikovaných subdodavatelů. Průmysl v tomto procesu definitivně prolomil zmíněné „národní“ ochrannářské bariéry ...“¹² a integroval i řadu dřívějších konkurentů (týká se USA i EU). I v roce 2010 se očekává i v regionu střední Evropy „častější konsolidace předních dodavatelů s méně známými výrobci a poskytovateli služeb, jejichž cílem bude využití výhod, které přináší výroba většího množství stejných produktů a lepší využití průmyslových aktiv.“¹³ Největší události tohoto typu už jsou však nejspíš za námi; „ ... dnes již v podstatě ukončená integrace výrobců a internacionalizace celého zbrojního odvětví ... definitivně odstraňuje tradiční národní uzavřenost zbrojní výroby, její ochrannářství a autarkní pojetí.“¹⁴ Výsledné DC se dnes jen zcela výjimečně věnují pouze obranné výrobě – mezi největšími DC v USA je podíl obranné výroby vyjádřen v závorce v %, druhé číslo udává pozici na žebříčku největších DC světa.¹⁵

⁸ SIPRI Yearbook (2008), tabulka 5.2.

⁹ Tehdy 25 zemí. Fučík, Josef (2005), s. 98.

¹⁰ Viz. Mawdsley, Jocelyn (2008) European Union Armaments Policy: Options for Small States?. European Security. 17 (2): 367 — 385. S. 372-373.

¹¹ Více viz. např. Fučík, Josef (2006) Evropská obranná agentura a rozvoj obranného potenciálu EU; in: Bezpečné Česko v bezpečné Evropě. Praha: Úřad vlády České republiky. S. 78.

¹² Fučík, Josef (2006), s. 78-79.

¹³ Deloitte (17. 3. 2010) Letecký a obranný průmysl čeká v roce 2010 stabilní růst.

http://www.deloitte.com/view/cs_CZ/cz/tiskove-centrum/333b512d09cd6210VgnVCM200000bb42f00aRCRD.htm

¹⁴ Fučík, Josef (2007) Evropský zbrojní trh a jeho důsledky pro český obranný průmysl; in: Bezpečnostní a obranná agenda Evropské unie. Brno: Ústav strategických studií Univerzity obrany. S. 75

¹⁵ Defense News Top 100, 2004. Citováno z: Fučík (2005), s. 92.

Lockheed Martin (97 %, 1.), Boeing (54 %, 2.), Northrop Grumman (71 %, 3.). U dalších sedmi DC se % pohybují od 17 % do 93 %. Nejznámějšími a nejúspěšnějšími fúzemi v Evropě¹⁶ jsou BAE Systems (původně British Aerospace a GEC Marconi), EADS (European Aeronautic Defense and Space Company; německá DASA, francouzská Aérospatiale Matra a španělská CASA) a Thales i další, ačkoli došlo i k četným nákupům menších DC firmami z USA.¹⁷ Spojení přineslo lepší vyjednávací pozice (schopnost většího tlaku, úspěšnějšího lobbyingu, větší zdroje), přístup na trhy více zemí, větší efektivitu výroby i investic do vývoje a výzkumu. V roce 2005 bylo 32 ze 100 největších zbrojních firem z EU.¹⁸

Stejně tak je evropský OP více vidět díky ASD (Aerospace and Defence Industries Association of Europe), která reprezentuje 676 000 přímých zaměstnanců a obrát 137 miliard €¹⁹, která otevřeně podporuje evropskou obrannou spolupráci, tvorbu ničím neomezeného EDEMu, zvýšení výdajů na výzkum a vývoj a podporu SME.²⁰ Data ASD se výrazně liší od údajů EC, která hovoří o 55 miliardách € (cca 30 % světové výroby) a více než 300.000 zaměstnancích, což je dvakrát méně než před dvaceti lety.²¹

V Evropě se již také objevily mnohonárodní projekty, kde se až sedm států podílí na vývoji i výrobě (Tornado, Eurofighter Typhoon, Airbus A400M)²², stále ale poměrně neefektivně: „Své sehrávají neustálé změny, dodatečné technické požadavky, neschopnost dodržovat dohody a měnění priorit (jako důsledek nestability evropských vlád), což má fatální vliv na konečnou cenu výrobků ...“²³. Například vývoj a výroba vojenského transportéru Airbus A400M má prvopočátky již v roce 1982; nedávno hrozilo zastavení projektu, který odvrátilo až rozhodnutí sedmi zemí, které si letoun objednaly, zaplatit výrobcu EADS zvýšené náklady.²⁴ Nicméně na příkladu „Eurofighter Typhoon“ se dá ilustrovat potenciál takových projektů (byť

¹⁶ Řeč je především o tehdejší EU, tzn. Evropě západní.

¹⁷ Fučík (2005), s. 93.

¹⁸ Sköns, E. and Surry, E., 'Arms production', SIPRI Yearbook 2007: Armaments, Disarmament and International Security (Oxford University Press: Oxford, 2007), pp. 345–73. Citováno z: Bromley, Mark (2008) The Impact on Domestic Policy of the EU Code of Conduct on Arms Exports. The Czech Republic, the Netherlands and Spain. Stockholm: Stockholm International Peace Research Institute. S. 5.

¹⁹ Data 2008. Aerospace and Defence Industries Association of Europe <http://www.asd-europe.org>

²⁰ Aerospace and Defence Industries Association of Europe: Program 2010. http://www.asd-europe.org/site/fileadmin/user_upload/ASD_KP_3-Defence.pdf

²¹ Strategie pro silnější a konkurenceschopnější evropský obranný průmysl (2007), s. 1.

²² Hartley, Keith (2008) Collaboration and European Defence Industrial Policy. Defence and Peace Economics. 19 (4): 303–315. S. 308.

²³ Fučík (2005), s. 98.

²⁴ ČTK (25. 2. 2009) Vojenský Airbus A400M je zachráněn, našly se peníze.

<http://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/193205-vojensky-airbus-a400m-je-zachranen-nasly-se-penize.html>

tento vznikl již před čtvrt stoletím):²⁵ zaměstnává přibližně 100 000 pracovníků přímo i nepřímo ve více než 400 evropských firmách, vzniklo mnoho vedlejších produktů a inovací pro civilní použití (uhlíková vlákna, motory...), podařilo se dojednat i prodej mimo účastníci se země – tedy Velkou Británií, Německo, Itálií a Španělsko, které samy „objednaly“ 112 letadel (Saúdská Arábie 72 kusů, Rakousko 15 ks); i jeho nevýhody: je prakticky nemožné předem odhadnout budoucí náklady (životní cyklus se odhaduje na 25-45 let) a porovnat tak přínosy s alternativami (nákupem již existujících letadel). Vývoj je cca dvakrát dražší než kdyby byl jednonárodní, na druhou stranu se o náklady dělí více států. Dochází ke zpoždování, ale to vykazují stejně jako prodražování i národní projekty, často ve větší míře.

Myšlenka o spolupráci států v obranných záležitostech ovšem nepřišla až se Společnou zahraniční a bezpečnostní politikou, byť donedávna byly výsledky všech iniciativ nevalné. Protože část z nich zůstává v platnosti, je důležité zmínit přinejmenším první pokusy v rámci Západoevropské unie (od roku 1992 Western European Armaments Group a Western European Armaments Organisation, které byly posléze absorbovány Evropskou obrannou agenturou) a následně roku 1998 vzniklé organizace Organisation Conjointe de Coopération en matiere d'Armement²⁶ (OCCAR) a Letter of Intent. V případě Letter of Intent Francie, Německo, Itálie, Španělsko, Švédsko a Velká Británie vyjádřily přání založit rámec spolupráce k usnadnění restrukturalizace evropského OP.²⁷ To se realizovalo v roce 2000 v přijetí Rámcové dohody k usnadnění transferů a obranné spolupráce mezi těmito šesti státy pomocí zjednodušení procedur udělování licencí pro výměnu zboží a vyjednání seznamu zemí přijatelných pro vývoz; nicméně postupy zde vytvořené se v následujících letech skoro nepoužívaly.²⁸

„Členské státy nicméně v průměru téměř 85% svého rozpočtu na vybavení utratí na domácím trhu. Evropské vlády jasně upřednostňují své vlastní vnitrostátní obranné průmysly

²⁵ Následující údaje z: Hartley (2008), s. 309-311 a ČTK (31. 7. 2009) Zbrojovky dodají 112 stíhaček Eurofighter Typhoon <http://www.financninoviny.cz/zpravy/zbrojovky-dodaji-112-stihacek-eurofighter-typhoon/390710>

²⁶ „... OCCAR, tvořený od roku 1996 Francií, Německem, Velkou Británií a Itálií k nimž v květnu 2003 přistoupila Belgie a v lednu 2005 Španělsko, ... Tato organizace má zkušenost s řízením velkých projektů, mezi něž patří např. transportní letoun A400M, bitevní vrtulník Tiger, nová generace řízených střel země-vzduch FSAF, protiletadlová střela Roland nebo radar Cobra. Zdroje pro akviziční programy na úrovni EU jsou a bez radikálního politického rozhodnutí na nejvyšší úrovni v nejbližší době i zůstanou velmi omezené (maximálně v řádu desítek miliónů EUR).“ Khol, Radek (2005) Důsledky existence Evropské obranné agentury pro oblast vojenských kapacit v rámci EU s důrazem na ČR. Zkrácený výstup. Praha: Ústav mezinárodních vztahů. S. 8

²⁷ Bromley, Mark (2008) The Impact on Domestic Policy of the EU Code of Conduct on Arms Exports. The Czech Republic, the Netherlands and Spain. Stockholm: Stockholm International Peace Research Institute. S. 6.

²⁸ Bromley (2008), s. 6.

... To má za následek velkou míru duplicity, která se projevuje i na celkovém počtu 89 různých programů zbrojení, které v rámci EU existují v porovnání s pouhými 27 ve Spojených státech.²⁹ Tento protekcionismus se tedy odráží především v plýtvání již tak velmi omezených finančních zdrojů.³⁰ Přesto uplynulo jen několik málo let zvýšené aktivity a skutečný jednotný evropský trh s obranným materiálem založený na konkurenci se překvapivě blíží realitě. Zdá se tedy, že v tomto případě aktivity na nadnárodní úrovni (EU a asociace DC) předběhly konzervativní státy. Ještě nedávno čistě dobrovolný mezivládní režim založený na Kodexu chování při zadávání zakázek v oblasti obrany a Kodexu žádoucí praxe v dodavatelském řetězci byl doplněn o právně závazné směrnice EC a další dobrovolný režim týkající se offsetové politiky. Zmíněná opatření (Kodex chování a směrnice) tedy tvoří klíčové nástroje v tvorbě efektivnějšího EDEMu a silnější evropské obranné technologické a průmyslové základny. V EDA za tyto cíle odpovídá ředitelství pro průmysl a trh. Členské státy EU si také zvykají na společné plánování, které by mělo udat směr výzkumu, vyzbrojování a investicím (dlouhodobá vize EDA, Plán rozvoje schopností, Strategie Evropské obranné technologické a průmyslové základny, program Ochrana vojsk atd.).

1.2. „ČLÁNEK 296“

Většina dokumentů, které přiblížím v další části, se nějakým způsobem vypořádává s „článkem 296“ (Smlouvy o ES), nyní (po vstoupení Lisabonské smlouvy/Smlouvy o fungování Evropské unie v platnost) s číslem 346:

„1. Ustanovení smluv nebrání použití následujících pravidel:

- a) členský stát není povinen poskytovat údaje, jejichž zpřístupnění podle jeho názoru odporuje podstatným zájmům jeho bezpečnosti,
- b) každý členský stát může učinit opatření, která považuje za nezbytná k ochraně podstatných zájmů své bezpečnosti a která jsou spjata s výrobou zbraní, střeliva a válečného materiálu nebo obchodem s nimi; tato opatření nesmí nepříznivě ovlivnit podmínky hospodářské soutěže na vnitřním trhu s výrobky, které nejsou určeny výlučně k vojenským účelům.

²⁹ Strategie pro silnější a konkurenceschopnější evropský obranný průmysl (2007), s. 4.

³⁰ Odhaduje se, že jednotný trh s obranným materiálem by přinesl úspory 10-20 % ročně oproti stavu před začátkem jeho fungování. Hartley (2008), s. 307.

2. Rada může na návrh Komise jednomyslným rozhodnutím změnit seznam výrobků, na něž se vztahuje odst. 1 písm. b), vypracovaný dne 15. dubna 1958.³¹

Ačkoli se zde hovoří o ohrožení podstatných zájmů, kterým lze ospravedlnit porušení pravidel vnitřního trhu, státy si zvykly uplatňovat tuto výjimku takřka automaticky. Pod "válečným materiálem" se ale skrývaly i dodávky např. součástí uniforem; ve skutečnosti šlo o pohodlný způsob, jak zajistit zakázku domácím firmám. Toto jednání mělo jistou logiku v době, kdy vysoké obranné rozpočty stačily zaměstnat firmy vyrábějící zboží primárně pro domácí armádu a vyšší pořizovací cena daná absencí konkurence byla přijatelná. Dnes nicméně může být uměle vytvářená závislost firem na zakázkách domácí vlády spíše ke škodě.

Evropský soudní dvůr rozhodl, že tento článek by měl být uplatněn výhradně ve výjimečných a jasně definovaných.³² Přesto nebylo rozhodnutí respektováno a ještě před pár lety byl článek aplikován na 50% zakázek v oblasti obrany.³³ Seznam výrobků zmíněný v bodě 2 i 1. část článku dovolují vzhledem ke své obecnosti široký výklad. Pravidla pro zadávání veřejných zakázek včetně obranného sektoru v rámci EU byla stanovena do přijetí směrnice k veřejným zakázkám v obraně v roce 2009 ve směrnici 2004/18/ES z roku 2004 o koordinaci postupů při zadávání veřejných zakázek na stavební práce, dodávky a služby a právě fakt, že obranné zakázky byly upraveny stejně jako jakékoli jiné, čímž jim nebyla přiznána žádná specifika (např. citlivost dat spojených se zakázkami), vedlo k nadužívání článku 296. Ten časem začal být považován za „bianko šek vylučující obchod se zbraněmi zcela z pravidel EU.“³⁴

³¹ Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie, 2007/C 306/02, 13. 12. 2007, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:115:0047:0199:CS:PDF>

³² "exceptional and clearly defined cases" – rozsudek z 16. 9. 1999, kauza 414/97, Komise v. Španělsko, par. 21.

³³ European Defence Agency Press Release, 'EU Governments Agree Voluntary Code for Cross-Border Competition in Defence Equipment Market', Brussels, 21 November 2005; European Defence Agency Press Release, 'EDA Welcomes European Commission Move on Defence Procurement Rules', Brussels, 6 December 2005. Citováno z: Heuninckx, Baudouin (2008) Towards a Coherent European Defence Procurement Regime? European Defence Agency and European Commission Initiatives. Public Procurement Law Review. 17 (1): 1-30. S. 2.

³⁴ Fučík (2005), s. 100.

1.3. EVROPSKÁ KOMISE

V EU lze pozorovat dva přístupy k liberalizaci obranného trhu: první je založen na právu EU a reprezentovaný EC, druhý na pragmatických úpravách pod hlavičkou EDA.³⁵ Jejich vztah není v některých případech zcela jasný³⁶, ačkoli dle oficiálních textů EC i EDA se spíše doplňují.³⁷ Komise se nicméně liberalizaci obranného trhu začala věnovat ještě před vznikem EDA; “a vydala na toto téma v letech 1996-2003 několik sdělení (Communication), což je jeden z nelegislativních nástrojů Komise.”^{38,39} Výraznějšími dokumenty pak je sdělení z března 2003 zahajující sedm iniciativ cílených na tvorbu EDEM⁴⁰; a výsledek jedné z nich, tzv. Zelená kniha o veřejných zakázkách v oblasti obrany z roku 2004.⁴¹ Po následných konzultacích se otevřela cesta k dalším krokům.

1.3.1. Interpretační sdělení k používání článku 296

Prvním z nich bylo schválení interpretačního sdělení⁴² v prosinci 2006, které se vycházejíc z práva EU pokusilo vymezit hranice a podmínky odvolávání se na článek 296, poskytnout vodítko při rozhodování. Nicméně bylo uznáno, že směrnice upravující veřejné zakázky neodpovídá požadavkům na úpravu zakázek v obraně.

³⁵ O'Donnell, Clara Marina (červen 2009) The EU finally opens up the European defence market. London: Centre for European Reform. http://www.cer.org.uk/pdf/policybrief_defencemarket_june09.pdf. S. 3.

³⁶ Více viz Heuninckx (2008), s. 23- 25.

³⁷ Např. zde: Frequently Asked Questions (FAQs) on Interpretative Communication on defence procurement <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/06/468&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>. Staženo 4. 3. 2010. Na srovnání tzv. Interpretačního sdělení k článku 296 EC a Kodexu chování ve veřejných zakázkách v oblasti obrany je vysvětleno, že oba dokumenty se liší povahou i účelem, tj. první má specifikovat, kdy je už možné uplatnit článek 296 a druhý spíše zvyšovat transparentnost v této oblasti.

³⁸ Khol (2005), s. 4.

³⁹ Např. Communication COM (1996)10 – “The challenges facing the European defence-related industry, a contribution for action at European level” (24.1.1996) nebo Communication COM (1997)583 – “Implementing European Union strategy on defence-related industries” (12.1.1997).

⁴⁰ Towards an EU Defence Equipment Policy, Sdělení Evropské komise, COM(2003) 113 final, 11.3.2003, ftp://ftp.cordis.europa.eu/pub/era/docs/com_equip_031103_en.pdf

⁴¹ Green paper on defence procurement, COM(2004)608 final, Evropská komise, 23.09.2004, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2004/com2004_0608en01.pdf

⁴² Interpretative Communication on the application of Article 296 of the Treaty in the field of defence procurement (presented by the Commission), COM(2006) 779, 7. 12. 2006, http://ec.europa.eu/internal_market/publicprocurement/dpp_en.htm

1.3.2. Obranný balíček

Druhým krokem byla příprava návrhu a následná realizace tzv. „obranného balíčku“ zahrnujícího dvě nové směrnice (k veřejným zakázkám v obraně a k převodům obranných produktů v rámci EU) a sdělení Komise ES s názvem „Strategie pro silnější a konkurenceschopnější evropský obranný průmysl“⁴³. Hlavním cílem je „zvýšení transparentnosti evropských obranných akvizic a posílení jejich evropské dimenze, a ... zjednodušení obchodování s obrannou technikou v rámci Evropského společenství.“⁴⁴ Nejdůležitějším faktem je právní závaznost obou dokumentů (oproti tomu dodržování všech iniciativ EDA je dobrovolné). Směrnice byly schválené Evropským parlamentem v únoru 2009, v červenci 2009 pak definitivně v EC. Státy musí směrnice implementovat do 20. 8. 2011.

Zvláště směrnice k převodům má velký význam pro malé a střední podniky díky významnému snížení administrativy a zvýšení šancí SME uplatnit se na trzích dalších států EU. EC dokonce uspořádala po evropských městech sérii sedmi konferencí s cílem seznámit SME s pozitivními změnami pro jejich podnikání.⁴⁵

1.3.2.1. Směrnice k převodům obranných produktů v rámci EU

Směrnice k převodům obranných produktů v rámci EU byla vytvořena, protože systém kontroly transferů těchto produktů nerozlišoval mezi vývozem v rámci EU a do třetích zemí, každý stát měl vlastní legislativu týkající se dovozu, vývozu a transitu obranných produktů, a nadbytečná byrokracie s tím spojená stála podniky ročně zbytečně vynaložených 400 mil. € ročně,⁴⁶ resp. 20 mld. €. ⁴⁷

„Směrnice ustanovuje vnitřní trh s obrannými produkty. Ruší omezení volného pohybu obranného zboží a služeb mezi členskými státy. Odstraňuje rozdíly, které znesnadňují inovaci, průmyslovou spolupráci a hospodářskou soutěž. Nově zavádí hlavně obecnou a

⁴³ Strategie pro silnější a konkurenceschopnější evropský obranný průmysl (2007)

⁴⁴ Revue AOBP (2008) Evropský parlament a rada rozhodnou o „obranném balíku“. Revue AOBP, č. 4/2008, s. 11-12.

⁴⁵ Petitjean, Sophie (31. 3. 2010) Defence package gives SMEs new opportunities. <http://www.europolitics.info/sectorial-policies/defence-package-gives-smes-new-opportunities-art267821-13.html>

⁴⁶ Strategie pro silnější a konkurenceschopnější evropský obranný průmysl (2007), s. 4.

⁴⁷ Hybášková, Jana (2. 1. 2009) Suverenita států v oblasti obrany, nebo další liberalizace vnitřního trhu? <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/jana-hybaskova.php?itemid=5502>

souhrnnou licenci. Obecná licence platí pro transfery ozbrojeným silám členských států, nebo pro účely předvádění, hodnocení a vystavování, údržby a opravy. Souhrnné licence platí pro individuální dodavatele příjemcům v jednom nebo několika jiných členských státech, pro jednotlivé produkty, či kategorie, které stanoví členský stát na dobu dvou až tří let. Individuální licence jsou udělovány pro specifikované množství materiálu. Klíčovým opatřením je transparentnost. Centrální registr příjemců certifikovaných členskými státy bude veřejně k dispozici na webových stránkách Komise EU. Komise je také odpovědná za aktualizaci seznamu produktů pro obranné účely.^{48, 49} Směrnice klade velký nárok na mezistátní důvěru, protože se vychází z předpokladu, že u dalších zemí EU bude „riziko nežádoucího reexportu do třetích zemí pod kontrolou,⁵⁰ což zvláště u naposledy přijatého Rumunska a Bulharska vzbuzuje pochyby. V textu je též obsažena pojistka pro výjimečné případy, umožňující pozastavení či obnovení platnosti některých licencí. Vydávání licencí je nadále na jednotlivých státech.

Jako konkrétní příklad absurdity předchozího stavu lze uvést příklad, kdy Francie a Itálie používaly v misi OSN v Libanonu francouzská obrněná vozidla. Pokud se takové vozidlo porouchalo Francouzům, do několika dní obdrželi náhradní součástku; pokud Italům, francouzský výrobce musel nejdříve zažádat o povolení k vývozu a celý proces se prodloužil na několik týdnů, a byla tak ohrožena funkčnost a bezpečnost mise.⁵¹

1.3.2.2. Směrnice k veřejným zakázkám v obraně

Směrnice k veřejným zakázkám v obraně⁵² reagovala na dlouhodobě známý fakt, že směrnice upravující „běžné“ veřejné zakázky nebyla vhodná pro úpravu složitých a citlivých obranných smluv. Úprava se ale týká také „bezpečnostního“ (nevojenského) materiálu a mimo materiál se dotýká i služeb a spojených prací. Logicky navazuje na Interpretální sdělení k článku 296 z roku 2006. Uplatnění článku 296, resp. 346 je stále možné, které by mělo být v souladu s výše zmíněnou judikaturou Evropského soudního dvora – definice podstatných

⁴⁸ Hybášková (2. 1. 2009)

⁴⁹ V článku Revue AOBP se nabízí místo „souhrnné licence“ překlad „paušální“ licence. Revue AOBP (2008) Evropský parlament a rada rozhodnou o „obrněném balíku“. Revue AOBP, č. 4/2008, s. 11.

⁵⁰ Revue AOBP (2008) Evropský parlament a rada rozhodnou o „obrněném balíku“. Revue AOBP, č. 4/2008, s. 11.

⁵¹ Podle O'Donnell (červen 2009), s. 2.

⁵² Directive 2009/81/EC of the European Parliament and of the Council on the coordination of procedures for the award of certain contracts in the fields of defence and security, 13. 7. 2009, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:216:0076:0136:EN:PDF>

bezpečnostních zájmů je ale stále věcí jednotlivých států. K původnímu návrhu Komise byl v Parlamentu přidán odstavec o opravných prostředcích s cílem chránit uchazeče o zakázky a posílit transparentnost a nediskriminaci.⁵³ Jsou zahrnuta opatření k zajištění bezpečnosti informací a dodávek. Důsledkem by mělo rovněž být posílení konkurence v dodavatelském řetězci a větší šance pro SME. Upravuje se i výzkum a mezinárodní projekty. V případě, že zakázka je vyjmuta z pravidel Společenství na základě článku 296(/346), může stát zvažít principy obsažené v Kodexu chování při zadávání zakázek v obraně.⁵⁴

1.4. EVROPSKÁ OBRANNÁ AGENTURA

Evropská obranná agentura byla založena 12. 7. 2004 s cílem rozvíjet a posílit evropské obranné schopnosti a Evropskou bezpečnostní a obrannou politiku. Byly stanoveny čtyři hlavní body činnosti agentury: rozvoj vojenských schopností (Capabilities), podpora a zlepšení evropské spolupráce ve vyzbrojování (Armaments), podpora obranného výzkumu a rozvoje technologií (Research and Technology – R&T) a posílení evropské průmyslové a technologické základny obrany a vytvoření konkurenceschopného trhu v oblasti obranného průmyslu (European Defence Technological and Industrial Base – EDTIB a European Defence Equipment Market – EDEM). Vedoucí agentury a předsedající řídicího výboru je Vysoká představitelka EU pro zahraniční vztahy a bezpečnostní politiku Catherine Ashton. Řídící výbor je složen z ministrů obrany všech států EU s výjimkou Dánska, které se neúčastní, a ze zástupce Evropské komise. Významná je podpůrná, koordinační a monitorovací role. EDA rovněž řídí několik vlastních projektů – tzv. flagship programs: bezpilotní letouny (UAV), obrněná bojová vozidla (AFV), technika velení, řízení a spojení (C3).

⁵³ Revue AOBP (2008) Evropský parlament a rada rozhodnou o „obrněném balíku“. Revue AOBP, č. 4/2008, s. 11.

⁵⁴ Defence procurement – Frequently Asked Questions (28. 8. 2009)

http://ec.europa.eu/internal_market/publicprocurement/docs/defence/faqs_28-08-09_en.pdf. Staženo 2. 3. 2010.

1.4.1. Kodex chování při zadávání zakázek v oblasti obrany⁵⁵

Jeho přijetí znamenalo první výrazný krok EDA na cestě k vytvoření cílového EDEMu, přestože dodržování je zcela dobrovolné a spoléhá se na politický tlak ostatních SMS. Dokument byl schválen v listopadu 2005, vstoupil v platnost 1. 7. 2006. Ke Kodexu přistoupilo Norsko, ale nikoli Rumunsko; a Španělsko a Maďarsko se připojily v roce 2007. Cílem bylo hlavně limitovat uplatňování článku 296 Smlouvy o ES, dále nižší pořizovací ceny vydané za výrobky (pravděpodobně) lepší kvality díky konkurenci, vyšší transparentnost, a snazší přístup na nesrovnatelně větší trh zejména pro malé a střední podniky, které nad velkými koncerny početně nesrovnatelně převažují. Státy se zavazují své zakázky v hodnotě nad 1 milion € (bez daně z přidané hodnoty) zveřejnit na speciálním, k tomuto účelu zřízeném Elektronickém věstníku s vládními zakázkami na webové stránce EDA⁵⁶, přičemž firmy všech SMS mají možnost se do tendru přihlásit. Tento mezivládní režim se netýká výrobků a služeb spojených s výzkumem a technologiemi, společných zakázek (collaborative procurements / programmes), biologickými, chemickými, radiologickými a jadernými zbraněmi, systémy jaderného pohonu a kryptografickou technikou. V případě neočekávané, naléhavé potřeby je též možné nedodržet pravidla Kodexu, takové jednání však musí být zpětně zdůvodněno a obhájeno. Své nabídky mohou prezentovat i země mimo EU.

Součástí textu jsou čtyři hlavní principy: dobrovolnost a právní nezávaznost (možnost odstoupení a absence sankcí v případě porušení kodexu), čestné a rovné podmínky pro dodavatele (bez ohledu na zemi původu, včetně zveřejnění kompletní soutěžní dokumentace zakázky s informacemi o podmínkách, výběrových kritériích a technických požadavcích na jednotném webovém portálu, objektivního hodnocení při výběru, a možnosti vyžádat si zpětně zdůvodnění odmítnutí nabídky), transparentnost a zodpovědnost (především zdůvodnění uplatnění výjimek, akceptování zpravodajské a monitorovací role EDA a informování EDA v případě poskytnutí státní pomoci nebo o uskutečnění fúze či akvizice), dále vzájemná podpora (řádné plnění závazků mezi evropskými dodavateli a odběrateli) a konečně vzájemný prospěch (snaha o úspěch skrze participaci všech zemí a malých i velkých

⁵⁵ V českých textech se lze setkat s dalšími možnými překlady, např. Kodex chování ve vojenském nákupu, Kodexu chování při zakázkách v obraně apod.

⁵⁶ Electronic Bulletin Board - Government Contracts (EBB). <http://www.eda.europa.eu/ebbweb/>

podniků). Výjimka se připouští v případě naléhavosti, podstatného ohrožení národní bezpečnosti, a v případě doplňků a doplňkových služeb a návazných prací.

Během necelých tří let po spuštění bylo na Elektronickém věstníku publikováno přes 400 příležitostí celkem za více než 10 mld. €⁵⁷, uzavřeno bylo přes 200 smluv v celkové hodnotě 3,25 mld. €, z toho 59 smluv přeshraničních,⁵⁸ což lze vidět jako úspěch s přihlédnutím k faktu, že k 27. 9. 2007 ze 34 udělených zakázek byly pouze dvě vládní zakázky zveřejněné na EBB uděleny uchazečům z dalších zemí EU a tři dodavatelům ze zemí mimo EU⁵⁹. K 1. 9. 2007 bylo 83 vládních zakázek uděleno proti pravidlům Kodexu, což tvořilo 36% zakázek do té doby v rámci nového režimu publikovaných.⁶⁰

1.4.2. Kodex žádoucí praxe v dodavatelském řetězci⁶¹

Vstoupil v platnost spolu s Kodexem chování v obranných zakázkách, jehož je integrální součástí, po schválení ASD jakožto reprezentantem OP a Řídícím výborem EDA 15. 5. 2006⁶². Cílem bylo vedle úpravy příležitostí pro primární dodavatele neopomenout i další články dodavatelského řetězce, tedy většinou SME, a zvýšit jejich šance snahou o konkurenci a transparentnost. SME většinou nemají možnost podávat nabídky coby primární dodavatelé, ale nově mohou soutěžit v průmyslových kontraktech zadávaných primárními dodavateli na „EBB2“⁶³ – tedy na jednotném portále EDA k tomu určenému, jehož druhá část určená průmyslovým kontraktům byla zprovozněna v březnu 2007. Do 24. 9. 2007 bylo celkem uveřejněno 135 oznámení od zástupců 18 velkých společností, ale žádné z nich v té době

⁵⁷ EDA (15. 1. 2009) Tisková zpráva: EDA welcomes new directive on defence and security procurement. <http://www.eda.europa.eu/newsitem.aspx?id=447>. Staženo 2. 3. 2010.

⁵⁸ O'Donnell (2009), s. 3.

⁵⁹ Summary of Report to EDA Steering Board on Working of Defence Procurement Code of Conduct Brussels, 25 September 2007, <http://www.eda.europa.eu/newsitem.aspx?id=253>, accessed on 3 October 2007. Citováno podle Heuinckx (2008), s. 13.

⁶⁰ Summary of Report to EDA Steering Board on Working of Defence Procurement Code of Conduct Brussels, 25 September 2007, <http://www.eda.europa.eu/newsitem.aspx?id=253>, accessed on 3 October 2007. Citováno z: Heuinckx (2008), s. 16.

⁶¹ V českých textech se lze setkat s dalšími možnými překlady, např. Kodex nejlepšího postupu v subdodavatelské síti nebo Kodex chování v dodavatelském řetězci nebo Kodex osvědčených postupů v dodavatelském řetězci. The Code of Best Practice in the Supply Chain, EDA, 15. 6. 2006, <http://www.eda.europa.eu/genericitem.aspx?area=30&id=159>

⁶² EDA Steering Board Decision Approving the Code of Best Practice in the Supply Chain, 15. 5. 2006

⁶³ Electronic Bulletin Board – Industry Contracts.

neoznamovalo úspěšné uzavření dohody.⁶⁴ Dodržování Kodexu žádoucí praxe je dobrovolné; k jeho aplikaci dochází, pokud je uplatněn Kodex chování.⁶⁵ Je zde vyjádřen princip odpovědnosti primárního dodavatele za celý dodavatelský řetěz. Principy (způsob výběru apod.) jsou podobné jako v Kodexu chování. „Je ovšem otázkou, jak překonat stav, v němž nadnárodní finální výrobci mají vybudovány své tradiční a ověřené subdodavatelské sítě, plnící spolehlivě jejich požadavky s nejvyššími technologickými nároky.“⁶⁶ Menší ochota zaměstnávat SME také souvisí s nedůvěrou ve schopnost SME poskytovat podporu po celý životní cyklus vybavení (často 20-50 let)⁶⁷. Každopádně podpora SME je jednou z prioritních aktivit EU, která se také projevila v přijetí Sdělení Komise “Zelenou malým a středním podnikům”⁶⁸ v roce 2008 a které se týká všech nezávislých společností, které mají méně než 250 zaměstnanců - což je plných 99 % evropských podniků.⁶⁹

1.4.3. Bezpečnost dodávek a informací⁷⁰

V návaznosti na oba schválené Kodexy byla ještě ve stejném roce (tj. 2006) dohodnuta tato doplňující pravidla, která dále přispívají k rozvoji EDEM:

Rámcová dohoda o bezpečnosti dodávek v případě operační naléhavosti se týká zajištění materiálu a služeb v případě náhlého zvýšení požadavků v důsledku ozbrojeného konfliktu nebo jiné krize. Účastnické státy se dobrovolně zavazují v případě okamžité potřeby zahájit konzultace s požadujícím státem s cílem vyjít mu vstříc a vyhovět jeho žádosti co nejdříve, a s DC na svém území, které by mohly napomoci tomuto cíli; případně i poskytnout vlastní zdroje. Dlouhodobě se státy snaží zvýšit předvídatelnost své politiky.⁷¹ Pravděpodobně až

⁶⁴ source: EBB website at <http://www.eda.europa.eu/ebbweb/bycompany.aspx>, accessed on 24 September 2008; citováno z: Heuinckx (2008), s. 16. Nejpravděpodobnějším důvodem je příliš krátký časový úsek mezi zprovozněním portálu a uvedenou statistikou.

⁶⁵ Heuinckx (2008), s. 11.

⁶⁶ Fučík, Josef (3. 12. 2007b) Malé země ve zbrojní politice EU. Oficiální portál Informačního centra o NATO. http://www.natoaktual.cz/male-zeme-ve-zbrojni-politice-eu-dak-na_analyzy.asp?c=A071203_125812_na_analyzy_m02

⁶⁷ Heuinckx (2008), s. 12.

⁶⁸ Zelenou malým a středním podnikům: „Small Business Act“ pro Evropu, Sdělení Komise ES, KOM(2008) 394, 25. 6. 2008, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0394:FIN:cs:PDF>

⁶⁹ Zelenou malým a středním podnikům: „Small Business Act“ pro Evropu (2008)

⁷⁰ Framework Arrangement for Security of Supply Between Subscribing Member States in Circumstances of Operational Urgency, EDA Steering Board, 20. 9. 2006,

<http://www.eda.europa.eu/genericitem.aspx?area=Reference&id=163>;

a Security Of Information Between Subscribing Member States, EDA, 20. 9. 2006,

<http://www.eda.europa.eu/genericitem.aspx?area=Reference&id=164>

⁷¹ EDA: A guide to the EDA's new European Defence Equipment Market.

www.eda.europa.eu/WebUtils/downloadfile.aspx?fileid=163. Staženo 2. 3. 2010. S. 12.

budoucí léta ukážou, jak může tato dohoda vypadat v praxi např. pokud by se žádal materiál pro akci, s níž oslovený stát nebude souhlasit, nebo jak reagovat v případě mnoha požadavků naráz (společná akce mimo EU apod.).⁷² Dokument se nevěnuje „dlouhodobé bezpečnosti“ dodávek týkající se stability a kontinuity v dodavatelském řetězci po dobu životního cyklu výrobku (tedy až 50 let).⁷³ Tradičně voleným řešením bylo udělování zakázek výhradně domácím společnostem či politika offsetů⁷⁴, která se však spíše míjí účinkem (viz níže).

Dohoda o bezpečnosti informací ošetřuje pravidla pro zacházení s informacemi spojenými se zakázkami v obranném sektoru (tj. utajené a/nebo citlivé informace) a jejich ochranu. Pokud není možná nebo vhodná bilaterální dohoda, je vhodné uplatnit bezpečnostní předpisy Rady ministrů nebo Minimální společný standard o průmyslové bezpečnosti⁷⁵, který je k dokumentu připojen jako příloha. Tyto předpisy upravují například hodnocení stupně utajení informací, bezpečnostní prověrky nebo opatření v případě prozrazení utajené informace.

1.4.4. Kodex chování v offsetové politice⁷⁶

Ačkoli s texty hodnotícími offsety jako v důsledcích spíše nefunkční opatření se lze setkat často a již dlouho (viz níže), první náznaky ochoty členských států EU omezit jejich používání se objevily až nedávno, jako poměrně logický krok na cestě v posilování EDEM. Opět se však jedná o právně nezávazný podpis. Na tuto námitku lze však namítnout, že přistoupení státu k podpisu Kodexu znamená již (větší či menší) ochotu jeho ustanovení i dodržovat. Domnívám se, že lze dokonce předvídat přísnější úpravu kodexu v budoucnu – vyžadování kompenzací je v právu jednotného trhu nelegální a i dokonalém EDEMu by taková praxe nemohla přetrvat.

⁷² Heuinckx (2008), s. 18-19.

⁷³ Heuinckx (2008), s. 17-19.

⁷⁴ Vlachos K., 'Safeguarding European Competitiveness – Strategies for the Future European Arms Production and Procurement', Occasional Paper No 4, Institute for Security Studies, WEU, January 1998, Chapter 2.1; COM(2004) 608, above fn.1, §2.2; citováno z: Heuinckx (2008), s. 17.

⁷⁵ Common Minimum Standards on Industrial Security under the EDA's Code of Conduct on Defence Procurement, NSB No. 2006/13, EDA, 20. 9. 2006, www.eda.europa.eu/WebUtils/downloadfile.aspx?FileID=146

⁷⁶ The Code of Conduct on Offsets, EDA, 24. 10. 2008, www.eda.europa.eu/WebUtils/downloadfile.aspx?fileid=460

Kodex chování v offsetové politice byl schválen Řídícím výborem EDA v říjnu 2008 s platností od 1. 7. 2009, nicméně státy mají čas na úpravu domácí legislativy dle nově odsouhlasených pravidel do října letošního roku (tj. 2010), proto ještě nelze jakkoli důsledky jeho přijetí hodnotit. Neúčastní se Dánsko a Rumunsko, ze zemí mimo EU je účastníkem Norsko.

Offset znamená závazek dodavatele poskytnout zadavateli jistou kompenzaci, zejména ve formě investice do hospodářství státu – zákazníka, který jeho přijetím podmiňuje přidělení zakázky, převodu technologií, přímou finanční pomocí, či zajištěním zakázek. Kritika nejčastěji upozorňuje na fakt, že jde o vynucenou činnost navíc, která navíc odčerpává další prostředky z již tak limitovaných obranných zdrojů. Dodavatel se spíše než zvláště preferované investice snaží zajistit kontrakty na přímý nákup zboží (=protinákup).⁷⁷ Kompenzace navíc často s obrannou politikou vůbec nesouvisí. Ve výsledku se kupuje špatné vybavení, že špatných důvodů, jen protože „někdo nabízí stavbu továrny nebo koupí 100 000 párů bot.“⁷⁸ Nebezpečí spočívá v pravděpodobnosti, že kupující stát více než cena a kvalita zboží zajímá atraktivita možného offsetu.⁷⁹ Hlavním opatřením Kodexu⁸⁰ je proto omezení výše offsetu na maximálně 100% hodnoty zakázky. Dále by měla být přínosem zvýšená otevřenost a informovanost o offsetové politice jednotlivých států i o schvalování konkrétních kompenzací. Státy musí v anoncované zakázce jasně sdělit, zda případný offset hraje roli při výběru dodavatele a pakliže ano, při rozhodování by měla být větší váha přikládána kritériu nejlepší možné a nejvíce výhodné nabídky. Vyšší míra tolerance se bude vztahovat na offsety zaměřené na plnění cílů strategie EDTIB se zaměřením na rozvoj Centres of Excellence⁸¹ (v ČR vzniklo takové centrum ve Vyškově - Centrum ochrany proti zbráním hromadného ničení v roce 2006) a zapojení SME, při snaze vyhnout se zdvojení aktivit. Ustanovení platí i pro zakázky se zeměmi mimo EU. Dodavatelům bude umožněno zvolit si pro ně nejefektivnější řešení plnění offsetu.

⁷⁷ Khol (2005), s. 12.

⁷⁸ „...so people are going around at the moment in Europe, buying the wrong equipment, for the wrong reasons, simply because someone is offering to build a factory in that country or buy 100,000 pairs of shoes.“ Pop, Valentina (1. 7. 2009) EU defence contracts to become more transparent. <http://euobserver.com/?aid=28396>

⁷⁹ Military Technology (2008) A Strategy for a Stronger and Competitive European Defence Industry. Military Technology. 32 (6): 16 - 24. S. 18.

⁸⁰ Následující informace čerpány přímo z The Code of Conduct on Offsets, EDA, 24. 10. 2008, www.eda.europa.eu/WebUtils/downloadfile.aspx?fileid=460

⁸¹ Jediný překlad do češtiny, který se mi podařilo najít, byl doslovný překlad – „centrum excelence“. Avšak i vyškovské centrum používá verzi v angličtině.

ASD se za OP vyjádřila, že sice vítá vykonané úsilí a snahu o větší transparentnost v offsetové politice, ale je to aktuálně spíše nedostatek koordinovaných investic do nových technologií, které ohrožují budoucnost EDTIB.⁸²

1.5. EXPORT

Potřebu regulace obchodu se zbraněmi poznal západní svět až po konci Studené války, kdy si uvědomil dopad šíření i malých osobních zbraní na regionální a lidskou bezpečnost a fakt, že zbraně pořízené v nekontrolovaném prodeji mohou být použity i proti zemi výrobce.⁸³ Od té doby se západní státy zavázaly k řadě dohod pod patronací OSN a dalších organizací nebo k dohodám vzešlých z nezávislých iniciativ; mezi ně patří např. Wassenaarská dohoda⁸⁴ z roku 1996, kterou podepsala i ČR, a která si klade za cíl zvýšit transparentnost a odpovědnost v obchodu se zbraněmi a položkami dvojího užití.

Po dlouhá léta byl vodítkem při schvalování exportních licencí první z kodexů chování v obranném sektoru, konkrétně Kodex chování EU pro vývoz zbraní⁸⁵ přijatý v roce 1998. Česká republika se k němu připojila záhy po jeho vzniku, dlouho před vlastním vstupem do EU. Jeho dodržování bylo závazné pouze politicky, proto byly občas principy vykládány poněkud volněji (viz dále na příkladu České republiky). V roce 2008 však došlo k nahrazení Kodexu Společným postojem Rady EU⁸⁶, obsahujícím „společná pravidla pro kontrolu vývozu vojenských technologií a vojenského materiálu, ... na jehož základě bude průběžně doplňována Uživatelská příručka ke Kodexu chování EU sloužící jako praktický výkladový

⁸² ASD - Aerospace and Defence Industries Association of Europe <http://www.asd-europe.org>

⁸³ Bauer, Sibylle; Bromley, Mark (2004) The European Union Code of Conduct on Arms Exports: Improving the Annual Report. Policy Paper No. 8. Stockholm: Stockholm International Peace Research Institute. S. 2-3.

⁸⁴ Wassenaar Arrangement on Export Controls for Conventional Arms and Dual-Use Goods and Technologies, Guidelines & Procedures, including the Initial Elements (as amended and updated in December 2003 and July 2004), Wassenaar Arrangement Secretariat, Vienna, July 2004, URL <http://www.wassenaar.org/2003Plenary/initial_elements2003.htm>.

⁸⁵ The Code of Conduct on Arms Export, Evropská komise, 8. 6. 1998.

http://ec.europa.eu/external_relations/cfsp/sanctions/codeofconduct.pdf

⁸⁶ Společný postoj Rady EU 2008/944/SZBP, kterým se stanoví společná pravidla pro kontrolu vývozu vojenských technologií a vojenského materiálu, přijat dne 8. prosince 2008. Council Common Position defining common rules governing control of exports of military technology and equipment, Společný postoj Rady EU, 2008/944/CFSP, 8. 12. 2008. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:335:0099:0103:En:PDF>

manuál.⁸⁷ Osm kritérií pro posuzování vhodnosti poskytnutí vývozní licence známých již z Kodexu chování zůstalo zachováno, nicméně operativní ustanovení byla částečně změněna s cílem prohloubit a rozšířit oblast působnosti; konkrétně „rozšíření kontrol na zprostředkování obchodu, operace týkající se převozu a nehmotného přenosu technologií, jakož i provádění zlepšených postupů za účelem harmonizace vývozních politik členských států.“⁸⁸

Společný postoj sice není právně vymahatelný, ale členské státy by měly uvést domácí politiky do souladu s ním;⁸⁹ pokud se však již stát Kodexem chování řídil, nedojde v praxi k výraznější změně legislativy. Je zajímavé zmínit, že k nahrazení původního Kodexu mělo dojít již v roce 2005, ale schválení nového dokumentu bylo zablokováno Francií, požadující výměnou zrušení zbrojního embarga vůči Číně.⁹⁰

Osm kritérií, kterými se SMS mají řídit, obsahuje:⁹¹ a) respektování mezinárodních závazků (přijatých v OSN, EU, OBSE, mezinárodní režimy snažící se o omezení šíření zbraní atd.); b) ohled na dodržování lidských práv v cílové zemi; c) vnitřní situace cílové destinace, existence napětí nebo ozbrojených konfliktů; d) zachování míru v regionu, bezpečnosti a stability; e) národní bezpečnost členských států ... a přátelských a spojeneckých zemí; f) chování kupce vůči k mezinárodnímu společenství, zvláště přístup k terorismu, povaha jeho spojeneckých vazeb a respektování mezinárodního práva; g) existence rizika, že zboží skončí jinde než bylo přislíbeno nebo bude dále exportováno za nežádoucích podmínek; h) kompatibilita exportu zbraní s technickými a ekonomickými kapacitami přijímající země.

Jako příloha byl vytvořen Společný vojenský seznam EU (Common Military List) obsahující položky, na jejichž vývoz se měly principy posuzování aplikovat; nejaktuálnější verze byla schválena Radou EU 15. 2. 2010. Tento seznam slouží jako reference pro členské státy EU, nicméně ty nemají povinnost ho zcela kopírovat.

Od schválení Kodexu chování před dvanácti lety lze pozorovat významný posun zejména v transparentnosti a sdílení informací. Publikují se Výroční zprávy EU o exportu zbraní –

⁸⁷ Ministerstvo průmyslu a obchodu: Výroční zpráva o kontrole exportu vojenského materiálu a ručních zbraní pro civilní použití v České republice za rok 2008, schválena Vládou ČR 17. 8. 2009, <http://download.mpo.cz/get/39460/43908/531258/priloha001.pdf>, s. 3.

⁸⁸ Rada Evropské unie: Security related export controls. http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Security_related_export_controls_CS.pdf

⁸⁹ Čl. 15 Smlouvy o EU, citováno z: MPO (2008), s. 12.

⁹⁰ Bromley (2008), s. 9.

⁹¹ The Code of Conduct on Arms Export, Evropská komise, 8. 6. 1998. http://ec.europa.eu/external_relations/cfsp/sanctions/codeofconduct.pdf

kompletní zpráva jednotlivých zemí sice ještě není samozřejmostí, ale jejich počet vzrůstá (z pěti zemí v roce 2004 na patnáct v roce 2007⁹²). Státy oznamují všem ostatním SMS případné zamítnutí vývozní licence (tzv. denial) a jeho důvod,⁹³ aby k tomu mohlo být přihlédnuto v případě opakování žádosti jinde. Debata o jednotlivých opatřeních se vede v rámci specializované skupiny COARM (pracovní skupiny Rady EU pro vývoz konvenčních zbraní) založené roku 1991; ta se schází přibližně šestkrát ročně a snaží se o harmonizaci jednotlivých národních politik.

Také zboží a technologie dvojího užití jsou upraveny na evropské úrovni.⁹⁴ Zboží uvedené na společném seznamu podléhá povinnosti získání vývozního povolení, to ale stejně tak může být případně vyžadováno i pro vývoz zboží v seznamu neuvedeného.

EU se dále angažuje v kontrole ručních palných a lehkých zbraní (SALW), vyhlašuje vlastní embarga atd.

Přirozeným partnerem v obranných záležitostech jsou pro EU USA. Přestože se OBP ze Spojených států mohou bez problémů účastnit výběrových řízení zveřejněných na EBB, přístup v Evropě sídlících OBP na trh v USA je „de facto vyloučen“.⁹⁵ Znovuoživení zákona z 30. let „Buy American Act“ o upřednostňování domácího zboží, jeho nový dodatek z roku 2003 a působení zbrojařské lobby odrážející se v silném protekcionismu je obhajován argumenty, že mezi USA a EU dochází pouze k jednostrannému technologickému transferu a navíc Evropa není schopna zabránit nežádoucímu předávání technologií do třetích zemí.⁹⁶

V rámci podpory vývozu mimo EU Komise schválila strategii přístupu na trh v nově se rozvíjejících ekonomikách.⁹⁷

⁹² Bromley (2008), s. 13.

⁹³ Tyto citlivé informace však podléhají utajení, tedy konkrétně která země jaký denial vydala. Nepotvrzené spekulace hovoří o vydávání účelových denialů, aby bylo zabráněno např. již rozjednanému obchodu jedné země – poté, co ta na základě denialů nepotvrdí žádost o vývozní licence pro „svou“ firmu, firma původem ze země, která denial vydala, oprávnění k shodnému obchodu dostane.

⁹⁴ Nařízení Rady (ES) č. 428/2009 ze dne 5. května 2009, kterým se zavádí režim Společenství pro kontrolu vývozu, přepravy, zprostředkování a tranzitu zboží dvojího užití, které vstoupilo v platnost dnem 27. srpna 2009.

⁹⁵ Strategie pro silnější a konkurenceschopnější evropský obranný průmysl (2007), s. 9.

⁹⁶ Fučík (2005), s. 93-94.

⁹⁷ Evropa ve světě: posílené partnerství v zájmu lepšího přístupu na trh pro evropské vývozce. Sdělení Evropské komise, KOM(2007) 183, 18. 4. 2007. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0183:FIN:cs:PDF>

1.6. EVROPSKÁ OBRANNÁ TECHNOLOGICKÁ A PRŮMYSLOVÁ ZÁKLADNA

Tvoří spolu s EDEM hlavní agendu ředitelství EDA pro průmysl a trh. „Smyslem této aktivity je zajistit, aby ozbrojené síly členských států EU měly přístup k požadované výzbroji a vybavení za přijatelné ceny a mohly bez obtíží plnit úkoly vyplývající z ESDP.“⁹⁸ Vychází se z poznání, že žádný stát si v dnešní době nemůže dovolit udržovat plné spektrum obranných technologických a průmyslových zdrojů.⁹⁹ Je těsně propojena s agendou EDEM, protože hlavním úkolem je právě posilování evropského OBP. Základním dokumentem vyjasňující její obsah je Strategie pro EDTIB schválená ministry obrany v roce 2007; za priority se považuje další restrukturalizace, konsolidace, boj proti zdvojování aktivit a podpora vzniku tzv. „Centres of Excellence“. Výsledek má být charakterizován třemi vlastnostmi, tzv. 3C: Capability-driven (poháněný, řízený schopnostmi), Competent (kompetentní, schopný, kvalifikovaný) a Competitive (konkurenceschopný).¹⁰⁰ Apeluje se na státy, aby upřednostňovaly ekonomická hlediska před politickými (efektivně vynaložené prostředky a jasné výsledky vs. „národní zájmy“ (nezávislost) a nedůvěra).

1.7. VÝZKUM A VÝVOJ

V obranném výzkumu a vývoji (Research & Development) investují Spojené státy americké šestkrát více než všechny státy EU dohromady.¹⁰¹ Dvě třetiny výdajů na výzkum a technologie (tj. základní výzkum, aplikovaný výzkum a technologické demonstrace; Research & Technology jako podskupina R&D¹⁰²) pro obranné účely (přibližně € 2 mld.¹⁰³) v rámci EU

⁹⁸ Kolín, Vilém (2007) Evropská obranná agentura po třech letech. Obrana a strategie č. 2/2007. <http://www.defenceandstrategy.eu/cs/aktualni-cislo-2-2007/clanky/evropska-obranna-agentura-po-trech-letech.html>, s. 76.

⁹⁹ Military Technology (2006) A "Code of Conduct" on European Defence Procurement. Military Technology. 30 (6): 139-141. S 139.

¹⁰⁰ A Strategy for the European Defence Technological and Industrial Base, EDA, 14. 5. 2007, <http://www.eda.europa.eu/genericitem.aspx?area=30&id=211>

¹⁰¹ Military Technology (2008) A Strategy for a Stronger and Competitive European Defence Industry. Military Technology. 32 (6): 16 - 24. S. 17.

¹⁰² Kolín (2007) s. 75.

¹⁰³ Viz Keohane, Daniel, Helpful, Open and Candid, s. 5; citováno z: Kolín (2007), s. 75.

vydávají Francie a Velká Británie, které spolu s Německem, Itálií, Španělskem a Švédskem financují 90 % těchto nákladů¹⁰⁴. EU oproti USA také bojuje s pomalým procesem harmonizace investic a plýtváním stále vzácnějších financí na zbytečně duplikované projekty. Je třeba také vzít na vědomí, že existuje spojitost mezi vyššími investicemi do vývoje a výzkumu a zvýšením výkonu a efektivity vojenského vybavení¹⁰⁵.

EDA může sloužit jako koordinátor úsilí o zlepšení výše uvedeného stavu; v roce 2007 se ministři obrany shodli, že cílem je „více prostředků“ a „více společně“¹⁰⁶. „Jako první krok k naplnění tohoto úkolu Řídící výbor schválil prováděcí dohodu společného investičního programu Ochrana vojsk (Joint Investment Programme on Force Protection). Cílem programu Ochrana vojsk, přijatého Řídícím výborem EDA na úrovni ministrů obrany v listopadu roku 2006, je vývoj nových technologií potřebných ke zvýšení ochrany vojsk v operačních podmínkách. Na tříletém programu se podílí celkem 19 členských států EDA (včetně České republiky) a Norsko, které se dohromady zavázaly poskytnout téměř € 54 mil. na jeho realizaci.“¹⁰⁷ V září 2007 bylo rovněž vytvořeno Evropské fórum pro výzkum bezpečnosti a inovace¹⁰⁸ a trendy určuje i European Security Research Advisory Board.

V souvislosti s nedávno přijatou směrnicí o veřejných zakázkách v obraně vyjádřil OBP znepokojení nad možným vlivem směrnice na R&D rozpočty. Financí směřujících do R&D se týká možná výjimka z pravidel směrnice, ale případná produkce jejich výsledků již konkurenci v rámci EU podléhá. Firmy se obávají, že pokud vlády nebudou moci zajistit následnou výrobu na domácí půdě, budou se také zdráhat poskytovat investice. Přesto mnozí obavy označující za přehnané, navíc se věc netýká vícenárodních programů a v nouzi je stále možné uchýlit se k použití článku 296/346.¹⁰⁹

¹⁰⁴ Viz Jordan, Graham; Williams, Tim, Hope Deffered? The European Defence Agency after Three Years, s. 68; citováno z: Kolín (2007), s. 75.

¹⁰⁵ Hartley (2008), s. 305.

¹⁰⁶ Strategic Targets, European Defence Agency, EDA Note for the Steering Board No. 2007/10, Annex, Report on the Purpose and Utility of Strategic Targets, 4. května 2007; citováno z: Kolín (2007), s. 78.

¹⁰⁷ Kolín (2007), s. 78.

¹⁰⁸ European Security Research Innovation Forum.

¹⁰⁹ O'Donnell (2009), s. 3.

2. TRANSFORMACE OBRANNÉHO PRŮMYSLU ČESKÉ REPUBLIKY PO ROCE 1989

„Z hlediska historie obranného průmyslu na území ČR je možno najít základ zbrojní výroby v meziválečných letech minulého století, kdy podniky produkující především pěchotní zbraně, kanóny, obrněnou pásovou a kolovou techniku a letouny plně zabezpečovaly potřeby vznikající československé armády. Výzbroj a technické vybavení ozbrojených sil patřilo v té době mezi světovou špičku. Během druhé světové války byly kapacity zbrojní výroby zneužity Německem ...“¹¹⁰ Nejdůležitějšími předválečnými výrobci byli Škoda Plzeň (která poté přešla od produkce dělostřelectva k civilní výrobě), brněnská Zbrojovka a Avia a Aero v Praze; za německé okupace vznikly nové továrny na Moravě (v Uherském Brodě, Slavičíně, Bojkovicích, Vsetíně).¹¹¹

Konec Studené války se odrazil v prudkém snižování výdajů na obranu a proměně obranného průmyslu. V Československu však změny zasáhly tento sektor jen dva roky poté, co se země umístila v žebříčku největších vývozců zbraní na sedmém místě (v letech 1984–1988 bylo vyvezeno zboží za celkem 2,7 mld. \$),¹¹² procentuálně vyjádřeno šlo o 1,5 % exportů ve světě a 0,9 % export do zemí třetího světa.¹¹³ Zatímco v roce 1987 byla hodnota exportu z Československa 602 mil. €, v roce 1992 už to bylo jen 133 mil. €. V roce 1999 již v ČR převažovala hodnota importu nad exportem.¹¹⁴

Závislost na státu v časech centrálního hospodářského plánování byla totální: stát byl “zadavatelem, výrobcem i odběratelem“¹¹⁵ a štedrým poskytovatelem dotací. Průmysl těžil z dodávek levných surovin a energie z východu. Odbyt byl zajištěn – nejen na domácí půdě,

¹¹⁰ Valouch, Jan (2005) Konverze obranné průmyslové základny. Obrana a strategie č. 1/2005, s. 111 – 118. <http://www.defenceandstrategy.eu/cs/archiv/rocnik-2005/1-2005/konverze-obranne-prumyslove-zakladny.html>, s. 114.

¹¹¹ Kiss, Yudit (1993) Lost Illusions? Defence Industry Conversion in Czechoslovakia, 1989-92. Europe-Asia Studies. 45 (6): 1045-1069. S. 1047.

¹¹² Tůma, Miroslav; Janošec, Josef; Procházka, Josef (2009) Obranná politika československé a české republiky (1989–2009). Praha: Ministerstvo obrany ČR – PIC MO. S. 140.

¹¹³ SIPRI Yearbook, 1990. Citováno z: Kiss (1993), s. 1047.

¹¹⁴ Byť jen dočasně. Tůma, Miroslav (2006) Relics of Cold War: Defence Transformation in the Czech Republic. Policy Paper No 14. Stockholm: Stockholm International Peace Research Institute. S. 41-42.

¹¹⁵ Tůma; Janošec; Procházka (2009), s. 139.

kde zůstávalo asi 30 % produkce¹¹⁶, ale hlavně v dalších zemích Varšavského paktu včetně SSSR prostřednictvím smluv na pět let dopředu (cca 50-60 % produkce)¹¹⁷, ale i v zemích oficiálně mimo Západ a Východ; obyvatelé mnohých zemí na Blízkém východě si dodnes pojem „Československo“ spojují hlavně s kvalitními zbraněmi.¹¹⁸ Vývoz tam pokračoval i po rozpadu sovětského bloku, dokud jej nepřerušila válka v Zálivu. Systém byl postaven na rozdělení práce a účasti zemí vojenského Varšavského paktu a ekonomické Rady vzájemné hospodářské pomoci. Dodnes je částečně zachována struktura zbrojní výroby v těchto zemích.¹¹⁹

„V poválečném období dosáhla československá vojenská produkce největšího rozsahu v r. 1987, kdy představovala asi 29 mld. Kčs. Její podíl na celkové průmyslové výrobě činil téměř 3 % (v ČR 2 % a v SR 6 %) a na produkci strojírenství 10–11 % (v ČR 6 a v SR 24 %).“¹²⁰ V letech 1993–1994 se v České republice odhaduje podíl na celkové průmyslové výrobě na 0,4–0,5 % a ve strojírenství na 1 %.¹²¹

Zbrojní výroba tedy nebyla uvnitř Československa rozdělena rovnoměrně. Zatímco přibližně dvě třetiny výroby se nacházely na Slovensku, kde se vyráběla hlavně těžká technika, zbylé podniky na českém území byly orientovány „zejména na výrobu ručních a lehkých zbraní, munice, radiotechnických zařízení, cvičných letounů, terénních automobilů, ochranných prostředků proti zbraním hromadného ničení apod.“¹²², jiný autor zmiňuje navíc vojenskou elektrotechniku a elektroniku¹²³.

Tanky, dělostřelectvo, letadla a rakety byly vyráběny pod draze placenou sovětskou licencí.¹²⁴ Prakticky pouze SSSR se zabýval výzkumem a vývojem sofistikovanějších

¹¹⁶ Ivánek, Ladislav (2002) Ekonomické aspekty konverze české (československé) zbrojní výroby. Obrana a strategie č. 1/2002, s. 133-138. www.defenceandstrategy.eu/filemanager/files/file.php?file=6390, s. 133.

¹¹⁷ Kiss (1993), s. 1047. Nicméně z jiného zdroje pochází údaj o 80%: Fučík, J., 2.3 Rozpočtové výdaje na obranu v zemích Varšavské smlouvy v letech 1955–1989 (Krč M. a kol.: Vojenské výdaje v letech studené války a po jejím skončení), ÚMV, Praha, 2000, s. 85–91. Lukas, Z., Kap. 3. Češi a Slováci: Hospodářské a sociální diskrepance (Vodička, K., Dělení Československa. Deset let poté..., 2003), s. 42, 43., citováno z: Tůma; Janošec; Procházka (2009), s. 140.

¹¹⁸ Více o vývozu zbraní na Blízký východ viz. Zídek, Petr; Sieber, Karel (2009) Československo a Blízký východ v letech 1948-1989. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.

¹¹⁹ Schmidt, Burkard (ed.) (2004) EU Enlargement and Armaments: Defence Industries and Markets of the Visegrad Countries. Occasional Paper No. 54. Paris: EU-ISS. <http://www.iss-eu.org/occasion/occ54.pdf>, s. 10-11.

¹²⁰ ČECHÁK, O., IVÁNEK, L., Zbrojní výroba, konverze, obranyschopnost. Praha 1993. Citováno z: Tůma; Janošec; Procházka (2009), s. 140.

¹²¹ Ivánek (2002), s. 136.

¹²² Tůma; Janošec; Procházka (2009), s. 140.

¹²³ Ivánek (2002), s. 133-134.

¹²⁴ Kiss (1993), s. 1047-1048.

produktů.¹²⁵ Vývojové a zkušební kapacity se rovněž nacházely na Slovensku. Zajímavou informací je, že pouze jedna třetina továren produkovala více než 20 % zbrojních položek, vše ostatní byla civilní výroba – šlo částečně o krytí, částečně o způsob, jak se vyrovnat s nepravidelnou poptávkou.¹²⁶ Výrazným znakem byla i koncentrace výroby – 32,6 % zaměstnanců sektoru ve středním Slovensku, 23 % na jižní Moravě a 17,4 % okolo Prahy; největší česká továrna Tesla Pardubice zaměstnávala až 6-7000 lidí.¹²⁷ Důsledky nerovnoměrné distribuce zdrojů byly i jednou z příčin rozpadu federace.¹²⁸ Po něm došlo k zásadnímu narušení existujících vazeb, které se vzájemně doplňovaly.

Počet podniků zabývajících se zbrojní výrobou byl v letech 1987-88 111, z toho 75 na českém území, 36 na slovenském.¹²⁹ Data z různých zdrojů o počtu zaměstnanců se silně rozcházejí. Výdaje na obranu dosáhly vrcholu v roce 1989 s 3,7 % HDP, o rok později to bylo stále 3,1 %, ¹³⁰ v roce 1997 už jen 1,6 %, ačkoli se blížilo přistoupení k NATO.¹³¹ Mezi lety 1989-1992 klesly výdaje na obranný výzkum a vývoj o 87 %.¹³²

Snaha řešit krizovou situaci související se zastavováním výroby (hlavně na Slovensku) se odrazila např. ve vytvoření tzv. vývozního fondu speciální techniky. „Tento fond byl založen na odkoupení neprodané produkce (první komoditou se staly tanky) federativním státem a uhrazením z jeho rozpočtové rezervy. Kromě neefektivního přerozdělování zdrojů federálního rozpočtu v důsledku odkupování této nadbytečné produkce došlo rovněž k jejímu hromadění ve správě československé armády, která ji nepotřebovala.“¹³³ „Úspěšné nebylo ani stranické jednání na nejvyšší úrovni se sovětskými představiteli v průběhu návštěvy M. Gorbačova v Praze v r. 1989, v jehož průběhu tehdejší československé vedení požadovalo, aby SSSR odebral v letech 1991–1995 smluvně dohodnuté množství zbraní různého druhu.“¹³⁴ Údajně bylo těžce zasaženo 48 továren, z toho 21 na českém území (zde

¹²⁵ Schmidt (2004), s. 10.

¹²⁶ Vrablík et al., 1991. Citováno z: Kiss (1993), s. 1048.

¹²⁷ Kiss (1993), s. 1048

¹²⁸ Kiss (1993), s. 1058

¹²⁹ Ivánek (2002) hovoří o „více než 100 podniků, z nich v České republice přibližně 60“ (s. 133). Kiss (1993), s. 1046.

¹³⁰ SIPRI Yearbook, 1992, p. 264. Citováno z: Kiss (1993), s. 1046.

¹³¹ Tůma (2006), s. 39.

¹³² Valouch (2005), s. 115.

¹³³ Tůma; Janošec; Procházka (2009), s. 141.

¹³⁴ Podle J. Fučíka se jednalo o 1 500 tanků, 5 000 bojových vozidel pěchoty, 1 250 letounů L-39 a L-410, 30 000 PTŘS a 30 souprav radiotechnického průzkumu Tamara. Viz Fučík, 2.3 Rozpočtové výdaje na obranu v zemích Varšavské smlouvy v letech 1955–1989 (Krč M. a kol.: Vojenské výdaje v letech studené války a po jejím skončení), ÚMV, Praha, 2000, s. 85–91. S. 78. Citováno z: Tůma; Janošec; Procházka (2009), s. 141.

nejvíce výrobní munice v Bojkovicích a Adamovské strojírně¹³⁵, i tyto dva případy se však díky konverzi (viz níže) obešly bez nutnosti řešit nezaměstnanost¹³⁶); největší ztráty šly právě na vrub neprodanému zboží,¹³⁷ nepoužitelným zásobám (hlavně strategických surovin) a nevyužitelným, zpravidla jednoúčelovým, výrobním zařízením.¹³⁸ Nicméně odhady vyčíslení celkových ztrát se u různých autorů extrémně liší; faktem ale je, že bankrotů byla nakonec překvapivě málo. Související nezaměstnanost byla na českém území oproti Slovensku nízká¹³⁹, horší byl psychologický dopad – náhlá ztráta elitního zaměstnání a prestižního statutu a výhod sektoru.¹⁴⁰ Do roku 1991 každopádně došlo k 50 % poklesu zaměstnanosti v sektoru obranného průmyslu.¹⁴¹ I po zahájení projektů konverze, které měly prioritu, se našly zdroje na kompenzaci škod způsobenou zastavením výroby a rekvalifikací,¹⁴² a nakonec v podstatě převážila lobby zastaralého těžkého zbrojního průmyslu, pro který znamenalo obnovení zbrojní výroby namísto přechodu k civilní a státní protekcionismus místo nutnosti čelit novým tržním zákonům pohodlné řešení.¹⁴³ Ztroskotaly pokusy dojednat spolupráci mezi zeměmi Visegrádu (1990), a tak se například program modernizace tanků T-72 odehrál v každé zemi zvlášť; vlády těchto zemí ale nebyly schopné dohodnout se ani v roce 2002 (modernizace vrtulníků Mi-24).¹⁴⁴

Konverze. První projekty tohoto typu se uskutečňovaly již v letech 1985-1990 díky Zvláštnímu technologickému fondu.¹⁴⁵ V roce 1990, již objem výroby poklesl skoro o polovinu ve srovnání s rokem 1987 (tedy již před zahájením programu!); v roce 1992 byla výroba již na 30 % hodnoty z roku 1987.¹⁴⁶ Přesto byly stanoveny ještě radikálnější cíle v souladu s „morální povinností“ nové vlády (Jiří Dienstbier, první postkomunistický ministr zahraničních věcí prohlásil, že země okamžitě ukončí veškerý vývoz¹⁴⁷), první návrh o zastavení výroby tanků však padl ještě v komunistické vládě vedené Ladislavem Adámkem,

¹³⁵ Kiss (1993), s. 1058.

¹³⁶ Fucik, 1992. Citováno z: Kiss (1993), s. 1058.

¹³⁷ Vrablík et al., 1991. Citováno z: Kiss (1993), s. 1049.

¹³⁸ Ivánek (2002), s. 135.

¹³⁹ 5-8 % podle oficiálních údajů, 3-5 % dle Financial Times z 22. 3. 1992 - citováno z: Kiss (1993), s. 1049.

¹⁴⁰ Kiss (1993), s. 1049.

¹⁴¹ Valouch (2005), s. 115.

¹⁴² Konkrétně 2,266 mil. Kčs, resp. 6,5 mil. Kčs. Viz Droppa, 1993; citováno z: Kiss (1993), s. 1051.

¹⁴³ Kiss (1993), s. 1062.

¹⁴⁴ Khol (note 91), p. 6.; citováno z: Tůma (2006), s. 42.

¹⁴⁵ Special Technology Fund; Kiss (1993), s. 1050 – 1051.

¹⁴⁶ Kiss (1993), s. 1046 a 1049.

¹⁴⁷ Whitney, C. R., 'Prague aide says country will end weapons exports', International Herald Tribune, 25 Jan. 1990, p. 7. Citováno z: Bromley (2008), s. 20.

schválen byl krátce na to.¹⁴⁸ Do roku 1991 se státní podpora realizovala jako přímá finanční podpora (1,2 mld. Kčs na konverzi deseti podnikům v roce 1990¹⁴⁹), pak ale bylo rozhodnuto o podpoře konkrétních projektů s tím, že finance určené na podporu konverze skrz Fond strukturálních změn (1,5 mld. Kčs v roce 1991, z toho ale jen 0,3 mld. Kčs pro českou část federace¹⁵⁰) „budou muset být vynaloženy racionálně s cílem přizpůsobit se podmínkám trhu.“¹⁵¹ Speciálně vytvořené komisi pak bylo předloženo 304 projektů (z toho 186 českých) od celkem 98 organizací; schváleno bylo 125, z toho 60 českých (všechny projekty v hodnotě nad 50 mil. Kčs byly slovenské).^{152, 153} Těm pak byla poskytnuta státní podpora se stropem 30 % (výjimečně 50 % účasti) na nákup nových technologií, licencí nebo podílů; a/nebo výhodné bankovní půjčky, které v praxi byly poskytnuty prakticky každému žadateli. V podstatě šlo o tři druhy záměrů: rozšíření již existující civilní výroby (lovecké zbraně v České zbrojovce v Uherském Brodě; spotřební elektronika v Tesle Pardubice); dále nové doplňky existující civilní výroby (např. textilní stroje a malé traktory ve Slavičíně a Zbrojovce Vsetín), a konečně projekty snažící se o vytvoření zcela nových produktů s cílem zaplnění mezer na trhu (např. Zeveta Bojkovice: obráběcí kovové stroje, hračky a stavba mostů). Ačkoli u části projektů lze ve výsledku hovořit o úspěchu (například Česká Zbrojovka Uherský Brod, Blanické strojírny Vlašim / Sellier a Bellot; Poličské strojírny, kde se vyráběla munice a dnes se tam likviduje, ale hlavní část výroby tvoří pneumatické systémy pro automobily), u spousty žadatelů šlo jen o snahu zneužít státní finance třeba jen na zaplacení podnikových dluhů. Často byla také částečně nebo zcela zastavena výroba a k pokusu o konverzi nedošlo. Rostoucí nedůvěra a nedostatek zájmu se odrazily jednak ve snížení financí určených na konverzi pro rok 1992 z 1,5 na 1 mld. Kčs, ale také v přehodnocení strategie – podporu měly nyní získat pouze podniky, které zbrojní výrobu zastaví zcela. To však v té době už nebylo příliš pravděpodobné, především proto, že stát opět povolil vývoz zbraní. Rozhodnutí ke konverzi se také mohlo jevit jako příliš riskantní, s možným návratem investic až v dlouhodobém výhledu. Zpětně lze také kritizovat nedotažení ideje do konce, tzn. absenci centrální odpovědné autority za program, nevyužití dalších ekonomických nástrojů podpory, nulové

¹⁴⁸ Č.84/1989 a č. 42/1990; citováno z: Kiss (1993), s. 1050.

¹⁴⁹ Ivánek (2002), s. 135.

¹⁵⁰ Ministerstvo obrany, Praha 1992; citováno z: Kiss (1993), s. 1051.

¹⁵¹ Vlastní překlad z angličtiny; Fucik, 1991, p. 101; 1992; citováno z: Kiss (1993), s. 1051.

¹⁵² Tato i následující fakta v odstavci: Kiss (1993), s. 1051-1057.

¹⁵³ Detailní studie ekonomických aspektů konverze viz: Ivánek (2002).

ponění o marketingu, absence dlouhodobějších strategií atd.¹⁵⁴ Roku 1993 byla sice schválena Koncepce výstavby Armády ČR do roku 1996, ale s mnohými nedostatky.¹⁵⁵ Efektivnosti aktivit neprospěla ani nejistota ohledně budoucího bezpečnostního směřování země (vojenské strategie) i celé východní Evropy. Program byl nakonec opuštěn docela, jevil se jako nevýhodný (proč nakupovat produkty v zahraničí, kdy zde existují specializované podniky) a ve špatné ekonomické situaci chyběly prostředky; zbytek byl ponechán na tržních silách, které však v systému, který na tržní hospodářství přešel nedávno, neměly dostatek zkušeností pro úspěch (např. orientace na krátkodobé zisky).¹⁵⁶ Západ sice poskytl poradenství a technické expertízy, investic však poskytl méně než se čekalo.¹⁵⁷

Privatizace podniků probíhala neuváženě, bez dlouhodobé vize, jakékoli koncepce, předchozí diskuze a co nejrychleji.¹⁵⁸ Státní molochy se rozdrobily na malé nezávislé a soukromé společnosti; ty ale nebyly schopny v novém prostředí konkurence (TESLA).¹⁵⁹ Nejvýznamnější podíly si v první fázi uzurpovaly státní organizace (MPO, MO, Národní majetkový fond, banky); menší část podílů byla k dispozici občanům v kupónové privatizaci, kteří ale většinou svěřili kupóny velkým investičním fondům.¹⁶⁰

„Došlo rovněž k překotnému prodeji řady vojenských opravárenských podniků s jejich unikátními technologiemi nebo výrobními linkami, které měly pro obranu státu strategický význam. Armáda a výrobní podniky také vypověděly na podzim roku 1993 smlouvy, které měly sloužit k uchování strategicky významných výrobních kapacit v objemu téměř půl miliardy korun.“¹⁶¹ Některé strategické podniky přesto zůstaly pod kontrolou státu, spravovány MPO,¹⁶² o čemž bylo rozhodnuto v roce 1994 spolu s principem zacházet s OP jako s jakýmkoli jiným odvětvím průmyslu.

¹⁵⁴ Kiss (1993), s. 1051-1057.

¹⁵⁵ Tůma (2006), s. 38.

¹⁵⁶ Kiss (1993), s. 1065.

¹⁵⁷ Kiss (1993), s. 1066.

¹⁵⁸ Tůma (2006), s. 43.

¹⁵⁹ Tůma; Janošec; Procházka (2009), s. 142.

¹⁶⁰ Kiss (note 115), p. 37; citováno z: Tůma (2006), s. 43.

¹⁶¹ TAX, P., náměstek ministra obrany, v rozhovoru pro Hospodářské noviny ze dne 4. 12. 1998, s. 2.; citováno z: Tůma; Janošec; Procházka (2009), s. 142.

¹⁶² Tůma (2006), s. 43.

3. ČESKÁ REPUBLIKA A SOUČASNÝ ČESKÝ OBRANNÝ A BEZPEČNOSTNÍ PRŮMYSL ČR

3.1. ČESKÁ REPUBLIKA - ÚVOD

Jak úspěšné firmy jsou ve svém podnikání do značné míry ovlivňuje podoba systému, ve kterém jsou nuceny fungovat a jehož pravidla jsou povinny dodržovat. Také státní domácí zakázky hrají stále pro mnohé podnikatele v OBP významnou roli, proto mají pochopitelný zájem na zvyšování či alespoň stagnaci objemu rozpočtu na obranu a na ovlivnění jeho struktury ve prospěch nákupu vybavení či služeb.

Data ministerstva obrany z let 1993 – 2010 ukazují, že ačkoli došlo k jistému zvýšení výdajů na obranu v letech kolem našeho vstupu do NATO (1999), a znovu v roce 2005 o 0,1 % a 2009 o 0,11 %, trend je sestupný. Zatímco ještě v letech 1993 a 1994 se vydávalo na obranu 2,6% HDP a do roku 2005 včetně tento podíl nejnižší klesl na 1,9 %, pro rok 2010 bylo schváleno pouhých 1,33% HDP.¹⁶³ Odhad pro rok 2012 je dokonce jenom 1,21 % HDP.

Zájemce o detailní informace v obranném sektoru může narazit na zákon 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a bezpečnostní způsobilosti, který nahradil předchozí zákon 148/1998 Sb., o ochraně utajovaných skutečností.

Shrnutí vztahu státu s ČOBP v minulých letech a pohled na dnešní důsledky nabízí např. Mgr. Radek Khol: „I když se v posledních letech potlačil otevřený klientelismus v zadávání českých zbrojních zakázek, stále přetrvávají známé důsledky armádní akvizice ad hoc, nedomyšlených a měněných potřeb, nestability přezbrojovacích a akvizičních plánů aj. Chybějící zpětná vazba průmyslu se státem, významná v průmyslové základně obrany, znemožnila včasnou orientaci domácích výrobců, stálé vyčkávání a odklady vedly mezitím přežívající firmy do slepé uličky. Řada z nich se ocitla v úpadku a s nimi zaniklo i několik oborů významných pro obranu státu, jejichž obnova je dnes již prakticky nemožná. Průmysl tak není schopen pohotově reagovat na armádní potřeby, což posiluje zjevné tíhnutí českých ozbrojených sil k importní orientaci. Ta sice vede k rychlým řešením, ale za neúnosně zvýšených akvizičních nákladů (včetně podílů jinak nadbytečných zprostředkovatelů a další

¹⁶³ Ministerstvo obrany: Resortní rozpočet. Základní ukazatele státního rozpočtu v kapitole Ministerstvo obrany ČR v letech 1993 – 2010. <http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=5146>

účastníků).“¹⁶⁴ S autorem lze polemizovat, jak velké je a zda vůbec nějaké existuje zvýšení akvizičních nákladů, a autor nedokládá své tvrzení daty ani konkrétními příklady, přesto většina autorů, s jejichž pracemi jsem se seznámila, ve svých hodnoceních politiky ČR rovněž volí skeptický tón.

3.1.1. Postoj České republiky k Evropskému trhu s obranným materiálem

Najít ve veřejně dostupných zdrojích jasné a konkrétní stanovisko ČR k aktuálnímu dění a novým dokumentům EU popsáním v kapitole 1 je prakticky nemožné. Stejně tak se ale nezdá, že ČR by patřila mezi státy, které by proti nastoupeným procesům protestovaly či se zdráhaly je schválit a implementovat, jakkoli s dodržováním to může být komplikovanější.

Postoj ministerstva zahraničních věcí ke Kodexu chování při vývozu zbraní byl pozitivní, byla vyjádřena aktivní podpora s přáním dosažení legálně závazného dokumentu vykládaného všemi shodně.¹⁶⁵

Dokument Stálého zastoupení ČR při EU z ledna 2005 vydaný v reakci na tzv. Zelenou knihu o veřejných zakázkách v oblasti obrany nicméně konstatuje, že ČR: „podporuje vydání výkladu Komise k dosud všezahrnujícímu (across-the-board) vnímání článku 296 a uplatnění tohoto výkladu ve všech sekundárních právních aktech a v národních legislativách. Nelze též vyloučit vydání nového legislativního aktu, - vyslovuje názor, že EDA, po specifikaci jejích parametrů ... převezme *plnou odpovědnost za otázky vyzbrojování ...*, - věří, že k tomu, např. ve vztahu k EDA, bude přijat nový legislativní nástroj z iniciativy členských zemí EU, - staví se za interpretační autoritu Komise, zvláště objasnění termínu „podstatné zájmy bezpečnosti“ členských států, - též za vydání jednoznačného ustanovení, kdy lze kontrakt zadat domácím dodavatelům, - v dlouhodobé perspektivě – za vydání legislativního aktu na podporu EDEM, - má za to, že EDA v současném složení není způsobilá k akvizici vojenského materiálu; proč tomu tak je, není zdůvodněno.“¹⁶⁶

Postoj malých zdejších firem je jednoznačně pozitivní; jak říká zástupce jedné z nich, mnohem lépe se nyní prosazují na úkor velkých společností.¹⁶⁷

¹⁶⁴ Khol (2005), s. 10.

¹⁶⁵ Bromley (2008), s. 19.

¹⁶⁶ Khol (2005), s. 9.

¹⁶⁷ E-mailová komunikace s Ing. Jaroslavem Pražanem, obchodně-technickým ředitelem firmy EGO Zlín spol. s.r.o., 20. 5. 2010. EGO Zlín má 22 zaměstnanců.

3.1.2. Podmínky obchodování s obranným materiálem

Tato kapitola se věnuje především podmínkám získání oprávnění k zahraničnímu obchodu s vojenským materiálem - žádný podnik se dnes nemůže spolehnout výhradně na zakázky domácí vlády – a procesu posuzování žádosti o ně. O samotném zahraničním obchodu (tj. dovozu, vývozu, nákupu a zprostředkování těchto činností) více viz kapitola o exportu a importu níže. Do kategorie „vojenský materiál“ nespádají položky dvojího užití, tedy i zbraně jaderné, chemické a biologické.

Základní zákonem v této oblasti byl zákon č. 38/1994 Sb. o zahraničním obchodu s vojenským materiálem, ke kterému byla přijata novela, zákon č. 220/2009 Sb. „Zákon stanovuje postupy při povolování obchodu, podmínky udělování licence a jejího užívání a celkovou kontrolu provádění obchodu s vojenským materiálem, včetně ukládání sankcí za jeho porušení.“¹⁶⁸ V souvislosti s implementací nové směrnice o vnitrounitních transferech v nejbližší době čeká zákon další novelizace.

Vlastníkem povolení k provádění zahraničního obchodu s vojenským materiálem na konci roku 2008 bylo 157 subjektů.¹⁶⁹ Toto povolení je zpoplatněno jednorázovou částkou 20 000 Kč (až po jeho vydání je držitel oprávněn k provádění přípravných kroků směřujících k uskutečnění obchodního případu), vydání jednotlivé licence na konkrétní transakci pak 1 000 Kč. Povolení lze vydat jen právnické osobě se sídlem na území EU na konkrétní položky vojenského materiálu a pro konkrétní seznam zemí na maximálně pět let. Odpovědným orgánem je Licenční správa MPO, ale k žádosti o vydání povolení se vyjadřuje vícero institucí (viz níže), stejně jako v případě žádosti o vydání licence na konkrétní obchodní transakci obsahující zároveň rozsah (i časový) a podmínky této licence. Kromě podmínek zákona se přihlíží i k zahraničně politickým, obchodním a bezpečnostním zájmům (viz níže), a principům schváleným na úrovni EU a také k případným předchozím zamítnutím stejné/podobné žádosti jinými státy EU. V případě nejistoty lze zažádat o tzv. předběžný souhlas.¹⁷⁰

¹⁶⁸ MPO (2008), s. 5.

¹⁶⁹ MPO (2008), s. 4.

¹⁷⁰ MPO (2008), s. 5-6.

Novela zákona o zahraničním obchodu s vojenským materiálem především zohledňuje pravidla, principy a praxi Evropské unie. Upřesňuje pojem „obchod s vojenským materiálem“ a definici vojenského materiálu, mezi zakázané zboží zařazuje protipěchotní miny, snižuje administrativní zátěž podnikatelů (odhadem celkově až o 37 %¹⁷¹) například zavedením „eurolicence“ pro transfery uvnitř EU (pokud na začátku i konci obchodního případu jsou smluvní partneři a koncoví uživatelé z EU, není nutné žádat o licenci na každou jednu transakci), snížením počtu povinných příloh žádosti v „souladu s principem nevyžadovat od podnikatelů informace, které má státní správa k dispozici nebo si je může sama zajistit.“¹⁷² Rozšiřuje se rovněž omezení ze sídla v České republice na Evropskou unii. Místo čtvrtletních zpráv o využívání licencí bude tato povinnost pololetní. Vytváří se „předpoklady pro přechod na elektronický systém podávání a vyřizování žádostí o povolení a licence k obchodování s vojenským materiálem tím, že již nepředepisuje písemnou formu podání žádostí.“¹⁷³ Novela ovšem sklidila kritiku Amnesty International a sdružení Nesehnutí.¹⁷⁴ Jde o zrušení dovětky, díky čemuž ve schválené verzi za obchod s vojenským materiálem nepovažuje "s tím související předávání informací a reklama". Zmíněné organizace se obávají, že to může mít za následek ústní dojednávání obchodů firmami nebo osobami, které pro tento druh obchodu nemají oprávnění nebo již v minulosti pravidla porušily.

Jak již bylo uvedeno výše, procesu schvalování žádostí o povolení a licence se kromě Licenční správy MPO účastní i jiné orgány státní správy. Předně ministerstvo zahraničních věcí ve spolupráci se zastupitelskými úřady, které věc posuzuje z hlediska zahraničněpolitických závazků a zájmů ČR, a hodnotí riziko nedodržení podmínek uvedených v dokumentaci (týká se především rizika změny koncového uživatele a užití). Jako základní vodítko zde slouží principy EU vyjádřené již v roce 1998 v Kodexu chování při vývozu zbraní (viz kapitola 1, nyní Společný postoj Rady EU). Např. v roce 2008 vyjádřilo MZV negativní stanovisko ve 3,5% posuzovaných žádostí (2007 to bylo 2,5%) k žádostem, kde měl být koncový uživatel v Afghánistánu, Brazílii, Burkině Faso, Gruzii, Iráku, Izraeli, Jemenu,

¹⁷¹ MPO (2008), s. 7.

¹⁷² MPO (2008), s. 6.

¹⁷³ MPO (2008), s. 7.

¹⁷⁴ Tato i následující informace o kritice: ČTK (17. 6. 2009) Českému obchodu se zbraněmi v rámci EU ubude "papírování". *Ekonomika.iHNed.cz*. <http://ekonomika.iHned.cz/c1-37477760-ceskemu-obchodu-se-zbranemi-v-ramci-eu-ubude-papirovani>

Kamerunu, Konžské demokratické republice, Malajsii, Moldavsku, Srbsku, Srí Lance, Ugandě a Ukrajině se zvláštní pozorností věnovanou zbraním určeným k plošnému ničení cílů.¹⁷⁵

Ministerstvo vnitra posuzuje žádosti z hlediska veřejného pořádku, bezpečnosti a ochrany obyvatelstva s přihlédnutím k materiálům poskytnutým zpravodajskými službami a Policií ČR. K žádostem se vyjadřuje rovněž ministerstvo obrany (z hlediska zabezpečování obrany ČR), a Generální ředitelství cel za ministerstvo financí kontroluje dodržování podmínek licencí.

Zvláštní kategorii představují nevojenské palné zbraně, tedy zbraně určené pro sportovní účely, hobby, lov či sebeobranu.¹⁷⁶ Zahraniční obchod s civilními zbraněmi a municí upravuje v ČR zákon č. 228/2005 Sb., o kontrole obchodu s výrobky, jejichž držení se v ČR omezuje z bezpečnostních důvodů (revolvery, pistole a některé typy pušek včetně odpovídajícího střeliva).¹⁷⁷ Výroba a vývoz těchto zbraní jsou v ČR poměrně významné, nezanedbatelný je i zájem na domácí půdě – v ČR bylo v roce 2005 celkem 311 640 držitelů zbrojních průkazů, kteří dohromady vlastnili 660 280 zbraní¹⁷⁸. Na rozdíl od kontroly u vojenského materiálu je kontrola obchodu s tímto zbožím pouze jednostupňová. To znamená, že probíhá pouze na základě povolení vydaného MPO „na základě písemně podané žádosti fyzické nebo právnické osoby, ve které jsou uvedeny mimo jiné cílová destinace, odběratel či počet dodávaných kusů.“¹⁷⁹

Speciálně je dále ošetřena kategorie výrobků tzv. dvojího použití. Povolení i zde vydává Licenční správa MPO, ale hlavní roli hraje Státní úřad pro jadernou bezpečnost jako výkonný a kontrolní orgán pro jaderné, chemické a biologické položky,¹⁸⁰ který musí případný vývoz odsouhlasit. Tento úřad je také odpovědný za soulad s třemi mezinárodními smlouvami: jde o Smlouvu o zákazu jaderných zbraní, Úmluvu o zákazu chemických zbraní a Úmluvu o zákazu biologických a toxinových zbraní a zákony ČR.¹⁸¹ „Opatření kontroly vývozu, které

¹⁷⁵ MPO (2008), s. 7-8.

¹⁷⁶ „Zákon č. 119/2002 Sb. rozděluje zbraně a střelivo do různých kategorií. Vojenské zbraně jsou řazeny mezi zbraně kategorie „A“, které je zakázáno nabývat do vlastnictví, držet nebo nosit. Policie ČR může udělit výjimku z tohoto zákazu držiteli zbrojního pasu nebo zbrojní licence, za splnění podmínek stanovených v citovaném zákoně.“ MPO (2008), s. 18.

¹⁷⁷ MPO (2008), s. 19.

¹⁷⁸ Ministerstvo vnitra ČR, Zpráva o situaci v oblasti veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti na území České republiky v roce 2005, <http://www.mvcr.cz/dokument/2006/verpor05.pdf>. Citováno z: <http://www.dfens-cz.com/oldschool/clanek.php?clanek=2008060802>

¹⁷⁹ MPO (2008), s. 19.

¹⁸⁰ MPO (2008), s. 21.

¹⁸¹ Zákon č. 18/1997 Sb., o mírovém využívání jaderné energie a ionizujícího záření (atomový zákon) a o změně a doplnění některých zákonů, v platném znění, zákon č. 19/1997 Sb., o některých opatřeních souvisejících se zákazem chemických zbraní, v platném znění a č. 281/2002 Sb., o některých opatřeních

nařízení Rady (ES) ponechává v zodpovědnosti členských států nebo jim je ukládá, jsou prováděna na základě zákona č. 594/2004 Sb., jímž se provádí režim Evropských společenství pro kontrolu vývozu zboží a technologií dvojího užití. Na základě zmocnění uvedených v zákoně byl vydán prováděcí předpis formou Nařízení vlády č. 595/2004 Sb., o stanovení formulářů žádosti o individuální a souhrnné povolení a žádosti o mezinárodní dovozní certifikát pro zboží a technologie dvojího užití.¹⁸²

3.1.3. Podmínky činnosti obranného průmyslu České republiky, výzkum a vývoj

Tradičně byla jako samozřejmá státní podpora viděno automatické zadávání zakázek domácím firmám bez ohledu na vyšší cenu nebo nižší kvalitu ve srovnání s výrobky pocházejícími ze zahraničí, za bývalého režimu dokonce vysoké subvence a protěžování tohoto odvětví průmyslu na úkor jiných; to se však podstatně změnilo. Na důležitosti nabývají ale nyní spíše jiné formy státní pomoci: usnadnění podnikání a obchodování, marketing a investice do výzkumu a vývoje. Stát deklaruje jako svůj strategický zájem „posilování konkurenceschopnosti domácího obranného průmyslu a zajištění adekvátní úrovně strategických rezerv“¹⁸³ a snaží se snížit závislost na hospodářsky a/nebo politicky nestabilních oblastech, k čemuž je nezbytné (mimo jiné) „podporovat rozvoj obranné průmyslové základny a účast průmyslu na krytí potřeb ozbrojených sil, ozbrojených bezpečnostních sborů, záchranných sborů, záchranné služby a havarijní služby s důrazem na pružnost a schopnost rychle reagovat na měnící se bezpečnostní prostředí.“¹⁸⁴ Není ovšem specifikováno, jak má stát tyto cíle naplnit. Navíc vývoj posledních dvaceti let neposkytuje úplnou jistotu, jak se bude přístup státu k obrannému průmyslu vyvíjet: ve zpětném pohledu se totiž projevuje značná nekonzistentnost, oficiální přístup vystřídal několik krajních pozic od nulové podpory (viz kapitola 2) po snahu o záchranu velkých podniků.¹⁸⁵ Zdá se ale, že momentálně podpora obrannému průmyslu nepřevyšuje podporu poskytovanou jiným

souvisejících se zákazem bakteriologických (biologických) a toxinových zbraní a o změně živnostenského zákona. Citace z: MPO (2008), s. 21.

¹⁸² MPO (2008), s. 20.

¹⁸³ Bezpečnostní strategie České republiky, Vláda ČR, 10. 12. 2003.

http://www.army.cz/assets/files/8492/Bezpe_nostn__strategie__R_-_prosinec_2003.pdf. Odstavec 15, s. 6.

¹⁸⁴ Bezpečnostní strategie České republiky (2003). Odstavec 81, s. 17.

¹⁸⁵ Schmidt (2004), s. 17.

odvětvím, ale oficiálně zůstává nevyjasněná: „Naše zbrojní společnosti jsou totiž již dlouhý čas převážně sektorem státem opuštěným a ve svém úsilí o přežití ponechány samy sobě.“¹⁸⁶ „Nejasný zůstává i zájem státu o existenci a stabilizaci domácí zbrojní výroby jako součásti budoucí EDTIB. Jediný dosud platný dokument - omšelé usnesení vlády č. 259 z 15. 3. 2000 k „Principům spolupráce státu s obranným průmyslem v České republice“, přijaté spěšně jako doprovodný akt našeho vstupu do NATO zůstalo obecnou, dnes zcela překonanou deklarací.“¹⁸⁷ Pokud by šlo pouze o ekonomické záležitosti, nebyla by tato otázka tolik důležitá. Avšak „v současném vyzbrojovacím procesu nejde, přes všechny změny, o prostou komerci, ale o budování společného zbrojního potenciálu, jako významného nástroje pro plnění základních úkolů v rámci Evropské bezpečnostní a obranné politiky.“¹⁸⁸ „Na tom, že zbytkový zbrojní sektor po rozpadu čs. federace nebyl u nás cílevědomě přebudován do moderní průmyslové a technologické základny obrany, mají rozhodující podíl dlouhodobý koncepční nezájem státu o zachování perspektivních průmyslových oborů pro obranu země a nezodpovědná akviziční politika ozbrojených sil.“¹⁸⁹ Za samotný OBP můžeme zmínit názor zástupce jedné z úspěšných firem v oboru: „Stát by měl za české firmy více lobbovat, aby mohly uspět ve výběrových řízeních. Občas mám pocit, že Česká republika trochu zanevřela na svůj obranný průmysl a přitom máme spoustu firem, jejichž výrobky jsou na vysoké světové úrovni,“ a stěžuje si i na dlouhé vyřizování žádostí o licenci na vývoz.¹⁹⁰ Činit z uvedených výroků jednoznačné závěry je tedy skoro nemožné; zástupce jiné české firmy naopak pomoc státní správy chválí: „Příkladem může být i to, že dostáváme nabídky participace v různých komisích, připravujících různé projekty. Byli jsme členy obchodní delegace na oficiální návštěvě pákistánského ministerstva, kterou uskutečnil MO Mudr. Barták. Jsme nositeli a realizátory projektu IMPULS č. FI-IM4/120 s názvem „ Výzkum, vývoj a realizace prostředků biologické ochrany“, jehož zadavatelem bylo Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR a v současné době je před podpisem další projekt tzv. TIP od stejného zadavatele. To je jen pár příkladů.“¹⁹¹

¹⁸⁶ Fučík (2007a), s. 76.

¹⁸⁷ Fučík (2007a), s. 76.

¹⁸⁸ Fučík (2007a), s. 77.

¹⁸⁹ Khol (2005), s. 9-10.

¹⁹⁰ Obchodní ředitel společnosti EVPÚ Defence Radek Chaloupka. Citováno z: Bayer, Petr (7. 5. 2007) Zamířeno na export. Profit - podnikatelský týdeník. <http://www.profit.cz/zamireno-na-export/23252.html>

¹⁹¹ E-mailová komunikace s Ing. Jaroslavem Pražanem, obchodně-technickým ředitelem firmy EGO Zlín spol. s.r.o., 20. 5. 2010. Firma EGO Zlín se věnuje bezpečnostní výrobě přibližně ze 75%, zabývá se vývojem, výrobou a prodejem systémů biologické ochrany, mobilních pracovišť a prostředků pro záchranný systém.

Formální uspořádání spolupráce státu s OBP se vytvářelo hlavně ke konci 90. let „s realizací rozsáhlých modernizačních záměrů resortu obrany, se vznikem Národního úřadu pro vyzbrojování v roce 1999 a vytvářením zájmových sdružení právnických osob zabývajících se výzkumem, vývojem, výrobou, obchodem a marketingovými službami s vojenskou technikou a materiálem.“¹⁹² Vzniklo také Usnesení vlády ČR z března 2000 k Principům spolupráce státu s obranným průmyslem v České republice.¹⁹³ To nařizuje ministru obrany uzavřít dohodu o spolupráci s AOP ČR (dnes AOBP), dohodnout fungování prezentace produktů ČOP v rámci zastupitelských úřadů, ve spolupráci s ministrem průmyslu a obchodu a AOP připravit program podpory obranného průmyslu (myšlena informační a propagace v zahraničí), jednou do roka předložit zprávu o zapojení ČOP do Akčního programu k posílení konkurenceschopnosti průmyslu ČR, a do třetice prosazovat účast ČOP v offsetových programech.¹⁹⁴ „V Principech se však bohužel jednoznačně neuvádí, které podniky spadají pod pojem obranný průmysl, chybí vymezení strategických výrob a podniků a není ani jasná představa o deklarované náplni spolupráce státu s obranným průmyslem. Není tak nadále jasné, na které zbrojní podniky zaměří stát svůj zájem a podporu poskytováním omezených prostředků, zda na obchodní či výrobní.“¹⁹⁵

S tím, jak se zmenšila Armáda ČR a ztenčil rozpočet, lze větší zakázky AČR čekat jen ojedinele a navíc by nyní měly podléhat konkurenci z řad výrobců celého světa s tím, že ke kritériu země původu by nemělo být přihlíženo – pouze ke kvalitě a ceně (viz kapitola 1). Zakázky lze předpokládat v kategorii údržby a oprav techniky a zbraní vyrobených českými výrobci a již v držení AČR (většinou již smluvně zajištěno); to se však týká hlavně státních podniků (VOP-025, VOP-026 a LOM Praha). Navíc je česká armáda početně skutečně nesrovnatelná s dobou ještě poměrně nedávnou: srovnáme-li statistiku z let 1993 a 2009, pak počet tanků AČR klesl z 1 617 kusů na 178, obrněných transportérů a bojových vozidel pěchoty z 2 315 na 490, místo 227 bojových letounů je jich 42, počet vrtulníků klesl o 7 kusů

¹⁹² Tůma; Janošec; Procházka (2009), s. 139.

¹⁹³ Usnesení vlády České republiky k Principům spolupráce státu s obranným průmyslem v České republice, č. 259/2000, 15. 3. 2000,

http://kormoran.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/D40665F3CB7B944EC12571B600700467

¹⁹⁴ Usnesení vlády České republiky k Principům spolupráce státu s obranným průmyslem v České republice (2000)

¹⁹⁵ Fučík, J., Průmyslová základna obrany ČR, její současný potenciál pro vyzbrojování vlastních sil, vývoz a účast v mezinárodní zbrojní kooperaci (Sborník statí ke konferenci „15 let vývoje bezpečnostní politiky a armády v Československu a České republice“), Bezpečnostní politika České republiky – výzvy a problémy, MO ČR – AVIS, Praha, 2004, s. 207. Citováno z: Tůma; Janošec; Procházka (2009), s. 143.

na 29, a počet zaměstnanců AČR ze 106 000 na 38 000.¹⁹⁶ Armáda dnes dokáže v zahraničí udržovat až 8 % nasaditelné síly a jednorázově vyslat až 40 % sil¹⁹⁷; nové zakázky tedy mohou souviset s dovybavením na zahraniční mise (speciální technika, oděvy...), nebo se specializací některých jednotek (polními nemocnice, jednotky zaměřené na ochranu před zbraněmi hromadného ničení, 601. skupina speciálních sil).

Stát může zajišťovat i informační podporu: „Lze zajistit zpracování nezbytných marketingových studií, analýz, které výrobky mohou uspět v určitých teritoriích, či financování nebo pojištění exportních případů.“¹⁹⁸ Stanovisko prezidenta AOBP ČR je, že ČOBP se bez silnější státní proexportní politiky neobejde.¹⁹⁹

Významnou roli při propagování ČOBP v zahraničí mohou mít zastupitelské úřady ČR (ekonomická diplomacie). Nezastupitelnou úlohu zde hraje agentura CzechTrade. Například stálá delegace při NATO vedle propagace zajišťuje i pomoc s registrací do aliančních databází, při zapojování se do aliančních mezinárodních výběrových řízení poskytováním informací, pořádáním prezentací a školením atp.²⁰⁰

Nic z uvedeného však nenahradí fakt, že jen „přirozená dravost, iniciativa v zapojování se do aktivit Aliance a Evropské obranné agentury a schopnost integrovat se do větších celků pro zvýšení konkurenceschopnosti především v případech větších strategických projektů“²⁰¹ zajistí českým firmám zakázky dostatečné k přežití v obrovské konkurenci.

Stát může rovněž podpořit zahraniční investice na svém území. Jedním z konkrétních opatření bylo např. roku 1998 přijetí „balíčku“ na podporu investic; speciální pobídky se týkaly investic větších než 5 mil. \$ v regionech s nezaměstnaností než čtvrtina republikového

¹⁹⁶ Wirnitzer, Jan (12. 3. 2009) Armáda po 10 letech v NATO: prestiž, profesionalita, ale i podivné zakázky.

http://zpravy.idnes.cz/domaci.asp?r=domaci&c=A090311_172156_domaci_jw

¹⁹⁷ Údaj ministerstva obrany. Citováno z: Wirnitzer, Jan (12. 3. 2009) Armáda po 10 letech v NATO: prestiž, profesionalita, ale i podivné zakázky.

http://zpravy.idnes.cz/domaci.asp?r=domaci&c=A090311_172156_domaci_jw

¹⁹⁸ Bayer, Petr (7. 5. 2007) Zaměřeno na export. Profit - podnikatelský týdeník. <http://www.profit.cz/zamireno-na-export/23252.html>

¹⁹⁹ Soukup, Miloš (2009) České finanční prostředky do českých podniků; rozhovor s novým prezidentem AOBP ČR doc. Ing. Jinřichem Plochem, CSc. Revue AOBP č. 3/2009, s. 30.

²⁰⁰ Velvyslanec Füle odpovídá na otázky Czech Defence & Aviation Industry Review (6. 9. 2006) http://www.mzv.cz/nato.brussels/cz/ostatni/verejna_vystoupeni_clanky_projevy_a_jine/nove_moznosti_pro_cesky_obranny_prumysl.html

²⁰¹ Velvyslanec Füle odpovídá na otázky Czech Defence & Aviation Industry Review (6. 9. 2006) http://www.mzv.cz/nato.brussels/cz/ostatni/verejna_vystoupeni_clanky_projevy_a_jine/nove_moznosti_pro_cesky_obranny_prumysl.html

průměru.²⁰² Zvýhodnění se mohou týkat dočasného zrušení nebo snížení daní, zajištění rekvalifikace zaměstnanců, poskytnutí pozemků atd.

Výrazný dopad na prosazení se ve světě mohou mít výsledky výzkumu a vývoje. V ČR je obranný R&D hrazen z rozpočtu na obranu; např. v roce 2003 to bylo 1 % (na 63 projektů), se zaměřením na vývoj ochrany proti chemickým, biologickým a jaderným zbraním, pasivních sledovacích systémů a lékařskou podporu v poli²⁰³; MO také zpracovalo materiál „Koncepte aplikovaného obranného výzkumu a vývoje do roku 2015“²⁰⁴, ve stejném roce (2008) vláda schválila materiál Národní strategie bezpečnostního výzkumu v ČR, na který navázalo schválení dvou programů: Bezpečnostní výzkum pro potřeby státu v letech 2010-2015 a Program bezpečnostního výzkumu ČR v letech 2010-2015. Na ministerstvu vnitra vznikla letos (2010) nová složka: Odbor bezpečnostního výzkumu, vývoje a inovací. Vzhledem k tomu, jak obtížné je dnes prodat klasickou těžkou techniku, nabývají na významu nové obory, které se ale neobejdou bez inovací vzešlých právě z R&D (ale které často mají i civilní využití – elektronika, biologické a chemické zbraně a ochrana proti nim atd.). Úspěch například v roce 2007 slavil tým z Masarykovy univerzity v Brně, který přišel na způsob, jak bezpečně zlikvidovat bojový plyn yperit; dle mezinárodních úmluv mají být staré zásoby tohoto plynu odstraněny do roku 2012, proto je o objev velký zájem; v návaznosti na objev byla dokonce zřízena biotechnologická firma Enantis.²⁰⁵ Nejvýznamnější institucí zabývající se R&D v tomto sektoru je Univerzita obrany. Ta v roce 2008 řešila 27 projektů dotovaných ministerstvem obrany a 22 grantů; velké množství z nich se zabývá právě zdravotnictvím a ochranou před chemickými, biologickými, radiačními a jadernými zbraněmi.²⁰⁶ ČR má největší nedostatky v zapojování se do mezinárodních projektů – ačkoli se na mnohých místech řeší výzkum na téma „voják budoucnosti“, ČR financuje vlastní samostatný projekt („Modulární bojový komplet vojáka 21. století“ Univerzity obrany ve spolupráci s VOP-026); ten těžko při velmi limitovaných prostředcích bude mít šanci vyprodukovat špičkové výsledky. Peníze vložené státem do R&D se pravděpodobně v plné výši nevrátí – na to AČR není dost velkým zákazníkem. Pokud ale přesto stát prostředky na R&D nenavýší, firmy se

²⁰² Schmidt (2004), s. 18.

²⁰³ Rozpočet 2003, MO, www.army.cz. Citováno z: Schmidt (2004), s. 18.

²⁰⁴ MO, Praha, 2008. www.army.cz/images/id_0000_1000/206/koncepte.pdf

²⁰⁵ Novák, Jan A. (30. 8. 2007) Čeští vědci objevili zbraň proti yperitu. Hospodářské noviny.

<http://hn.ihned.cz/c1-21922970-cesti-vedci-objevili-zbran-proti-yperitu>

²⁰⁶ „CBRN“. Univerzita obrany <http://www.vojenskaskola.cz/skola/uo/Stranky/default.aspx>

budou dál točit v bludném kruhu: nemajíce vlastních financí na R&D, zastarají, budou mít stále méně zakázek a tedy i prostředků, které by mohly investovat...

Nejznámějším příkladem offsetové politiky na českém území (o jejím uplatnění se rozhoduje případ od případu) se staly offsety související s pronájmem stíhaček JAS-39 Gripen od BAE Systems. Obsahem přímých offsetů (20 %) „jsou projekty spolupráce v oblasti českého obranného průmyslu včetně leteckého a kosmického průmyslu. Jde například o montáž, výrobu a export helikoptér S-76 v Aeru Vodochody, export ocelových plechů pro stavbu lodí od Vítkovice Steel či výrobu a export leteckých součástí od společnosti Honeywell Aerospace Olomouc.“²⁰⁷ Letos (2010) je splněno 60 % programu, který bude pokračovat do roku 2014 a který znamená pro české firmy více než 25 mld. Kč na zakázkách v celkem čtyřiceti projektech.²⁰⁸ Z poslední doby také pořizování kolových obrněných transportérů (smlouva z roku 2009 o dodání 107 kusů společností DEFENDIA CZ s.r.o., pobočkou General Dynamics) doprovází dohoda o offsetu v hodnotě 150 %, z čehož ze 40 % podílu přímých offsetů budou těžit hlavně firmy ČOBP, VOP-025 a VOP-026 a několik dalších, a bude díky němu zaměstnáno 3 500 – 4 000 lidí.²⁰⁹

3.1.4. Veřejné zakázky v České republice

Pokud se člověk blíže podívá na uplynulých dvacet let v České republice a armádní akvizice, tématu korupce a neprůhledného systému lobbyingu v ČR se nevyhne. Nezbude však než psát o podezřeních, protože žádná z podezřelých zakázek nebyla vyšetřena s výsledkem prokázání korupce. Zatím se nezdá, že by v ČR narozdíl od Kodexu chování při exportu zbraní mělo některé z evropsko-unijních opatření o zakázkách v obranném sektoru, o kterých pojednává kapitola 1, velký efekt. O to větší je ale jejich význam.

První významná úprava veřejných zakázek proběhla v roce 1994.²¹⁰ Kritizován za neprůhlednost byl jednak samotný zákon (i Evropskou komisí), ale především výjimky

²⁰⁷ Procházka, Martin (5. 2. 2010) Offsety za gripeny se plní, hotovo je přes 60 procent. Právo.

<http://www.novinky.cz/ekonomika/191272-offsety-za-gripeny-se-plni-hotovo-je-pres-60-procent.html>

²⁰⁸ Procházka, Martin (5. 2. 2010) Offsety za gripeny se plní, hotovo je přes 60 procent. Právo.

<http://www.novinky.cz/ekonomika/191272-offsety-za-gripeny-se-plni-hotovo-je-pres-60-procent.html>

²⁰⁹ Pejšek, Jan (2009) Podpis smlouvy na nákup obrněných transportérů. Tisková a informační služba MO. Revue AOBP č. 2/2009 s. 52-53.

²¹⁰ Zákon o zadávání veřejných zakázek, 199/1994 Sb., 28. 9. 1994,

http://www.lexdata.cz/web/sb_free.nsf/citace/199_1994_Sb.?opendocument

vyhrazené zakázkám v oblasti obrany, a příliš nepomohly ani úpravy z roku 1996.²¹¹ I nový zákon o veřejných zakázkách z roku 2004, který měl českou úpravu uvést v soulad s právem EU, byl kritizován například organizací Transparency International za nedostatek kontrol a průhlednosti.²¹² Velké množství informací také podléhá utajení, včetně detailů o cca 90 % obranných zakázkách (podmínky, hodnotící kritéria apod.).²¹³

Nejznámější i stále aktuální kauzou zůstává pronájem stíhaček JAS-39 Gripen. Původním plánem (zájem o koupi stíhaček se poprvé objevil roku 1997) byla jejich koupě za 60 mld. Kč v počtu 24 kusů, která se zviditelnila protestním odstoupením dalších firem ze soutěže v roce 2001 pro údajně předem rozhodnutý výsledek²¹⁴ (jednalo se o McDonnell Douglas-Boeing (F-18) a Lockheed Martin (F-16) z USA, francouzskou Dassault Aviation (Mirage 2000) a EADS (Eurofighter Typhoon)). Vládní rozhodnutí bylo následně zrušeno mimo jiné i kvůli obrovským nákladům na likvidaci škod po povodních 2002. Plány se redukovaly na pronájem či koupi starších letounů a přestože nabídek bylo opět vícero, vláda se rozhodla jednat jen se Švédskem a v roce 2004 bylo rozhodnuto o pronájmu čtrnácti stíhaček konsorcia BAE Systems-Saab na deset let za 19,6 mld. Kč.²¹⁵ Přestože obvinění o údajném uplácení české vlády s cílem prosadit právě stíhačky JAS-39 Gripen se objevilo několik a kauzou se zabývaly postupně vyšetřovací orgány Švédska, Velké Británie, USA, Rakouska i České republiky, tato obvinění nebyla prokázána.²¹⁶

Jedna z mnoha nedořešených kauz vzbuzuje otázky po detailech nákupu rakouských transportérů Pandur II, zejména o výši ceny. O uplácení českých politiků mluvili dva rakouští manažeři výrobce, ačkoli pak své slova vzali zpět. Objednaných 107 kusů za 14 mld. Kč

²¹¹ Zákon, kterým se mění a doplňuje zákon č. 199/1994 Sb., o zadávání veřejných zakázek, 148/1996 Sb., 25. 4. 1996, http://www.lexdata.cz/lexdata/sb_free.nsf/c12571cc00341df10000000000000000/c12571cc00341df1c12566d4007472b4?OpenDocument

'Comprehensive monitoring report on the Czech Republic's preparations for membership', COM(2003) 675 final, URL <<http://europa.eu.int/eur-lex/lex/staging/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52003SC1200:EN:HTML>>. Citováno z: Tůma (2006), s. 45.

²¹² Zákon o veřejných zakázkách, Act no. 40/2004, 17 Dec. 2003, URL <<http://www.mvcr.cz/sbirka/2004/sb012-04.pdf>>; and Pospíšil, F., Corruption in Arms Trade (Transparency International Czech Republic: Prague, 2004), URL <http://www.transparency.cz/pdf/zbrane_eng_w.pdf>. Citováno z: Tůma (2006), s. 45.

²¹³ Štefec et al. (note 97), pp. 182, 199. = Štefec, J., Procházka, J. and Velčovský, V., 'Ekonomické aspekty bezpečnosti', ed. Furmánek (note 4). Citováno z: Tůma (2006), s. 46.

²¹⁴ Wirnitzer, Jan (12. 3. 2009) Armáda po 10 letech v NATO: prestiž, profesionalita, ale i podivné zakázky. http://zpravy.idnes.cz/domaci.asp?r=domaci&c=A090311_172156_domaci_jw

²¹⁵ Havligerová, Jana (10. 2. 2010) Kauza gripeny: svět ji pohřbil, ODS ji křísí. <http://www.e15.cz/domaci/politika/kauza-gripeny-svet-ji-pohrbil-ods-ji-krisi>

²¹⁶ Detailní popis kauzy a jejího vyšetřování viz Sacher, Tomáš (březen 2010) Korupčníci zasaženi. Respekt č. 10/2010, s. 42-47.

nahradí zastaralé obrněné transportéry OT-64 a pásová bojová vozidla pěchoty BVP-2.²¹⁷ Celkem 90 z nich se bude kompletovat ve VOP-025 Nový Jičín.

Přes prostředníka, firmu PRAGA-Export, a především bez výběrového řízení bylo zakoupeno v roce 2009 i 90 lehkých obrněných vozidel Iveco, za cenu v průměru třikrát vyšší, než za jakou vozidla koupily Velká Británie, Norsko nebo Chorvatsko.²¹⁸

Zcela proti duchu iniciativ EDA a Evropské komise proběhlo před několika týdny završení rozhodování o tom, kdo dodá AČR nové zbraně. Zatímco v případě nahrazení starších útočných pušek novým typem zbraně vyvinutým a dodaným Českou zbrojovkou Uherský Brod jde „pouze“ o odstoupení dvou firem ze soutěže na protest proti příliš krátké lhůtě na zapojení se do soutěže (Heckler & Koch, Beretta)²¹⁹, v případě 5570 kusů pistolí CZ 75 SP-01 Phantom a 572 kusů samopalů CZ Scorpion EVO 3 A1 byly obě zakázky přiděleny České zbrojovce bez výběrového řízení. Vláda dokonce bez obalu přiznává, že cílem bylo podpořit domácí průmysl.^{220, 221}

Obchody MO popisuje jediná oficiální zpráva, 12 let stará, od tehdejšího ministra obrany Michala Lobkowicze: „ze sedmi set prověřovaných armádních zakázek prošlo férovým výběrovým řízením pouze devět. Zbytek byl zadán osloveným firmám a podle nálezu předražen až o třicet procent. Od té doby se situace příliš nezměnila.“²²²

3.1.5. Export

„V době studené války se československým zbrojním obchodem zabývala pouze jediná, státní obchodní společnost Omnipol, jejíž obchodní aktivity stát řídil a striktně

²¹⁷ Wirnitzer, Jan (24. 2. 2010) Vojáci hájí počet koupených pandurů. O dvaceti nikdo nemluvil, tvrdí. iDNES.cz http://zpravy.idnes.cz/vojaci-haji-pocet-koupenych-panduru-o-dvaceti-nikdo-nemluvil-tvrdi-1fi/domaci.asp?c=A100224_194631_domaci_jw

²¹⁸ Spurný, Jaroslav (březen 2010) Naše drahá armáda. Respekt č. 10/2010. S. 19. Detaily k opakovaným nákupům MO ČR od firmy IVECO viz Marek, Rudolf (19. 3. 2010) Byznys nařízením vlády. Týdeník Euro. <http://www.euro.cz/id/fwwfz2blww/detail.jsp?id=22809>

²¹⁹ Wirnitzer, Jan (18. 12. 2009) Armádě dodají útočné pušky zřejmě Češi nebo Belgičané. Němci couvli. http://zpravy.idnes.cz/armade-dodaji-utocne-pusky-zrejme-cesi-nebo-belgicane-nemci-couvli-1cw-/domaci.asp?c=A091218_104521_domaci_jw

²²⁰ Marek, Rudolf (19. 3. 2010) Byznys nařízením vlády. Týdeník Euro. <http://www.euro.cz/id/fwwfz2blww/detail.jsp?id=22809>

²²¹ Hodnota obou zakázek je ale nižší než 1 milion euro, kde se již požaduje vypsání veřejné zakázky a její oznámení na EBB (u obou je celková hodnota 130 mil. Kč). Význam zde má především reference (tedy že tento typ zbraně používá AČR).

²²² Spurný, Jaroslav (březen 2010) Naše drahá armáda. Respekt č. 10/2010. S. 19.

kontroloval.“²²³ Nepřípravenost státu na rozmach organizovaného zločinu v 90. letech a vhodná poloha ČR coby tranzitní země se odrazily také v ilegálním obchodu se zbraněmi.²²⁴ To se týkalo zejména SALW – jednak ČR bývala a nepřestala být jejich významným producentem, jednak byla po některých českých zbraních na černém trhu velká poptávka pro jejich kvalitu (série ČZ, automatická pistole Škorpion).²²⁵ „Mezi některé odhalené kriminální případy, ke kterým došlo v 90. letech, patřilo např. sjednání velké dodávky útočných pušek do Ázerbájdžánu v r. 1996 českou zbrojní firmou Renegade bez souhlasu licenčního orgánu Ministerstva průmyslu a obchodu. Mimo oblast ručních a lehkých zbraní se týkalo odhalené zapojení české firmy Agroplast do nelegálního prodeje šesti ruských stíhacích letounů MiG–21 z Kazachstánu do Severní Koreje v r. 1999.“²²⁶ ČR pak byla jedním z prvních států střední Evropy, které uvedly v zákon národní systém kontroly mezinárodního obchodu s vojenským vybavením. Další legislativní změny v roce 2003 se odehrály v rámci mezinárodního boje proti terorismu a posilovaly dále dozor státu nad produkcí, vývozem a udělováním licencí.²²⁷ V souvislosti s tím proběhla na základě Národního akčního plánu boje proti terorismu prověrka firem majících oprávnění k zahraničnímu obchodu s vojenským materiálem, což vedlo k odhalení dvou nesrovnalostí.²²⁸

Vstup do NATO dle nadějných očekávání pozitivně ovlivnil zakázky pro české OBP. „Nejvíce se vyvážely pistole a revolvery, pružinové, vzduchové a plynové zbraně, dále střelné zbraně na explozivní náboje a munice. Zahraniční zájemci projevovali také zájem o radary, nákladní vozy, ruční zbraně nebo speciální vojenské oděvy. Např. opravárenský podnik VOP 26 Šternberk modernizoval bojová vozidla pěchoty a transportéry pro švédskou armádu. Kopřivnická Tatra si udržela schopnost výroby nákladních terénních automobilů, tankových tahačů a ve spolupráci s Pragovkou připravila střední terénní automobil jako náhradu automobilů Praga V3S.“²²⁹

²²³ Tůma; Janošec; Procházka (2009), s. 147.

²²⁴ Nožina, M., Nové hrozby – boj s mezinárodní organizovanou kriminalitou, Zahraniční politika ČR 1993–2004, ÚMV, Praha, 2004, s. 45. Citováno z: Tůma; Janošec; Procházka (2009), s. 147.

²²⁵ Tůma (2006), s. 47.

²²⁶ Sagramoso, D., The proliferation of illegal small arms and light weapons in and around the European Union: Instability, organised crime and terrorist groups, Saferworld – Centre for Defence Studies, June 2001, s. 28. Citováno z: Tůma; Janošec; Procházka (2009), s. 147.

²²⁷ Tůma (2006), s. 49.

²²⁸ Transparency International (datum - ?)Nedostatky v kontrole obchodu se zbraněmi v ČR. www.transparency.cz/pdf/nedostatky.pdf

²²⁹ Fránek, T., Českým zbrojařům se daří a svět si to uvědomil. Hospodářské noviny ze dne 29.4.2003, s. 13.; citováno z: Tůma; Janošec; Procházka (2009), s. 143.

Významným předmětem vývozu byly po revoluci armádní přebytky vzniklé výrazným zmenšením armády a tedy i vyřazováním přebytečné techniky a zbraní. Likvidace by byla finančně příliš nákladná. Představu o velikosti těchto přebytků si můžeme udělat už z těchto čísel: naše vojska čítala před revolucí 197 000 mužů, v roce 2008 již jen 23 000.²³⁰ Ještě v roce 2003 bylo označeno jako přebytek 300 tanků, 1200 obrněných vozidel, 100 letadel a vrtulníků a několik tun ručních zbraní a munice.²³¹ Podle zástupce AOBP ale měly být tyto nadbytečné výrobky vyprodány do roku 2008 nebo 2009.²³² Ze zveřejňovaných dat nelze rozpoznat, zda se jedná o prodej přebytků nebo nových výrobků, nicméně lze usuzovat dle cílové destinace. Po roce 1994 musely být prodeje materiálu MO prováděny skrze autorizovaného soukromého dealera; výjimky byly umožněny v roce 2004.²³³ Přebytky se však objevily i v majetku ministerstva vnitra; to na konci roku 2000 prodalo soukromým firmám k vývozu do zahraničí mj. stovky kulometů, desítky tisíc automatických pistolí a 40 bazuk.²³⁴

Hlavním zdrojem informací a dat o vývozu České republiky v obranném sektoru je každoroční zpráva ministerstva průmyslu a obchodu o kontrole exportu vojenského materiálu a ručních zbraní pro civilní použití; poslední dostupná zpráva je z roku 2008.²³⁵ První podobná zpráva byla vydána v roce 2000, ovšem týkala se pouze SALW; zpráva týkající se veškerého vojenského vybavení byla poprvé k dispozici veřejnosti k nahlédnutí v roce 2004. Data jsou poskytována přímo držiteli licence (tedy podniky), kteří jsou povinni každý čtvrt rok oznámit plnění udělených licencí (tj. o hodnotě reálně vyvezeného zboží a druhu a počtu kusů vyvezených výrobků).²³⁶

Z veřejných informací se tedy dozvídáme: “Celkem bylo v roce 2008 uděleno 1044 licencí k vývozu vojenského materiálu v hodnotě 212,3 mil. €. Počet udělených licencí se oproti roku

²³⁰ Bromley (2008), s. 25 – 26.

²³¹ ‘Czech military plans to sell thousands of weapons, ammunition abroad’, ČTK, 8 Feb. 2006. Citováno z: Bromley (2008), s. 26.

²³² Hlavatý, R., Managing Director, Association of the Defence Industry of the Czech Republic (Asociace obranneho prumyslu, AOP), Interview with the author, 19 Sep. 2007. Citováno z: Bromley (2008), s. 26.

²³³ Zákon, kterým se mění zákon č. 38/1994 Sb., o zahraničním obchodu s vojenským materiálem, Act no. 57/2004, 22 May 2004, URL <<http://www.mvcr.cz/sbirka/2004/sb117-04.pdf>>. Citováno z: Tůma (2006), s. 48.

²³⁴ Saferworld (2002) Arms Production, Exports and Decision-Making in Central and Eastern Europe. London: Saferworld. http://www.saferworld.org.uk/publications.php?id_68, s. 14.

²³⁵ Ministerstvo průmyslu a obchodu: Výroční zpráva o kontrole exportu vojenského materiálu a ručních zbraní pro civilní použití v České republice za rok 2008, schválena Vládou ČR 17. 8. 2009, <http://download.mpo.cz/get/39460/43908/531258/priloha001.pdf>

²³⁶ Bauer; Bromley (2004), s. 38.

2007 zvýšil o 10 %. Využití udělených licencí přitom dosáhlo objemu 189,6 mil. €, což představuje nárůst o 15,6 mil. € oproti roku 2007.²³⁷ Především to ale znamená velký skok oproti rokům 1998 – 2006, kdy jednak dovoz svou hodnotou převyšoval vývoz, a hlavně objem vývozu byl v průměru 80 mil. €; hodnota dosažená v roce 2008 je tedy v novodobé historii ČR nejvyšší.²³⁸ Přesto je podíl na celkovém vývozu minimální: v roce 2006 to při celkové hodnotě vývozu obranných produktů 93 mil. € (2,6 mld. Kč) bylo pouhých 0,12 %²³⁹. Počet držitelů povolení k provádění zahraničního obchodu s vojenským materiálem byl v roce 2008 celkem 157 (v roce 2007 to bylo 156 subjektů).²⁴⁰ V roce 1997 se na 85,7 % objemu vývozu do zahraničí podílelo pouhých šest firem (v uvedeném pořadí od největšího podílu sestupně)²⁴¹: Tatra Kopřivnice, Omnipol Praha, Aero Vodochody, Thomas Praha, Letecké opravy Malešice, ČZ Uherský Brod.

„Do zemí EU bylo vydáno 589 licencí na vývoz v celkové hodnotě 51,9 mil. €, využití pak činilo 44,5 mil. €. Nejvíce licencí bylo vydáno na vývozy do Německa (172), Slovenské republiky (164) a Polska (59). Hodnotově se uskutečnil největší vývoz do Slovenské republiky (18,9 mil. € speciální pancéřové materiály, elektronické zařízení), do Polska (7,6 mil. € služby, vozidla a jejich speciálně konstruované součásti), do Itálie (5,7 mil. € služby, střelivo) a do Německa (4,2 mil. € elektronická zařízení, střelivo). Na vývozy do zemí mimo EU bylo vydáno nejvíce licencí do USA (80) na letadla a vrtulníky, letecké motory, zbraně a jejich speciálně konstruované součásti, do Egypta (33) na střelivo, speciální zařízení pro vojenský výcvik, vozidla a jejich speciálně konstruované součásti a do Thajska (32) na zbraně a jejich speciálně konstruované součásti, letadla a vrtulníky, letecké motory. Hodnotově největší vývoz proběhl tradičně v komoditě vozidla do Indie, dosáhl 20,4 mil. €.”²⁴² Počet licencí na vývoz do sousedních zemí nepřekvapí; vývoz do USA se týká především Aera Vodochody (viz níže); a Indie pravděpodobně bude stále zajímavějším zákazníkem.

²³⁷ MPO (2008), s. 4.

²³⁸ Tůma; Janošec; Procházka (2009), s. 149.

²³⁹ Bayer, Petr (7. 5. 2007) Zaměřeno na export. Profit - podnikatelský týdeník. <http://www.profit.cz/zamireno-na-export/23252.html>

²⁴⁰ MPO (2008), Příloha 11, s. 46.

²⁴¹ Klíma, Ladislav a Eminger, Karel: Zbrojní průmysl a vyzbrojování. Vojenské rozhledy, zvláštní číslo 2000, www.army.cz/mo/tisk/vojroz/zvl2000/147.htm

²⁴² MPO (2008), s. 4.

ČR též využila pravidla EU k hodnocení vhodnosti udělení licence; „...v deseti případech [informovala] ostatní členské státy předepsaným způsobem o zamítnutých žádostech o licence ... [a] v devíti případech konzultovala s dalšími státy jejich přístup k exportu.“²⁴³

Údaje o zemích, kam směřovaly největší dodávky, napovídají, že s výjimkou Slovenska se jedná o jednorázové obchody. „Mezi země s nadpolovičním podílem uskutečněného vývozu vojenského materiálu z ČR na celkovém vývozu EU za rok 2007 patřily Ázerbájdžán, Etiopie, Haiti, Madagaskar, Rovnicková Guinea a Slovensko. Jednalo se o náhradní díly na L-39 (Ázerbájdžán, Etiopie), výcvikové simulátory (Etiopie), pistole a pistolové náboje (Madagaskar), obrněná vozidla (na Haiti pro MINUSTAH a do Rovnickové Guineje) a různý materiál na Slovensko. Co se týče vývozu do členských států EU, vyvážela ČR procentuálně nejvíce na Slovensko (92,4 %). Na pohybu zboží po EU se vývozy z ČR podílely 1,4 % a vývoz z ČR v porovnání vývozu z celé EU do světa činí 1,7 %.“²⁴⁴

Pistolí, revolverů a dlouhých střelných zbraní bylo vyvezeno přibližně 70 000 kusů do zemí celého světa.²⁴⁵

Pro zboží a technologie dvojího užití bylo vydáno: „- celkem 97 udělených povolení k vývozu do 25 zemí; - celkem 4 neudělená povolení k vývozu na základě zamítnutí žádostí. K největším odběratelům v roce 2008 patřily Ruská federace (26x), Čína (11x), Sýrie (11x), Irán (9x). ... Po vstupu ČR do EU se snížila četnost posuzovaných případů (není kontrolován dovoz, četností a objemem významné dodávky do členských států EU nejsou vývozem, do sedmi spolehlivých zemí lze vyvážet jen na základě registrace k využití všeobecného vývozního oprávnění Společenství), vzrostla však výrazně citlivost jednotlivých případů a zintenzivnila se tak spolupráce s ostatními orgány státní správy včetně zpravodajských služeb.“²⁴⁶

Přestože v té době již Česká republika přistoupila k dobrovolnému dodržování Kodexu chování pro vývoz zbraní Evropské unie (konkrétně již v době jeho vzniku 1998, ačkoli do vstupu do EU se ČR neúčastnila tzv. „operative provisions“ (výměny informací, konzultací atd.)), nepodařilo se jí vyhnout se plánům na transakce, které vyvolaly kritiku nejen nevládních organizací, ale třikrát i tlak na jejich zrušení ze strany USA, ve všech případech úspěšný. Jednalo se o zamýšlenou účast „českých firem na dodávkách některých technologií pro výstavbu íránské jaderné elektrárny v Búšehru v roce 2000 a zájmu o vývoz českého

²⁴³ MPO (2008), s. 14.

²⁴⁴ MPO (2008), s. 14-15.

²⁴⁵ MPO (2008), s. 19.

²⁴⁶ MPO (2008), s. 20-21.

pasivního radiolokátoru Věra do České lidové republiky v roce 2004.²⁴⁷ Tohoto produktu pardubické firmy ERA mělo být dodáno deset kusů. Tlaku USA ČR ustoupila znovu v roce 2006, kdy bylo zrušeno jednání o prodeji nadbytečných L-159 do Venezuely. „Po parlamentních volbách v červnu 2006 rozhodli poslanci o vytvoření Podvýboru pro kontrolu obchodu s vojenským materiálem v rámci Výboru pro obranu“²⁴⁸; jeho činnost je ale stejně jako obecně aktivita parlamentu v této oblasti minimální a neviditelná.²⁴⁹

V monitoringu světového obchodu se zbraněmi hrají nezastupitelnou úlohu nevládní organizace (např. Saferworld, Transparency International, Transparency International, iniciativa Arms Trade Treaty) i OSN a OBSE (SALW). V minulých dvou dekadách se uskutečnilo několik podezřelých transakcí, většinou šlo o kritiku cílové země nebo nevěrohodnosti deklarovaného cílového určení. Konkrétně šlo zaprvé o legální, ale odporující duchu Kodexu chování, schválení exportu bitevních tanků T-54 a T-55 do Jemenu v roce 1999; hlavní argument proti představoval fakt, že předchozí podobná dodávka dvaceti T-55 z Polska skončila nakonec v Súdánu a Polsko tedy další dodávky zrušilo.²⁵⁰ Další schválenou licencí na prodej do Jemenu bylo dvacet letounů L-39 Albatros v roce 2002. Zpochybňovaný byl i vývoz tanků T-55 a raketových odpalovačů RM-70 na Srí Lanku v roce 2000.²⁵¹ Pozitivní posun k větší odpovědnosti lze zaznamenat po vstupu ČR do EU, například u odmítnutí dalšího prodeje revolverů do Kolumbie v roce 2004, ačkoli se tam podobné vývozy v letech 1999 – 2002 uskutečnily, nebo u zamítnutí licencí na vývoz do Iráku a Namibie pro riziko změny koncového uživatele – celkem bylo v roce 2006 zamítnuto 36 žádostí o licenci²⁵² (v roce 2007 pak 15, 2008 - 10). Kritika směřuje i na velký objem vývozu do zemí jako je Sýrie, Nigérie, Vietnam, Libanon, Kazachstán, Afghánistán a Ukrajina²⁵³, které se netěší příliš velké důvěře co se koncového užití týče; protiargumentem je ale návaznost na dodávky uskutečněné během Studené války, tedy že jde nyní o opravy a náhradní díly. Obavy panují i ze zneužití dodávek v zemích porušujících lidská práva (Etiopie, Irák, Jemen, Vietnam či Afghánistán),

²⁴⁷ Tůma; Janošec; Procházka (2009), s. 149.

²⁴⁸ Tůma; Janošec; Procházka (2009), s. 151.

²⁴⁹ Bromley (2008), s. 22.

²⁵⁰ Blanche, E., 'Czech Republic to sell upgraded MBTs to Yemen', Jane's Defence Weekly, 29 Sep. 1999, p. 18.

Citováno z: Bromley (2008), s. 27.

²⁵¹ Saferworld (2002), s. 11.

²⁵² Kononczuk, P., 'Defense firms protest restraints', Prague Post, 2 Sep. 2004. a Tylova, K., 'Czech Foreign Ministry report on arms exports in 2004 shows growing sales to EU', Lidove Noviny, 23 Dec. 2005, Translation from Czech, World News Connection, NTIS. Citováno z: Bromley (2008), s. 27.

²⁵³ MPO 2006. Citováno z: Bromley (2008), s. 27.

kde navíc nikdo zpětně neověřuje, zda byly podmínky smlouvy dodrženy.²⁵⁴ Zvláštním případem byla kritika vývozu zbraní do Gruzie, napadená zejména Ruskou federací; MZV označilo kritiku za neoprávněnou.²⁵⁵ Konkrétně šlo v roce 2007 z uskutečněných transakcí ze 42 % o střelivo, 30 % o vozidla a z 23 % vojenská infračervená zařízení, tepelně zobrazující a obraz zesilující zařízení²⁵⁶, ale také ne všechny žádosti o vývoz zboží do Gruzie byly schváleny.²⁵⁷ V roce 2008 to bylo ze 69 % zboží v kategorii bomby, torpéda, rakety a střely a jejich speciálně konstruované součásti.²⁵⁸ V roce 2008 měla též ČR podle obvinění nevládní organizace Human Rights First vyvézt střelné zbraně do Súdánu; Stálá mise při OSN tuto informaci popřela s tím, že „jediná licence na vývoz do Súdánu byla v posledních letech vydána na vývoz neozbrojených obrněných vozidel pro misi UNAMID.“²⁵⁹

3.1.6. Import

Nejvýznamnějšími dodávkami do ČR byla například výměna jedenácti vrtulníků W-3 Sokol s Polskem za deset letounů MiG-29 v letech 1995-97; ve stejné době koupě izraelských radarů, protitankových střel z Ukrajiny a Bulharska (1998-2000), výměna 72 kusů radarů Grifo s Itálií za 72 bojových stíhacích letounů L-159 (proběhla do roku 2002), v rámci vyrovnávání ruského dluhu obdržela ČR tři přepravní letouny An-70 a sedm bojových helikoptér²⁶⁰ a samozřejmě nelze nezmínit nejdražší zakázku v novodobé historii ČR, pronájem nadzvukových letounů JAS-39 Gripen, který se odrazil i ve skokovém nárůstu objemu dovozu v roce 2005. Není zde však stálý vzestupný nebo sestupný trend; objem importu z let 2005-2008 (aktuálnější data nejsou prozatím dostupná) je v jednotlivých letech (v mil. €)²⁶¹: 726,8; 93; 193 a 106,7. Pro srovnání, hodnoty ze stejných let pro export jsou: (v mil. €): 88; 92,7; 174; 189,6.

²⁵⁴ Amnesty International (8. 10. 2008) České zbraně jsou i nadále vyváženy do rizikových míst.
<http://www.amnesty.cz/zpravy/Ceske-zbrane-jsou-i-nadale-vyvazeny-do-rizikovych-mist/>

²⁵⁵ MPO (2008), s. 8.

²⁵⁶ Ministerstvo průmyslu a obchodu: Výroční zpráva o kontrole exportu vojenského materiálu a ručních zbraní pro civilní použití v České republice za rok 2007, 21.5.2009,
http://www.mzv.cz/public/53/5/fd/302933_216344__2007_Kontrola_exportu_MPaO.pdf, příloha 3, s. 25.

²⁵⁷ MPO (2007), s. 12.

²⁵⁸ MPO (2008), příloha 3, s. 32.

²⁵⁹ MPO (2008), s. 11.

²⁶⁰ SIPRI Arms Transfers Database.

²⁶¹ MPO (2008), příloha 6 na s. 40 a příloha 10 na s. 45.

3.1.7. Vliv Evropské unie na Českou republiku – zhodnocení

Poměrně nejjasněji se dá zhodnotit vliv Kodexu chování pro vývoz zbraní, který byl přijatý již roku 1998 a Česká republika k němu také hned přistoupila. Výrazně stoupla otevřenost, k dispozici jsou podrobné výroční zprávy seznamující nás s pravidly obchodování s obranným materiálem, novinkami, statistikou vydaných a využitých licencí, tabulkami, kde lze přehledně najít, do jaké země se vyvezlo zboží jaké kategorie a v jaké hodnotě, a naopak z jakých zemí pocházel import atd. To je však jen vedlejší pozitivní důsledek, jelikož Kodex chování nikdy nebyl jako nástroj ke zvýšení transparentnosti zamýšlen.²⁶² Zdá se, že i jeho dodržování je v ČR přísněji dodržováno (viz kritika exportů na jiném místě této kapitoly), ale úbytek kritizovaných vývozů může také prostě souviset s tím, že šlo v těchto případech většinou o prodeje armádních přebytků do zemí mimo Evropu (Jemen, Srí Lanka, Angola) s tím, že v „důvěryhodnějších“ zemích by zastaralá technika neměla šanci na koupi a likvidace by byla příliš nákladná, a dnes je již většina přebytků AČR vyprodaná. Posun otevřenosti v této oblasti lze nicméně ilustrovat informací pocházející z korespondence se zástupcem MZV ČR z roku 2001,²⁶³ ve které organizaci, která zprávu o ČR sestavovala, sdělil, že ČR plní své závazky sdílení informací o transferech zbraní v rámci OSN, OBSE a Wassenaarské dohody a proto necítí potřebu sdílet tyto informace také v rámci Kodexu chování při vývozu zbraní EU.

Dlouhá cesta ještě čeká stát při zprůhledňování armádních akvizic, viz též výše v této kapitole. Opakovaně se zde setkáváme s nejasnostmi o ceně zakázek a hlavně nejasnými kritérii výběru té které firmy (nezdá se však, že by šlo právě o firmy české, alespoň co se nejdražších zakázek poslední doby týče). Potvrzují to i slova Josefa Fučíka, konzultanta v oblasti zbrojního průmyslu: „Zatím lze pozorovat, že se armádní akvizice spíše „přidrží“ článku 296 a nijak nespěchá do proudu mezivládního režimu a veřejných evropských zakázek. O tom zcela přesvědčivě vypovídají okolnosti a problémy několika posledních velkých výběrových řízení. Stát se o účinnou průmyslovou strategii příliš nezajímá a průmyslový sektor, v němž převažuje úsilí většiny subjektů o vlastní separaci, zůstává co do svých schopností, možností i zájmů zakuklen. Zdá se, že současný klidný status rozdrobených

²⁶² Bromley (2008), s. 48-51.

²⁶³ Correspondence with Mr Josef Vitek, Czech Ministry of Foreign Affairs, 15 October 2001. Saferworld (2002), s. 10.

entit neurčité a málo průhledné podoby všem vyhovuje. Je to však stav, jenž by se v budoucnu mohl stát pro naše výzkumné a vývojové organizace i výrobce spolehlivou cestou k bezvýznamnosti. Na co se spoléhají při pozorování naznačeného evropského vývoje, jenž se dříve nebo později musí prosadit, nemá-li se zhroutit celá koncepce ESDP, je otázkou.²⁶⁴

Nyní lze především doufat v pozitivní efekt Kodexu chování v offsetové politice a zejména Směrnice k veřejným zakázkám v obraně; u obou však ještě ani vypršel čas k implementaci, takže těžko předjímat dopady. Dost možná ale pouze tlak zvenčí (EDA, další členské státy EU) mohou napomoci větší průhlednosti a předvídatelnosti chování. O tom, že stále může ČR hledět především na zemi původu, ačkoli se hlásí ke všem dokumentům uvedeným v kapitole 1, svědčí i tento příklad: „O tom, jak různě mohou být chápány a koncipovány programy tzv. národních nákupů, svědčí i náš domácí příklad výběrových řízení na kolová obrněná vozidla (KOV) a terénní nákladní automobily (TNA). Lze jen těžko pochopit, kde se vzal v případě KOV nápad české strany obrátit se na velvyslance USA, aby požádal General Dynamics o účast jedné z jejich evropských afilací (MOWAG) v současném českém tendru, údajně ve snaze „...docílit, aby konkurence ve výběrovém řízení byla co nejsilnější“. Na druhé straně není při současné volbě dodavatele TNA výběrové řízení vyhlášeno vůbec a pro tuto významnou dodávku je přímo zvolen domácí výrobce (Tatra, a. s.), což hlásící se konkurenci zcela vylučuje a vyvolává její námitky.²⁶⁵ Za ne zcela standardní se dá považovat také dojednaná transakce týkající se letounů CASA (podrobnosti viz oddíl „Aero Vodochody“). Evropská komise nyní (květen 2010) na základě stížnosti neúspěšného žadatele, italského výrobce letadel Alenia Aeronautica, hrozí České republice za nevypsání veřejné soutěže soudním řízením.²⁶⁶ Porušení pravidel mohlo také v důsledku vést k předražení zakázky. ČR byly nyní poskytnuty dva měsíce na to, aby "zajistilo soulad s právem EU".²⁶⁷ Pokud tak neučiní, bude to další známka toho, že ČR stále respektuje své unijní závazky pouze v teorii, a že je tedy zřejmě potřeba silnějšího tlaku zvenčí.

²⁶⁴ Fučík, Josef (3. 12. 2007b) Malé země ve zbrojní politice EU. Oficiální portál Informačního centra o NATO. http://www.natoaktual.cz/male-zeme-ve-zbrojni-politice-eu-dak-na_analyzy.asp?c=A071203_125812_na_analyzy_m02

²⁶⁵ Fučík (2005), s. 104.

²⁶⁶ Šnidl, Vladimír (5. 5. 2010) Brusel hrozí Česku soudem kvůli nejasnému nákupu vojenských letadel. <http://domaci.ihned.cz/c1-43152370-brusel-hrozi-cesku-soudem-kvuli-nejasnemu-nakup-vojenskych-letadel>

²⁶⁷ Šnidl, Vladimír (5. 5. 2010) Brusel hrozí Česku soudem kvůli nejasnému nákupu vojenských letadel. <http://domaci.ihned.cz/c1-43152370-brusel-hrozi-cesku-soudem-kvuli-nejasnemu-nakup-vojenskych-letadel>

Do budoucna lze za největší nákup považovat další pronájem nebo koupi stíhaček, protože smlouva o pronájmu JAS 39 Gripen končí v roce 2015²⁶⁸; bude zajímavé sledovat, jak se ČR k zakázce postaví.

3.2. ČESKÝ OBRANNÝ A BEZPEČNOSTNÍ PRŮMYSL

Naprostá většina podniků je dnes v soukromých rukou, byť výjimky existují (viz dále).

Pohled na význam ČOBP ve světovém i evropském měřítku je spíše skeptický, nejen z důvodu minimálního podílu obranného průmyslu na tvorbě HDP ČR. „Solidní analýza by prokázala, že samotný termín obranný průmysl se u nás stal eufemismem; jde spíše o zbytkový průmyslový sektor, v němž je vojenský materiál jen derivátem komerční výroby. K dispozici nejsou žádné relevantní údaje o jeho profilu, ale ani základní ukazatele celkového obratu a jeho podílu z výroby pro obranné účely (defense-related production).“²⁶⁹ „V celosvětovém měřítku je možné hodnotit podíl obranného průmyslu ČR na celkovém obchodu s vojenským materiálem ve světě jako nevýznamný. Technicky složité zbraně s nejmodernější technologií jsou výhradní doménou nejsilnějších zbraňových integrátorů a mamutích nadnárodních společností, které si na trhu konkurují stále méně.“²⁷⁰ Podle Ing. Josefa Fučíka stále české DC nemají „své jisté“ a například účast v evropských výzkumně-vývojových a dalších projektech je optimistická verze vývoje, na níž se nelze spolehnout.²⁷¹ Specifika českého zbrojního průmyslu lze všechna zařadit do kategorie nevýhod: „naš zbrojní sektor: - stál mimo proces evropské integrace a neprošel jejími racionalizačními změnami; důsledkem je jeho trvajících roztržitost a převažující (především kapitálová) slabost jednotlivých subjektů, - zůstává tak stále relativně uzavřeným, s mizivou účastí (a tedy i zkušenostmi) v mezinárodních projekčních, programových a akvizičních organizacích, - je málo přizpůsobivý novým podmínkám, jež EU stanovila pro evropský nákup a trh, - má zanedbatelnou roli na EDEM a v evropských výběrových řízeních, - podceňuje potřebu své věrohodnosti (credibility) , neboť jeho subjekty jsou pro potenciální zahraniční průmyslové

²⁶⁸ Více v článku: Gazdík, Jan (6. 10. 2009) Je čas hledat náhradu za pronajaté gripeny, varují odborníci. http://zpravy.idnes.cz/je-cas-hledat-nahradu-za-pronajate-gripeny-varuji-odbornici-p4n-domaci.asp?c=A091006_073023_domaci_cen

²⁶⁹ Fučík (2007a), s. 76-77.

²⁷⁰ Tůma; Janošec; Procházka (2009), s. 175.

²⁷¹ Fučík (2007a), s. 76.

partnery neprůhledné. Nedostupnou je např. celá řada informací a statistických dat, běžná podle obvyklých evropských standardů a zvyklostí, současná zveřejňovaná agregovaná data o výrobě a vývozu jsou v použité skladbě nesrozumitelná aj.²⁷² Optimističtěji vyzní poznámka o tom, že „větší hodnotu povolených či uskutečněných transakcí než ČR měly v roce 2007 Francie, Itálie, Německo, Španělsko, Švédsko, Velká Británie, Belgie a Holandsko. Mezi členské státy EU, které vstoupily do EU po roce 2004, je vývoz zbraní z ČR nejvyšší.“²⁷³ Nadějně situaci ČBOP vidí i zpráva společnosti Deloitte pro letošní rok (2010): „Český letecký a obranný průmysl prošel od začátku 90. let hlubokou transformací, která v dnešní době zdůrazňuje orientaci k oborům s vysokou přidanou hodnotou. V současnosti je konkurenceschopný na světových trzích a má potenciál pro další rozvoj. Hospodářská recese nemá na obor zásadní dopad, kontrakty jsou většinou dlouhodobé ... Strategii zaměřenou na zvýšené využití aktiv, synergií společného vývoje a výroby a celkové ekonomické efektivity firmy úspěšně využívá i české ministerstvo obrany. Příkladem může být nedávné sloučení státních podniků VOP 025 Nový Jičín a VOP-026 Šternberk“²⁷⁴. O výhodě českých firem se zmiňuje zástupce jedné z nich: „... české firmy jsou sice relativně malé, ale současně flexibilní. Velké firmy v daném oboru se totiž zaměřují na takový ten hlavní proud, kdežto my jsme schopni dělat pro armádu řešení, která nejsou pro velké firmy dost efektivní. Pro ně například dodávka nějakých dvaceti kusů speciálních natahovacích zařízení do naší armády nic neznamená, ale pro nás už je to hodně zajímavá zakázka.“²⁷⁵ Je tedy výhodou orientovat se na specifická řešení.

Přese všechno tu příležitosti jsou (viz podkapitola „Nové příležitosti“) a receptem na úspěch je tedy prosté doporučení: aktivita a snaha zapojit se do mezinárodních projektů; projekty EDA směřují do oblastí jako C3-velení, řízení a komunikace, technologie pro bezpilotní letouny (výrobou leteckých bezpilotních prostředků na bázi helikoptér se například zabývá úspěšná česká firma Track System Hradec Králové) a technologie pro obrněné transportéry nové generace. Že české firmy mají problém s aktivním zájmem a komunikací, potvrzuje i zkušenost NATO Maintenance and Supply Agency, kdy mnoho

²⁷² Fučík (2007a), s. 76.

²⁷³ MPO (2008), s. 15.

²⁷⁴ Partner společnosti Deloitte ČR Bronislav Pánek. Citováno z: Deloitte (17. 3. 2010) Letecký a obranný průmysl čeká v roce 2010 stabilní růst. http://www.deloitte.com/view/cs_CZ/cz/tiskove-centrum/333b512d09cd6210VgnVCM200000bb42f00aRCRD.htm

²⁷⁵ Lenk, Ladislav (2009) Rozhovor s Ing. Tomášem Rychetským – členem představenstva a ředitelem obchodního úseku firmy CTS-servis, a.s. Revue AOBP č. 4/2009, s. 36.

zdejších firem neaktualizuje přes opakované upozornění své kontaktní údaje a neodpovídá na nabídky.²⁷⁶ Fakta jako by svědčila o tom, že ČOBP jednoduše nemá o zakázky zájem: například statistika NAMSA z let 2005-2007 říká: „Ve více jak 1300 případech byly české firmy vyzvány k předložení nabídky. V té době 681 (51%) poptávek zůstalo absolutně bez odpovědi a na 279 poptávek firmy odpověděly, že nabídku nepředloží. Z předložených nabídek pak bylo 77 odmítnuto pro vysokou cenu a 16 pro nesplnění technických kritérií. Z 1314 výzev k předložení nabídky bylo uděleno 67 kontraktů. Z jednoduché kalkulace se dá spočítat, že celková úspěšnost našeho průmyslu je jen 4,99 %. Naopak pokud vezmeme v úvahu pouze předložené nabídky (celkem 77 + 16 + 67 = 160), pak úspěšnost činí celkem uspokojivých 41,87 %. To znamená, že pokud se už firma rozhodne jít do soutěže, pak téměř každá druhá nabídka má šanci na úspěch.“²⁷⁷

3.2.1. Kategorizace

Kategorizace firem podle předmětu činnosti / výroby je v Katalogu bezpečnostních a obranných technologií 2009/2010 následující²⁷⁸:

- 1) Letecká technika, vybavení a zabezpečení, prostředky PVO, bezpilotní prostředky, letecká výzbroj, řízení letového provozu, avionika apod. 18 firem v kategorii. (Zde je nutné vzít na vědomí existenci samostatné Asociace leteckých výrobců ČR).
- 2) Systémy spojení, velení a řízení, průzkumná technika, elektronické vybavení, optoelektronika apod. 15 firem.
- 3) Komunikační, radiolokační, informační a navigační systémy, bezpečnost a ochrana informací apod. 21 firem.
- 4) Tanky, obrněná vozidla, dopravní prostředky a jejich vybavení, logistika apod. 12 firem.
- 5) Zbraně, munice a výbušniny, děla, řízené střely, systémy řízení palby, apod. 11 firem.
- 6) Ženiijní, chemické a zdravotnické vybavení, infrastruktura, výstroj osob, ochrana osob a objektů, kontejnery, ekologie, geodézie apod. 30 firem.

²⁷⁶ Lenk, Ladislav (2010) České firmy a NAMSA/NATO, rozhovor s Jiřím Drapalíkem. Revue AOBP č. 1/2010, s. 22.

²⁷⁷ Lenk, Ladislav (2010) České firmy a NAMSA/NATO, rozhovor s Jiřím Drapalíkem. Revue AOBP č. 1/2010, s. 22.

²⁷⁸ Katalog bezpečnostních a obranných technologií 2009/2010. MS line, s. r. o., Kounice, s. 12-13.

- 7) Výzkumná, vývojová, výcviková a opravárenská centra, vojenské a policejní školy, servis, výroba materiálů, manipulační technika, energetické a napájecí zdroje, diagnostika, vzdělávací soustava, simulátory apod. 38 firem.
- 8) IZS, bezpečnostní technologie: technické prostředky, vybavení a výstroj HZS, celní správy, vězeňské služby, cizinecké a pohraniční policie, detektivních a soukromých bezpečnostních služeb apod. 19 firem.
- 9) Ostatní: obchodní, zprostředkovatelská a zastupitelská činnost, poradenství apod. 34 firem.

Celkem se v Katalogu nacházejí informace o 95 firmách. Zůstává vysoký podíl nevýrobních společností (pro srovnání, do Katalogu obranného průmyslu z roku 2005 je zařazeno 111 firem, z toho v kategorii „ostatní“ 42 firem²⁷⁹). Většina firem upozorňuje na obchodní kontakty v mnoha zemích světa, většinou na několika kontinentech a spadá do kategorie malých a středních podniků. Firmy nejsou soustředěné na jednu komoditu, naopak v každé kategorii je zastoupeno minimálně jedenáct firem.

Pohled do Katalogu několik let po sobě potvrzuje „nehybnost tohoto sektoru a jeho neměnicí se profil – konglomerátu společností, převážně s ručením omezeným, kapitálově slabých, s malým výzkumně vývojovým potenciálem, odkázaných ve svém rozvoji na technologický transfer, navíc se značným stupněm neúčelné konkurence v prostředí s minimální domácí poptávkou i omezenými vývozními možnostmi. Český obranný průmysl je již relativně malý, přímo zaměstnává kolem 3 500 pracovníků“²⁸⁰ – tento údaj je ovšem ve velkém rozporu s údajem doc. Ing. Jindřicha Plocha, CSc., současného prezidenta AOBP ČR a ředitele LOM Praha, který mluví o 25 000 zaměstnancích (2009).²⁸¹ Podobná hodnocení ale najdeme i v dalších textech k tématu.

Z původně 21 podniků v rukách MO zbývají nyní tři strategické vojenské opravárenské podniky. „Opravy a modernizaci tanků, raketometů, houfnic a výrobu speciálních nástaveb na automobilních podvozcích zajišťuje Vojenský opravárenský podnik 025 Nový Jičín. Obrněné transportéry, bojová vozidla pěchoty a kolová technika tvoří náplň VOP-026

²⁷⁹ Katalog obranného průmyslu, AOP ČR, 2005.

²⁸⁰ Khol (2005), s. 10.

²⁸¹ Příčinou tak velkého rozdílu zde může být neuvedení poznámky, zda se jedná o přímé nebo i nepřímé zaměstnance. Kortusová, Renata (2009) Podruhé se diskutovalo u kulatého stolu na téma obchod vojenským materiálem. Revue AOBP č. 3/2009, s. 25.

Šternberk. Letecká technika je doménou LOM PRAHA, který mj. zajišťuje pro armádu základní a pokračovací výcvik pilotů.“²⁸²

3.2.2. Asociace obranného a bezpečnostního průmyslu

„Asociace je zájmovým sdružením právnických osob ... zabývajících se výzkumem, vývojem, výrobou, obchodem a marketingovými službami s vojenskou technikou a materiálem.“ Cílem je: „Podílet se na vytváření optimálních podmínek pro výzkum, vývoj, výrobu, obchod a marketingové služby s vojenskou technikou a materiálem a hájit specifické společné zájmy členů Asociace, a pokud nejsou v rozporu se zájmy společnými, i jejich zájmy individuální. Tuto činnost provádět v souladu s platnými právními normami České republiky, Principy spolupráce státu s obranným průmyslem v České republice, schválenými Usnesením vlády České republiky č. 259 ze dne 15. března 2000 a při respektování bezpečnostní politiky a národní obranné strategie České republiky a v souladu se závazky ČR vyplývajícími z členství v NATO. Asociace je nezávislá na stranicko-politických a jiných vázaných zájmech.“²⁸³ AOBP ČR „jako oborové sdružení nemá žádnou exekutivní či koordinační pravomoc a plní tak pouze funkci informační, metodickou a podpůrnou.“²⁸⁴ V roce 2009 zastupovala 94 podniků a institucí.

Vedle této asociace sdružující většinu podniků ČOBP existuje ještě Asociace leteckých výrobců, v níž dominuje firma Aero Vodochody a která má v současné době 40 členů;²⁸⁵ a Asociace výrobců a prodejců zbraní a střeliva.

AOBP vznikla ještě jako AOP, tedy Asociace obranného průmyslu ČR, v reakci na nejistotu v polovině 90. let; po dlouhých přípravách byla AOP oficiálně založena v roce 1997.²⁸⁶ Asociace začala postupně reprezentovat ČR v Průmyslové poradní skupině NATO (NATO Industrial Advisory Group), Evropské federaci asociací pro obranné technologie (European

²⁸² Soukup, Miloš (2008) Zvyšují se možnosti zapojení státních podniků do mezinárodních projektů; rozhovor s Ing. Františkem Padělkem, genpor. v.v. Revue č. 4/2008, s. 16.

²⁸³ Stanovy Asociace obranného a bezpečnostního průmyslu České republiky http://www.aop-cr.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=600116&id=30640&p1=2467

²⁸⁴ Khol (2005), s. 10.

²⁸⁵ Asociace leteckých výrobců <http://www.alv-cr.cz/Default.aspx?l=cz&sp=ml&Let=>

²⁸⁶ Tůma (2006), s. 44.

Federation of Defence Technology Association) a Evropské skupině obranného průmyslu (European Defence Industries Group).²⁸⁷

„...v roce 2006 bylo možné pouze cca jednu čtvrtinu podniků považovat za průmyslové výrobní organizace s tzv. speciální produkcí (ostatní byly obchodní, servisní a projektové, bylo mezi nimi rovněž např. několik opraven, technických ústavů a stavebních organizací). Tato různorodost a zejména značný vliv obchodních firem v oblasti nákupu pro AČR a vytváření akviziční politiky resortu obrany způsoboval, že AOP měla de facto omezenou úlohu, čemuž odpovídal i její skutečný vliv.“²⁸⁸

Každoročně je vydáván katalog s informacemi o společnostech v Asociaci sdružených, jeho užitečnost pro hodnocení českého obranného a bezpečnostního průmyslu je ale malá. Dozvíme se především předmět činnosti, obor působení a nabízené výrobky a služby, případně jejich popis, avšak uvedení dat o vlastnících, kapitálu, obratu, počtu zaměstnanců, investicích apod. je dobrovolné a spíše nevyužívané, či jen částečně.

Přejmenování sdružení v roce 2009 odráží širší světové trendy „v oblasti výzkumu, vývoje, výroby, služeb a obchodu s obrannými technologiemi, které směřují k hledání širšího tržního segmentu, uplatnění technologií duálního využití a potvrzuje i strukturální změny obranného průmyslu. Bez těchto změn a adaptace na nové podmínky by jednotlivé subjekty obranného průmyslu nebyly schopny dlouhodobě působit v tržních podmínkách s minimální podporou státu. K 30. červnu 2009 sdružovala AOBP 94 podniků a institucí českého obranného a bezpečnostního průmyslu, zaměstnávajících cca 27 000 lidí (před rokem 1989 jich pracovalo v tomto sektoru okolo 150 000).“²⁸⁹

V roce 2009 byl prezidentem AOBP zvolen doc. Ing. Jindřich Ploch, CSc., ředitel státního podniku LOM PRAHA, s.p.

²⁸⁷ Tůma; Janošec; Procházka (2009), s. 143.

²⁸⁸ Štefec, J. „Ekonomické aspekty bezpečnosti, (Sborník statí z konference „15 let vývoje bezpečnostní politiky a armády v Československu a České republice“), Bezpečnostní politika České republiky – výzvy a problémy, MO ČR – AVIS, Praha, 2004, s. 167. Citováno z: Tůma; Janošec; Procházka (2009), s. 144.

²⁸⁹ Tůma; Janošec; Procházka (2009), s. 144.

3.3. NOVÉ PŘÍLEŽITOSTI

Kam aktuálně mohou podniky zaměřit svou pozornost se můžeme dozvědět například ze zprávy společnosti Deloitte „Kompas 2010 – globální vyhlídky leteckého a obranného průmyslu“.²⁹⁰ Zatímco Čína zůstane spíše uzavřeným trhem a pravděpodobně se sama stane významným výrobcem hlavně v leteckém průmyslu, Indie je již nyní zemí s třetím největším obranným rozpočtem v Asii, přičemž na akvizice vyčlenila v roce 2010 více než třetinu částky, tj. 11,5 mld. \$ a celkově se má její rozpočet na obranu zvýšit až na 45 mld. \$ v roce 2012.²⁹¹ Důležitým trhem zůstává Blízký východ, kde v objemu akvizic výrazně vystupují Spojené arabské emiráty.²⁹²

„Nové požadavky na inovační technologie v oblasti kybernetické bezpečnosti, kontroly a dohledu, průzkumných letů, dálkově řízených dopravních prostředků a datových fúzí zřejmě zaměstnají také podniky z obranného průmyslu.“²⁹³ Společnost Deloitte vidí náskok Evropy v oblasti ochrany dat, biometriky a technologií „homeland security“.²⁹⁴ Zástupci průmyslu se mohou účastnit seminářů, konferencí a demonstrací technologií organizovaných NATO v oblasti „detekce, ochrany a likvidace chemických, biologických a jaderných zbraní - tedy v oblasti specializace ČR; nových technologií pro průzkum, zjišťování a sledování teroristických aktivit; likvidace munice a výbušnin, odstraňování následků neodborného zacházení s municí a výbušninami; detekce a zničení nástražných výbušných zátarasů; snížení zranitelnosti vrtulníků vůči útoku ze země především před RPGs; snížení zranitelnosti velkokapacitních letadel vůči přenosným protiletadlovým systémům; ochrany kritické infrastruktury a technologií pro přesný shoz materiálu pro operace speciálních sil. Český průmysl má rovněž možnost se prezentovat na doprovodných průmyslových výstavách organizovaných při jednáních národních ředitelů pro vyzbrojování.“²⁹⁵

²⁹⁰ Deloitte (17. 3. 2010) Letecký a obranný průmysl čeká v roce 2010 stabilní růst.
http://www.deloitte.com/view/cs_CZ/cz/tiskove-centrum/333b512d09cd6210VgnVCM200000bb42f00aRCRD.htm

²⁹¹ Deloitte (10. 2. 2010) Compass 2010: Global aerospace & defense sector outlook.
http://www.deloitte.com/assets/Dcom-Global/Local%20Assets/Documents/Manufacturing/dtt_Compass%202010Global%20AD%20sector%20outlook_02_24_2010.pdf, s. 2.

²⁹² Deloitte (10. 2. 2010), s. 1.

²⁹³ Deloitte (17. 3. 2010)

²⁹⁴ Deloitte (10. 2. 2010), s. 2.

²⁹⁵ Velvyslanec Füle odpovídá na otázky Czech Defence & Aviation Industry Review (6. 9. 2006)

O možnostech uvnitř EU se mohly především SME dozvědět již v roce 2008 prostřednictvím call centra EDA pro zvyšování povědomí o režimu zadávání veřejných zakázek v oblasti obrany a platformě EBB; na to pak má letos (2010) navázat tzv. EDTIB Support Centre s kombinací odchozího call centra a příchozího help desku.²⁹⁶

Možnosti uplatnění a zviditelnění se rozšířily již se vstupem ČR do NATO. Je zde šance účasti na aliančních projektech, podílet se na činnosti NATO Industrial Advisory Group a Research and Development Organisation (obě vyhledávají nové technologie nebo navrhují technická a technologická řešení v oblasti vyzbrojování), zaregistrovat se v aliančních databázích dodavatelů - NATO Maintenance and Supply Agency (NAMSA) (zaregistrováno je v roce 2010 celkem 144 českých firem a další jsou v procesu registrace²⁹⁷; agentura pak sama firmy vyzývá k předkládání nabídek) a NATO Consultation, Command and Control Agency (NC3A). České firmy ale skutečně projevují nedostatek aktivity a zájmu – například NAMSA organizuje každoročně Industry Day, kde seznamuje firmy s projekty v budoucím roce; na tuto akci bylo v roce 2009 pozváno deset českých firem a stejně jako v minulosti se žádná nezúčastnila.²⁹⁸ Statistika z roku 2008 rovněž ukazuje, že české firmy byly osloveny k předložení nabídky na dodávku materiálu ve 138 případech a celých 75 % výzev zůstalo bez reakce; a ve 313 případech byly vyzvány k předložení nabídky služeb – zde zůstalo bez odpovědi plných 91% (!).²⁹⁹

Přímo v České republice mají firmy z OBP nejlepší možnost se prezentovat jednou za dva roky na mezinárodním veletrhu obranné a bezpečnostní techniky IDET v Brně (příští konání 2011).

Nejčastěji ČR spolupracuje na mezinárodní úrovni se Slovenskem (samohybná houfnice Zuzana – ZTS Speciál, průzkumný automobil Aligator od DMD Mobiltec – testován ve Vyškově atd.), byla dokonce utvořena společná komise pro technickou spolupráci; ČR uzavřela dohody o spolupráci i s Velkou Británií, Lotyšskem, Polskem, Tunisem a Indií.³⁰⁰

²⁹⁶ Lenk, Ladislav (2010) Rozhovor s Arturo Alfonso-Meiriño, ředitelem direktorátu pro průmysl a trh EDA. Revue AOBP č. 1/2010, s. 21.

²⁹⁷ Lenk, Ladislav (2010) České firmy a NAMSA/NATO, rozhovor s Jiřím Drapalíkem. Revue AOBP č. 1/2010, s. 22.

²⁹⁸ Lenk, Ladislav (2010) České firmy a NAMSA/NATO, rozhovor s Jiřím Drapalíkem. Revue AOBP č. 1/2010, s. 22.

²⁹⁹ Lenk, Ladislav (2010) České firmy a NAMSA/NATO, rozhovor s Jiřím Drapalíkem. Revue AOBP č. 1/2010, s. 22.

³⁰⁰ Jane's Defence Weekly. Citováno z: Saferworld (2002), s. 9.

3.4. KONKRÉTNÍ PŘÍKLADY – ÚSPĚŠNÉ I NEÚSPĚŠNÉ PODNIKY

3.4.1. Aero Vodochody

Letecká firma navazující na prvorepublikovou tradici (založena roku 1919) byla významným výrobcem i za minulého režimu; v letech 1951–1972 vyrobila na základě sovětské licence 3 700 kusů stíhacích letounů MiG.³⁰¹ Tento podnik byl považován za pozitivní příklad úspěšného znovuoživení českého obranného průmyslu především díky modernizaci světově nejpoužívanějších tréninkových letadel L-39 ve spolupráci s firmami z Kanady a USA a jejich následnému prodeji na Filipíny, do Nigérie, Egypta, Thajska a dalších zemí.³⁰² Firma Boeing pocházející z USA ale koupila v roce 1998 35,3% podíl v Aeru za 950 mil. Kč v době, kdy Aero hrozil krach; od transakce se očekával především úspěch v prodeji nadbytečně vyrobených L-159 do zahraničí.³⁰³ „Stát v té době významně podpořil firmu zadáním objednávky na 72 kusů nových letounů L-159 pro českou armádu a státní garancí na půjčky nezbytné pro podnikání firmy.“³⁰⁴ Tento slib však následně odčerpával prostředky potřebné na modernizaci pozemního vojska, aniž by měl nějaký pozitivní efekt. „Činnost této firmy je současně názorným příkladem neuvážené státní politiky mj. i ve vztahu k výběru strategického partnera. Až do roku 2004 byla tato firma největším českým leteckým zbrojním výrobcem se zahraniční majetkovou účastí ... a jediným velkým běžícím finálním výrobním programem – lehkým podzvukovým bitevním letounem L-159.“³⁰⁵ Za celých šest let se ale nepodařilo uzavřít jedinou smlouvu na prodej L-159 a existenci firmy znovu ohrožovaly finanční potíže. Poté byl podíl Boingu odkoupen za symbolickou částku 2 Kč (zpětné odkoupení bylo výsledkem vládního rozhodnutí, hrozily však komplikace v podobě požadavku Boingu na odškodnění) dceřinou firmou Fondu národního majetku Letka a Českou

³⁰¹ Šiška, M., Konec migů v Čechách, Právo, 9. 4. 2005, s. 16. <http://www.irucz.ru/cz/zpravy/1-/102-ceska-republika/10212-/-/405-historie/5838-konec-migu-v-cechach-stihacky-mig-21-v-armade-ceske-republiky-nahrazuji-svedskymi-gripeny-highlight-gottwald/>

³⁰² Sutton, 1992; Flight International, 3 June 1992. Citováno z: Kiss (1993), s. 1056.

³⁰³ Novinky.cz (6. 10. 2004) Boeing odchází z Aera za dvě koruny. <http://www.novinky.cz/ekonomika/41361-boeing-odchazi-z-aera-za-dve-koruny.html>

³⁰⁴ Zavadilová, T., „Boeing po debaklu opouští Aero“, Lidové noviny dne 7. 10. 2004, s. 13). Citováno z: Tůma; Janošec; Procházka (2009), s. 145.

³⁰⁵ Tůma; Janošec; Procházka (2009), s. 144.

konsolidační agenturou,³⁰⁶ která, jako již téměř stoprocentní vlastník, prodala na přelomu let 2006 a 2007 majoritní podíl za 2,910 mld. Kč společnosti TULAROSA a.s., kterou vlastní Penta Investments Limited se sídlem na Kypru,³⁰⁷ ta nyní vlastní 100% podíl. „Základem výrobního programu společnosti AERO se staly dva nosné výrobní programy: vojenský program, který tvoří projekt modernizace L-159 a projekt generálních oprav předchozích typů vojenských letounů. Vychází z rámcové dohody uzavřené společností s MO ČR dne 8. 12. 2005 o pozáruční podpoře letadel L-159 a L-39, v níž se zavázala ke spolupráci při opravách, údržbě a modernizaci uvedených letounů. Smlouva byla uzavřena na dobu určitou s platností do ledna 2029; [a] program leteckých kooperací ...“³⁰⁸ Zde je nejdůležitější výroba a montáž části vrtulníků S-76C pro americkou firmu Sikorsky Aircraft Corporation. „Zhruba polovina sestavy trupu vrtulníku včetně elektroniky, avioniky, hydrauliky a palivového systému se montuje v Aeru z dílů od 200 subdodavatelů z USA. Poté se vrtulníky převážejí do závodu Sikorsky v Connecticutu, kde se dokompletují. S-76 je víceúčelový vrtulník střední kategorie. Aero Vodochody je největší světový subdodavatel firmy Sikorsky.“³⁰⁹ Dále firma vyrábí střední část křídla pro společnost Alenia Aeronautica do letounů C-27J Spartan; a další součásti výrobků společností Latecoere, Saab, Spirit Aerosystems nebo EADS. Do roku 2006 docházelo ke ztrátám v řádu miliard i propouštění několika set zaměstnanců,³¹⁰ již v roce 2007 ale společnost oslavila zisk místo ztrát a vzrůst tržeb o 47% (program Sikorsky a dodání čtyř letounů L-159T1 resortu obrany ČR),³¹¹ v roce 2008 to byl při tržbách 4,1 mld. Kč zisk 402 mil. Kč.³¹² Letos (2010) se však Aeru podařilo uzavřít další smlouvy na celkem tři zakázky za 4 mld. Kč; v největší z nich se jedná o kabiny pro bojové vrtulníky Black Hawk (výrobce je též Sikorsky Aircraft Corporation, smlouva je platná do roku 2017 s možností prodloužení).³¹³ Nově byly také ve firmě vyčleněny samostatné divize specializující se na poprodejní servis a údržbu (Aerostructures a MRO).³¹⁴ Neúspěchem skončil pokus o spolupráci s taiwanskou

³⁰⁶ Novinky.cz (6. 10. 2004) Boeing odchází z Aera za dvě koruny.

³⁰⁷ Tůma; Janošec; Procházka (2009), s. 145.

³⁰⁸ Tůma; Janošec; Procházka (2009), s. 145.

³⁰⁹ Velvyslanectví USA v Praze (14. 4. 2009) Velvyslanectví USA se v Aeru Vodochody zúčastnilo předání 250. vrtulníku Sikorsky S-76. http://czech.prague.usembassy.gov/slavnostni_predani_250_vrtulniku_sikorsky_s-76.html

³¹⁰ Bayer, Petr (7. 5. 2007) Zaměřeno na export. Profit - podnikatelský týdeník.

³¹¹ Tůma; Janošec; Procházka (2009), s. 145.

³¹² Otto, Pavel (5. 2. 2010) Aero Vodochody získalo nové zakázky za čtyři miliardy. Týdeník E 15. <http://www.e15.cz/domaci/politika/aero-vodochody-ziskalo-nove-zakazky-za-ctyri-miliardy>

³¹³ Otto, Pavel (5. 2. 2010) Aero Vodochody získalo nové zakázky za čtyři miliardy. Týdeník E 15.

³¹⁴ Otto, Pavel (5. 2. 2010) Aero Vodochody získalo nové zakázky za čtyři miliardy. Týdeník E 15.

firmou Aerospace Industrial Development Corporation s cílem vyvinout a vyrábět ve společném podniku Ibis Aerospace Limited víceúčelové jednomotorové dopravní letouny Ae-270 Ibis; šlo o oživení projektu L270 (snaha o nahrazení nejrozšířenějšího ruského Antonova An-2), který měl počátky již v 90. letech. „V roce 2000 se konal jeho úspěšný zálet a stroj později získal typový certifikát evropské agentury EASA i americké agentury FAA. Loni však Aero projekt jako nerentabilní zastavilo, podle některých informací vyjednává o jeho prodeji.“³¹⁵ Jedním z bodů programu stále zůstává prodej L-159. V plánu byla výměna pěti L-159 za dopravní letoun CASA, dohodnutá mezi zprostředkujícím Omnipolem a EADS, ze které ale může ze sporných důvodů i sejt, ačkoli kvůli této transakci ani nebylo vypsáno výběrové řízení (proti čemuž protestovala Alenia, nabízející letouny Spartan, které navíc upřednostňoval náčelník generálního štábu ČR Vlastimil Pícek nad údajně nevyhovujícími CASA C-295). „ ... česká armáda ještě tři C-295 koupí dohromady za 3,6 miliardy korun. Další jednu miliardu pak bude v příštích čtyřech letech stát jejich servisní podpora“³¹⁶, kterou zajišťuje firma Omnipol, zakázku získala bez výběrového řízení.

3.4.2. Další

Mezi úspěšné firmy patří například ERA z Pardubic, která navazuje na předrevoluční Teslu (ta se rozpadla roku 1994). Jejím vlastníkem se stal v roce 2006 původní konkurent v oblasti civilní kontroly vzdušného prostoru, Rannoch Corporation (USA), který investoval do podniku cca 54 mil. Kč a zvýšil počet zaměstnanců ze 150 na 220³¹⁷. V roce 2008 firmu prodal novému vlastníkovi SRA International (USA), aby ji koupil zpět v roce 2010.³¹⁸ Jejím nejznámějším výrobkem je čtvrtá generace pasivních sledovacích systémů Věra pro civilní i vojenské využití; na rozdíl od klasických radarů tyto systémy signály pouze přijímají.

Další firmou, která se uchytila v ČR i za hranicemi, je EVPÚ Defence z Uherského Hradiště, výrobce monitorovacích a pozorovacích systémů na ochranu státních hranic, letišť, vojenských základen nebo produktovodů.³¹⁹

³¹⁵ Fránek, Tomáš (30. 3. 2010) Velká sláva: Po 40 letech má Česko nové letadlo.

<http://aktualne.centrum.cz/ekonomika/doprava/clanek.phtml?id=664697>

³¹⁶ Otto, Pavel (23. 4. 2010) Výměna L-159 za stroje CASA vážne. <http://www.e15.cz/domaci/udalosti/vymena-l-159-za-stroje-casa-vazne>

³¹⁷ Otto, Pavel (6. 1. 2010) ERA znova patří americkému Rannochu. <http://www.e15.cz/byznys/prumysl-a-energetika/era-znova-patri-americkemu-rannochu>

³¹⁸ Otto, Pavel (6. 1. 2010) ERA znova patří americkému Rannochu.

³¹⁹ Bayer, Petr (7. 5. 2007) Zaměřeno na export. Profit - podnikatelský týdeník.

„Na zvýšenou potřebu ochrany proti chemickým zbraním zase reagovaly některé české firmy sdružením do takzvaného NBC Teamu. Jde o jak tradičního výrobce ochranných masek Gumárny Zubří, tak nověji vzniklé firmy BOIS Filtry či EGO Zlín.“³²⁰

Jiným příkladem úspěšné české firmy zaměřené na export 75-80 % vlastní produkce do zemí celého světa je EVPÚ Defence Uherské Hradiště.³²¹ V oblasti „homeland security“ vyrábí hlavně monitorovací a průzkumné U systémy v pevných i pojízdných verzích speciálních dvouosých manipulátorů, ty mají sloužit k ochraně státních hranic nebo jiných důležitých prostorů. Firma značně investuje do vývoje, který již přináší výsledky.

Úspěchem ilustrujícím splývání vojenské a civilní výroby je letoun EV-55 Outback firmy Evektor z Kunovic na Moravě, který byl představen po šesti letech vývoje ve spolupráci s dalšími devatenácti firmami sdruženými v Asociaci leteckých výrobců, a to například s Aerem Vodochody, Technometrou Radotín či Jihlavanem.³²² Jedná se o první úspěšně do konce vyvinuté letadlo na území ČR po čtyřiceti letech. Jde o velké dvoumotorové letadlo pro přepravu devíti až 14 cestujících nebo 1800 kilogramů nákladu, které může mít i vojenské využití (zásobovací mise) – výhodou je rychlá možnost změny konfigurace z verze nákladní na osobní, která zabere méně než třicet minut.

Neúspěšným případem může být krach Zbrojovky Brno (vznik roku 1918), svého času jednoho z největších světových výrobců pušek a majitele sedmdesáti továren.³²³ Podle bývalého prezidenta tehdy AOP Jiřího Hynka firma doplatila na změnu tradičních trhů a neinvestování do technologií.

³²⁰ Bayer, Petr (7. 5. 2007) Zamířeno na export. Profit - podnikatelský týdeník.

³²¹ Podle Bayer, Petr (7. 5. 2007) Zamířeno na export. Profit - podnikatelský týdeník.

³²² Odstavec podle: Fránek, Tomáš (30. 3. 2010) Velká sláva: Po 40 letech má Česko nové letadlo.

³²³ Kuchyňová, Zdeňka (1. 2. 2007) Zbrojovka Brno definitivně skončila - areál byl vydražen za 707 miliónů korun. Český rozhlas. <http://www.radio.cz/cz/clanek/87864>

ZÁVĚR

Česká republika je nezávislou svobodnou zemí teprve dvě dekády, členem Evropské unie až od roku 2004 a také bývala zemí Východního bloku, která se orientovala vesměs na výrobu dnes už zastaralé techniky. Domnívám se, že člověk snažící se utvořit si představu, kam dnes směřuje a jaké postoje má jak státní správa, tak český obranný a bezpečnostní průmysl, narazí víceméně na zmatek, nebo prázdný prostor. Zatímco na evropské úrovni se již prosadil určitý liberalizační trend a idea podpory malých a středních podniků a budoucího delegování rozhodování o obranné politice v maximální možné míře na orgány EU, o níž se tyto orgány nyní snaží přesvědčit členské státy, Česká republika stále nevěnuje bezpečnostním / obranným otázkám mnoho pozornosti. Důležitější je pro ni ekonomika, a ČOBP je, jak se zdá, už opravdu jen jedním ze skupin podniků, které jsou schopny na slušné úrovni vyrábět a exportovat své zboží a tím zvyšovat HDP. Podpora ČOBP je tedy součástí podpory podnikání obecně, bez zvláštních výjimek. Zdá se, že vládní akvizice nemají s problematikou podpory ČOBP mnoho společného, už proto, že kritizované zakázky velmi často vyhrávají zahraniční společnosti; toto je spíše širší otázka schopnosti české vlády a státní správy chovat se podle principů, které jsme jako jeden z členských států EU podepsali. Nechci zde ovšem tvrdit, že je Česká republika lepší nebo horší než jiné státy, to už je téma na jinou, komparační práci. Ale myslím si, že více politické vůle a důvěry v existenci Evropské unie, aby nebyla pouze „papírovým tygrem“³²⁴, a uznání významu zvýšení výdajů na výzkum a vývoj by neuškodilo všeobecně. Ze zjištěných údajů i názorů mám pocit, že pokud má firma schopný management a prostředky k vlastnímu vývoji produktů, které zároveň vyrábí, je schopna se ve světě uplatnit; podpora státu, zejména ekonomická diplomacie a snižování administrativní zátěže, je pak samozřejmě vítaná, ale ne nezbytně nutná. Oproti původní hypotéze nemám v závěru pocit, že by zkoumané jevy byly tolik propojené, jak se zdálo, ačkoli existují styčné body. Většina dnešních českých podniků v OBP vznikla až po revoluci a ovlivnění minulostí není velké, doufají v podporu státu, ale nespolehají se ni, orientují se na zahraniční trhy a vítají liberalizaci obchodu s obranným materiálem v EU, ale neumějí ho ještě plně využít. Evropská unie bere Českou republiku jako jeden z 27 členských států a soustředí se na trpělivé překonávání předsudků těchto států vůči EDEMu. Česká republika ani jedno z toho

³²⁴ Fučík (2006), s. 79.

nepovažuje za prioritu, kterou by bylo nutné řešit nad rámec očekávaného minima a není pravděpodobné, že tomu bude po volbách jinak, ať už bude vláda jakákoli.

Počet slov: 18 302

Počet znaků bez mezer: 105 264

Počet znaků s mezerami: 123 888

SUMMARY

Thesis entitled „Development of Czech defence industry and its position on European Defence Equipment Market“ was inspired by recent attempts of the Commission of European Communities and the European Defence Agency to limit the application of exceptions from the defence procurement regime. The means to achieve creation of free market with defence equipment include voluntary intergovernmental regime as well as law binding Directives. All this is to use limited defence budgets effectively and support competition and involvement of small and medium enterprises. Also building of European Defence Technological and Industrial Base and raising of expenditures on Research & Development are of great importance.

Question remains whether the Czech Republic, as a member of European Union and country that signed all the newly approved documents, follows their principles. The reality is a bit complicated as it seems there is different approach to different documents and it is not easy to find enough data to prove one assumption or another. The attitude of the Czech Republic towards Czech defence industry companies is also unclear.

The Czech defence industry itself changed a lot comparing to the times of the Communist regime. These days only a few companies remain the state property, business is made with countries all over the world, and the products are more focused on new technologies (although there is a barrier of lack of investments), CBRN protection or specialized parts of aircraft compiled in other countries etc.

It is too soon to evaluate the impact of tendencies on the European level but hopefully the “peer pressure” will force states to follow the agreed rules and acknowledge the importance of cooperation.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

DOKUMENTY

Bezpečnostní strategie České republiky, vláda ČR, 10. 12. 2003.

http://www.army.cz/assets/files/8492/Bezpe_nostn__strategie__R_-_prosinec_2003.pdf

The Code of Best Practice in the Supply Chain, EDA, 15. 6. 2006,

<http://www.eda.europa.eu/genericitem.aspx?area=30&id=159>

The Code of Conduct on Arms Export, Evropská komise, 8. 6. 1998.

http://ec.europa.eu/external_relations/cfsp/sanctions/codeofconduct.pdf

The Code of Conduct on Defence Procurement of the EU Member States Participating in the European Defence Agency, EDA, 21. 11. 2005, <http://www.eda.europa.eu/genericitem.aspx?area=Organisation&id=154>

The Code of Conduct on Offsets, EDA, 24. 10. 2008,

www.eda.europa.eu/WebUtils/downloadfile.aspx?fileid=460

Commission Staff Working Document accompanying the Interpretative Communication on the application of Article 296 of the Treaty in the field of defence procurement – Impact assessment, COM(2006) 779 final, 7.12.2006, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52006SC1555:en:HTML>

Common Minimum Standards on Industrial Security under the EDA's Code of Conduct on Defence Procurement, NSB No. 2006/13, EDA, 20. 9. 2006,

www.eda.europa.eu/WebUtils/downloadfile.aspx?FileID=146

Council Common Position defining common rules governing control of exports of military technology and equipment, Společný postoj Rady EU, 2008/944/CFSP, 8. 12. 2008. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:335:0099:0103:En:PDF>

Directive 2009/43/EC of the European Parliament and of the Council simplifying terms and conditions of transfers of defence-related products within the Community, 6. 5. 2009, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:146:0001:0036:EN:PDF>

Directive 2009/81/EC of the European Parliament and of the Council on the coordination of procedures for the award of certain contracts in the fields of defence and security, 13. 7. 2009, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:216:0076:0136:EN:PDF>

A European Defence Research & Technology Strategy, EDA, 10. 11. 2008,

www.eda.europa.eu/WebUtils/downloadfile.aspx?fileid=494

Evropa ve světě: posílené partnerství v zájmu lepšího přístupu na trh pro evropské vývozce. Sdělení Evropské komise, KOM(2007) 183, 18. 4. 2007. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0183:FIN:cs:PDF>

Framework Arrangement for Security of Supply Between Subscribing Member States in Circumstances of Operational Urgency, EDA Steering Board, 20. 9. 2006,

<http://www.eda.europa.eu/genericitem.aspx?area=Reference&id=163>

Green paper on defence procurement, COM(2004)608 final, Evropská komise, 23.09.2004, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2004/com2004_0608en01.pdf

Interpretative Communication on the application of Article 296 of the Treaty in the field of defence procurement (presented by the Commission), COM(2006) 779, 7. 12. 2006,

http://ec.europa.eu/internal_market/publicprocurement/dpp_en.htm

Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie, 2007/C 306/02, 13. 12. 2007, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:115:0047:0199:CS:PDF>

Ministerstvo průmyslu a obchodu: Výroční zpráva o kontrole exportu vojenského materiálu a ručních zbraní pro civilní použití v České republice za rok 2008, schválena Vládou ČR 17. 8. 2009, <http://download.mpo.cz/get/39460/43908/531258/priloha001.pdf>

Ministerstvo průmyslu a obchodu: Výroční zpráva o kontrole exportu vojenského materiálu a ručních zbraní pro civilní použití v České republice za rok 2007, 21.5.2009, http://www.mzv.cz/public/53/5/fd/302933_216344__2007_Kontrola_exportu_MPaO.pdf

Národní strategie vyzbrojování, Ministerstvo obrany České republiky – Agentura vojenských informací a služeb, 15. 9. 2004, www.army.cz/scripts/file.php?id=4008&down=yes

Proposal for a new Procurement directive, Evropská komise, COM(2006) 195, 4. 5. 2006, http://ec.europa.eu/internal_market/publicprocurement/docs/remedies/com-2006-195_cs.pdf

Security Of Information Between Subscribing Member States, EDA, 20. 9. 2006, <http://www.eda.europa.eu/genericitem.aspx?area=Reference&id=164>

Steering Board Decision in NADS Formation on EDA Work on the European Defence Equipment Market (EDEM), EDA, 2. 5. 2005, <http://www.eda.europa.eu/genericitem.aspx?area=Reference&id=141>

Steering Board Decision on an Intergovernmental Regime to Encourage Competition in the European Defence Equipment Market, EDA, 21. 11. 2005, <http://www.eda.europa.eu/genericitem.aspx?area=Reference&id=161>

Strategie pro silnější a konkurenceschopnější evropský obranný průmysl, Sdělení Evropské komise, 5.12.2007, KOM(2007) 764 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0764:FIN:en:PDF>

A Strategy for the European Defence Technological and Industrial Base, EDA, 14. 5. 2007, <http://www.eda.europa.eu/genericitem.aspx?area=30&id=211>

Towards an EU Defence Equipment Policy, Sdělení Evropské komise, COM(2003) 113 final, 11.3.2003, ftp://ftp.cordis.europa.eu/pub/era/docs/com equip_031103_en.pdf

Usnesení vlády České republiky k Principům spolupráce státu s obranným průmyslem v České republice, č. 259/2000, 15. 3. 2000, http://kormoran.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/D40665F3CB7B944EC12571B600700467

Zákon o zahraničním obchodu s vojenským materiálem 38/1994 Sb.

Změna zákona o zahraničním obchodu s vojenským materiálem 220/2009 Sb.

Zelenou malým a středním podnikům: „Small Business Act“ pro Evropu, Sdělení Komise ES, KOM(2008) 394, 25. 6. 2008, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0394:FIN:cs:PDF>

LITERATURA PERIODICKÁ

Revue AOBP (2008) Evropský parlament a rada rozhodnou o „obránném balíku“. Revue AOBP, č. 4/2008, s. 11-12.

Klíma, Ladislav a Eminger, Karel: Zbrojní průmysl a vyzbrojování. Vojenské rozhledy, zvláštní číslo 2000, www.army.cz/mo/tisk/vojroz/zvl2000/147.htm

Hartley, Keith (2008) Collaboration and European Defence Industrial Policy. *Defence and Peace Economics*. 19 (4): 303–315.

Heuninckx, Baudouin (2008) Towards a Coherent European Defence Procurement Regime? *European Defence Agency and European Commission Initiatives. Public Procurement Law Review*. 17 (1): 1-30.

Ivánek, Ladislav (2002) Ekonomické aspekty konverze české (československé) zbrojní výroby. *Obrana a strategie* č. 1/2002, s. 133-138. www.defenceandstrategy.eu/filemanager/files/file.php?file=6390

Kiss, Yudit (1993) Lost Illusions? Defence Industry Conversion in Czechoslovakia, 1989-92. *Europe-Asia Studies*. 45 (6): 1045-1069.

Kolín, Vilém (2007) Evropská obranná agentura po třech letech. *Obrana a strategie* č. 2/2007. <http://www.defenceandstrategy.eu/cs/aktualni-cislo-2-2007/clanky/evropska-obranna-agentura-po-trech-letech.html>

Kortusová, Renata (2009) Podruhé se diskutovalo u kulatého stolu na téma obchod vojenským materiálem. *Revue AOBP* č. 3/2009, s. 22-25.

Krč, Miroslav (2002) Jakou mít obrannou průmyslovou politiku. *Vojenské rozhledy* č. 2/2002. http://www.army.cz/mo/tisk/vojroz/2000_2/krc.htm

Lenk, Ladislav (2010) České firmy a NAMS/NATO, rozhovor s Jiřím Drpalíkem. *Revue AOBP* č. 1/2010, s. 22.

Lenk, Ladislav (2009) Rozhovor s Ing. Tomášem Rychetským – členem představenstva a ředitelem obchodního úseku firmy CTS-servis, a.s. *Revue AOBP* č. 4/2009, s. 36.

Lenk, Ladislav (2010) Rozhovor s Arturo Alfonso-Meiriño, ředitelem direktorátu pro průmysl a trh EDA. *Revue AOBP* č. 1/2010, s. 21.

Mawdsley, Jocelyn (2008) European Union Armaments Policy: Options for Small States?. *European Security*. 17 (2): 367 – 385.

Military Technology (2006) A "Code of Conduct" on European Defence Procurement. *Military Technology*. 30 (6): 139-141.

Military Technology (2008) A Strategy for a Stronger and Competitive European Defence Industry. *Military Technology*. 32 (6): 16 - 24.

Pejšek, Jan (2009) Podpis smlouvy na nákup obrněných transportérů. *Tisková a informační služba MO. Revue AOBP* č. 2/2009 s. 52-53.

Soukup, Miloš (2009) České finanční prostředky do českých podniků; rozhovor s novým prezidentem AOBP ČR doc. Ing. Jindřichem Plochem, CSc. *Revue AOBP* č. 3/2009, s. 30-31.

Soukup, Miloš (2008) Zvyšují se možnosti zapojení státních podniků do mezinárodních projektů; rozhovor s Ing. Františkem Padělkem, genpor. v.v. *Revue* č. 4/2008, s. 16-17.

Šiška, M., Konec migů v Čechách, *Právo*, 9. 4. 2005, s. 16. <http://www.irucz.ru/cz/zpravy/1-/102-ceska-republika/10212-/-/405-historie/5838-konec-migu-v-cechach-stihacky-mig-21-v-armade-ceske-republiky-nahrazuji-svedskymi-gripeny-highlight-gottwald/>

Valouch, Jan (2005) Konverze obranné průmyslové základny. *Obrana a strategie* č. 1/2005, s. 111 – 118. <http://www.defenceandstrategy.eu/cs/archiv/rocnik-2005/1-2005/konverze-obranne-prumyslove-zakladny.html>

LITERATURA NEPERIODICKÁ

Bauer, Sibylle; Bromley, Mark (2004) The European Union Code of Conduct on Arms Exports: Improving the Annual Report. Policy Paper No. 8. Stockholm: Stockholm International Peace Research Institute.

Bromley, Mark (2008) The Impact on Domestic Policy of the EU Code of Conduct on Arms Exports. The Czech Republic, the Netherlands and Spain. Stockholm: Stockholm International Peace Research Institute.

Finnemore, Martha (1993) International Organizations as Teachers of Norms: The United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization and Science Policy. *International Organization*. 47 (4): 565-597.

Fučík, Josef (2006) Evropská obranná agentura a rozvoj obranného potenciálu EU; in: Bezpečné Česko v bezpečné Evropě. Praha: Úřad vlády České republiky.

Fučík, Josef (2007a) Evropský zbrojní trh a jeho důsledky pro český obranný průmysl; in: Bezpečnostní a obranná agenda Evropské unie. Brno: Ústav strategických studií Univerzity obrany.

Fučík, Josef (2005) Zbrojní průmysl v transatlantickém prostoru – spolupráce, nebo soutěžení?; in: CESES: Bezpečnostní budoucnost České republiky – otázky, výzvy, problémy. Praha: Ministerstvo obrany ČR.

Fučík, Josef (3. 12. 2007b) Malé země ve zbrojní politice EU. Oficiální portál Informačního centra o NATO. http://www.natoaktual.cz/male-zeme-ve-zbrojni-politice-eu-dak-na_analyzy.asp?c=A071203_125812_na_analyzy_m02

Katalog bezpečnostních a obranných technologií 2009/2010. MS line, s. r. o., Kounice.

Katalog obranného průmyslu 2005, Asociace obranného průmyslu ČR, Praha.

Khol, Radek (2005) Důsledky existence Evropské obranné agentury pro oblast vojenských kapacit v rámci EU s důrazem na ČR. Zkrácený výstup. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.

O'Donnell, Clara Marina (červen 2009) The EU finally opens up the European defence market. London: Centre for European Reform. http://www.cer.org.uk/pdf/policybrief_defencemarket_june09.pdf

Schmidt, Burkard (ed.) (2004) EU Enlargement and Armaments: Defence Industries and Markets of the Visegrad Countries. Occasional Paper No. 54. Paris: EU-ISS. <http://www.iss-eu.org/occasion/occ54.pdf>

Tůma, Miroslav (2006) Relics of Cold War: Defence Transformation in the Czech Republic. Policy Paper No 14. Stockholm: Stockholm International Peace Research Institute.

Tůma, Miroslav; Janošec, Josef; Procházka, Josef (2009) Obranná politika československé a české republiky (1989–2009). Praha: Ministerstvo obrany ČR – PIC MO.

Zetocha, Karel (2007) Analýza výrobních a exportních kapacit obranného průmyslu České republiky. Brno: Univerzita obrany.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Tisk

Bayer, Petr (7. 5. 2007) Zaměřeno na export. Profit - podnikatelský týdeník. <http://www.profit.cz/zamireno-na-export/23252.html>

ČTK (17. 6. 2009) Českému obchodu se zbraněmi v rámci EU ubude "papírování". *Ekonomika.iHNed.cz*.
<http://ekonomika.ihned.cz/c1-37477760-ceskemu-obchodu-se-zbranemi-v-ramci-eu-ubude-papirovani>

ČTK (25. 2. 2009) Vojenský Airbus A400M je zachráněn, našly se peníze.
<http://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/193205-vojensky-airbus-a400m-je-zachranen-nasly-se-penize.html>

ČTK (31. 7. 2009) Zbrojovky dodají 112 stíhaček Eurofighter Typhoon.
<http://www.financninoviny.cz/zpravy/zbrojovky-dodaji-112-stihacek-eurofighter-typhoon/390710>

Fránek, Tomáš (30. 3. 2010) Velká sláva: Po 40 letech má Česko nové letadlo.
<http://aktualne.centrum.cz/ekonomika/doprava/clanek.phtml?id=664697>

Gazdík, Jan (6. 10. 2009) Je čas hledat náhradu za pronajaté gripeny, varují odborníci. http://zpravy.idnes.cz/je-cas-hledat-nahradu-za-pronajate-gripeny-varuji-odbornici-p4n-/domaci.asp?c=A091006_073023_domaci_cen

Havlígerová, Jana (10. 2. 2010) Kauza gripeny: svět ji pohřbil, ODS ji křísí.
<http://www.e15.cz/domaci/politika/kauza-gripeny-svet-ji-pohrbil-ods-ji-krisi>

Kuchyňová, Zdeňka (1. 2. 2007) Zbrojovka Brno definitivně skončila - areál byl vydražen za 707 miliónů korun. Český rozhlas. <http://www.radio.cz/cz/clanek/87864>

Marek, Rudolf (19. 3. 2010) Byznys nařízením vlády. Týdeník Euro.
<http://www.euro.cz/id/fwwfz2blww/detail.jsp?id=22809>

Novák, Jan A. (30. 8. 2007) Čeští vědci objevili zbraň proti yperitu. *Hospodářské noviny*. <http://hn.ihned.cz/c1-21922970-cesti-vedci-objevili-zbran-proti-yperitu>

Novinky.cz (6. 10. 2004) Boeing odchází z Aera za dvě koruny. <http://www.novinky.cz/ekonomika/41361-boeing-odchazi-z-aera-za-dve-koruny.html>

Otto, Pavel (5. 2. 2010) Aero Vodochody získalo nové zakázky za čtyři miliardy. Týdeník E 15.
<http://www.e15.cz/domaci/politika/aero-vodochody-ziskalo-nove-zakazky-za-ctyri-miliardy>

Otto, Pavel (6. 1. 2010) ERA znova patří americkému Rannochu. <http://www.e15.cz/byznys/prumysl-a-energetika/era-znova-patri-americkemu-rannochu>

Otto, Pavel (23. 4. 2010) Výměna L-159 za stroje CASA vážne. <http://www.e15.cz/domaci/udalosti/vymena-l-159-za-stroje-casa-vazne>

Petitjean, Sophie (31. 3. 2010) Defence package gives SMEs new opportunities.
<http://www.europolitics.info/sectorial-policies/defence-package-gives-smes-new-opportunities-art267821-13.html>

Pop, Valentina (1. 7. 2009) EU defence contracts to become more transparent.
<http://euobserver.com/?aid=28396>

Procházka, Martin (5. 2. 2010) Offsety za gripeny se plní, hotovo je přes 60 procent. Právo.
<http://www.novinky.cz/ekonomika/191272-offsety-za-gripeny-se-plni-hotovo-je-pres-60-procent.html>

Spurný, Jaroslav (březen 2010) Naše drahá armáda. *Respekt* č. 10/2010. S. 19.

Šnidl, Vladimír (5. 5. 2010) Brusel hrozí Česku soudem kvůli nejasnému nákupu vojenských letadel.
<http://domaci.ihned.cz/c1-43152370-brusel-hrozi-cesku-soudem-kvuli-nejasnemu-nakup-vojenskych-letadel>

Wirnitzer, Jan (12. 3. 2009) Armáda po 10 letech v NATO: prestiž, profesionalita, ale i podivné zakázky.
http://zpravy.idnes.cz/domaci.asp?r=domaci&c=A090311_172156_domaci_jw

Wirnitzer, Jan (18. 12. 2009) Armádě dodají útočné pušky zřejmě Češi nebo Belgičané. Němci couvli.
http://zpravy.idnes.cz/armade-dodaji-utocne-pusky-zrejme-cesi-nebo-belgicane-nemci-couvli-1cw-/domaci.asp?c=A091218_104521_domaci_jw

Wirnitzer, Jan (6. 10. 2009) Česko chce koupit útočné pušky s granátometry za dvě miliardy.
http://zpravy.idnes.cz/cesko-chce-koupit-utocne-pusky-s-granatomety-za-dve-miliardy-p.5e-/domaci.asp?c=A091006_101813_domaci_jw

Wirnitzer, Jan (24. 2. 2010) Vojáci hájí počet koupených pandurů. O dvaceti nikdo nemluvil, tvrdí. iDNES.cz
http://zpravy.idnes.cz/vojaci-haji-pocet-koupenych-panduru-o-dvaceti-nikdo-nemluvil-tvrdi-1fi-/domaci.asp?c=A100224_194631_domaci_jw

Webové stránky institucí

Aerospace and Defence Industries Association of Europe <http://www.asd-europe.org>

Asociace obranného a bezpečnostního průmyslu České republiky <http://www.aop-cr.cz/>

EDA (1. 5. 2008) Intergovernmental Regime to Encourage Competition in the European Defence Equipment Market. <http://www.eda.europa.eu/genericitem.aspx?id=153>. Staženo 2. 3. 2010.

EDA (15. 1. 2009) Tisková zpráva: EDA welcomes new directive on defence and security procurement.
<http://www.eda.europa.eu/newsitem.aspx?id=447>. Staženo 2. 3. 2010.

EDA (21. 11. 2005) Q&A on European Defence Equipment Market.
<http://www.eda.europa.eu/genericitem.aspx?area=2&id=26>. Staženo 2. 3. 2010.

EDA: A guide to the EDA's new European Defence Equipment Market.
www.eda.europa.eu/WebUtils/downloadfile.aspx?fileid=163. Staženo 2. 3. 2010.

Electronic Bulletin Board – EDA <http://www.eda.europa.eu/ebbweb/>

Evropská komise <http://ec.europa.eu>

Evropská obranná agentura <http://www.eda.europa.eu/>

European Defence Industrial Policy http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/defence/defence-industrial-policy/index_en.htm. Staženo 2. 3. 2010.

Frequently Asked Questions (FAQs) on Interpretative Communication on defence procurement
<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/06/468&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>. Staženo 4. 3. 2010.

Defence procurement – Frequently Asked Questions (28. 8. 2009)
http://ec.europa.eu/internal_market/publicprocurement/docs/defence/faqs_28-08-09_en.pdf. Staženo 2. 3. 2010.

Ministerstvo obrany ČR <http://www.army.cz>

Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR <http://www.mpo.cz>

Ministerstvo zahraničních věcí ČR <http://www.mzv.cz>

Rada Evropské unie: Security related export controls.
http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Security_related_export_controls_CS.pdf

Univerzita obrany <http://www.vojenskaskola.cz/skola/uo/Stranky/default.aspx>

Další

Aerospace and Defence Industries Association of Europe (28. 1. 2010) ASD Key Priority 3. Encourage the Implementation of Appropriate & Robust Defence Industry & Market Policies at EU Level. http://www.asd-europe.org/site/fileadmin/user_upload/ASD_KP_3-Defence.pdf

Amnesty International (8. 10. 2008) České zbraně jsou i nadále vyváženy do rizikových míst. <http://www.amnesty.cz/zpravy/Ceske-zbrane-jsou-i-nadale-vy vazeny-do-rizikovych-mist/>

Česká zbrojovka Uherský Brod (19. 3. 2010) Česká zbrojovka podepsala smlouvu na přezbrojení armády ČR. <http://www.ceskazbrojovka.eu/cz/news/news/95-ceska-zbrojovka-podepsala-smlouvu-na-prezbrojeni-armady-cr.aspx>

Deloitte (10. 2. 2010) Compass 2010: Global aerospace & defense sector outlook. http://www.deloitte.com/assets/Dcom-Global/Local%20Assets/Documents/Manufacturing/dtt_Compass%202010Global%20AD%20sector%20outlook_02_24_2010.pdf

Deloitte (17. 3. 2010) Letecký a obranný průmysl čeká v roce 2010 stabilní růst. http://www.deloitte.com/view/cs_CZ/cz/tiskove-centrum/333b512d09cd6210VgnVCM200000bb42f00aRCRD.htm

E-mailová komunikace s Ing. Jaroslavem Pražanem, obchodně-technickým ředitelem firmy EGO Zlín spol. s.r.o., 20. 5. 2010.

Hybášková, Jana (2. 1. 2009) Suverenita států v oblasti obrany, nebo další liberalizace vnitřního trhu? <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/jana-hybaskova.php?itemid=5502>

Ministerstvo obrany: Resortní rozpočet. Základní ukazatele státního rozpočtu v kapitole Ministerstvo obrany ČR v letech 1993 – 2010. <http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=5146>

Ministerstvo průmyslu a obchodu (7. 7. 2009) Kontrola exportu - Zboží dvojího použití. Co je zboží dvojího použití? <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/pruvodci-podnikatele/kontrola-exportu-zbozi-dvojihopouziti/1000164/38821/>

Saferworld (2002) Arms Production, Exports and Decision-Making in Central and Eastern Europe. London: Saferworld. http://www.saferworld.org.uk/publications.php?id_68

Transparency International (datum - ?) Nedostatky v kontrole obchodu se zbraněmi v ČR. www.transparency.cz/pdf/nedostatky.pdf

Velvyslanectví USA v Praze (14. 4. 2009) Velvyslanectví USA se v Aeru Vodochody zúčastnilo předání 250. vrtulníku Sikorsky S-76. http://czech.prague.usembassy.gov/slavnostni_predani_250_vrtulniku_sikorsky_s-76.html

Velvyslanec Füle odpovídá na otázky Czech Defence & Aviation Industry Review (6. 9. 2006) http://www.mzv.cz/nato.brussels/cz/ostatni/verejna_vystoupeni_clanky_projevy_a_jine/nove_moznosti_pro_cesky_obranny_prumysl.html

UNIVERZITA KARLOVA
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD
INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ
Bezpečnostní studia IV

PROJEKT MAGISTERSKÉ DIPLOMOVÉ PRÁCE

**Vývoj českého obranného průmyslu a jeho
postavení na evropském trhu s obranným
materiálem**

Anna Kadlečková

Vedoucí práce: PhDr. Vít Strátecký

Praha 18. 5. 2009

Obhajoba diplomové práce: červen 2010

Diplomová práce s pracovním názvem „Vývoj českého obranného průmyslu a jeho postavení na evropském trhu s obranným materiálem“ by se měla především zabývat důsledky výrazného omezení výjimek z režimu společného trhu Evropské unie pro výběrová řízení a nákup tzv. strategických zakázek obranného charakteru. Klíčový je zde vývoj dění v České republice; tím je míněna transformace odvětví obranného a bezpečnostního průmyslu v České republice po roce 1989. Hypotéza předpokládá, že to, jak se obranný průmysl ČR v 90. letech (ne)přizpůsobil novým podmínkám, má zásadní dopad jak na schopnost a zájem příslušných státních orgánů a průmyslových podniků ČR podporovat vznik Evropského trhu s obranným materiálem (EDEM), tak na pravděpodobné postavení českých firem v něm v případě pokračující liberalizace tohoto odvětví v rámci Evropské unie.

Cílem i přínosem práce by mělo být prozkoumání klíčových rozhodnutí, událostí a procesů, které po roce 1989 předurčily dnešní vztah České republiky a jejího obranného průmyslu ke snahám o liberalizaci na poli obranného průmyslu v rámci Evropské unie. Práce bude zkoumat, zda a jak minulý vývoj ovlivňuje současné postoje ČR a reálné dopady přijímaných rozhodnutí na úrovni Evropské komise a dalších orgánů EU pro český obranný průmysl. Zmíněny budou aktuální podoba, stav a aktivity obranného průmyslu ČR.

Práce si neklade za cíl věnovat se procesu vzniku společných aktivit EU v oblasti obrany ani popisu dění týkajícího se tvorby EDEMu, ačkoli bude nutné základní přiblížení problematiky. V úvodu tedy bude nastíněna historie nejen trendů v Evropě a USA (proces průmyslové integrace, tj. fúze, přeshraniční spolupráce atd.), která bude postavena do kontrastu s převážným odmítáním takových aktivit v ČR. Úvodní část též bude řešit problém definice zbrojního/obrného a bezpečnostního průmyslu a prolínání civilní a zbrojní výroby.

Z metodologického hlediska se jedná o jedinečnou případovou studii (daný případ by ale v případě většího rozsahu práce bylo možné komparovat s procesy v jiných zemích bývalého Východního bloku nebo naopak v zemích jako je Nizozemí či Rakousko). Jako primární zdroje budou sloužit opatření a dokumenty přijaté politickými institucemi ČR, legislativa Evropské unie a dostupné dokumenty firem působících v ČR v oblasti obranného průmyslu. Sekundární literatura bude pocházet zejména z odborných periodik i internetových zdrojů vzhledem k aktuálnosti a dostupnosti; zvláště aktuálnost je vzhledem k vývoji pro tuto práci zásadní. Je pravděpodobné, že z toho důvodu mohou být použity i alternativní zdroje jako např. interview.

Po teoretické stránce budou využity poznatky studia europeizace³²⁵, chápané zde jako výzkum dopadů evropských integračních procesů na domácí úrovni, neboli změn vyvolaných integračními procesy v různých sférách vnitřního prostředí státu. Podobným způsobem bude zohledněna konstruktivistická teorie působení nadnárodních struktur zpětně na stát, především role (v tomto případě) Evropské unie jako tvůrce norem, které jsou posléze (také) dobrovolně přijímány státy i soukromými podniky uvnitř státu. Cílem je potvrzení (či vyvrácení) teorie, že tyto procesy se úspěšně prosazují i ve sledované oblasti, a odhad, jakou měrou se zde v důsledku vyskytují prvotně nezamýšlené, byť v důsledku pozitivní účinky.

V první části práce budu věnovat pozornost zaprvé rozhodnutím vlády a parlamentu ČR (popř. ČSR) ovlivňujícím vztah státu a změny v obranném průmyslu. Zadruhé uvedu stručně několik případových studií týkajících se největších firem působících v tomto oboru. Použiji také dostupná statistická data s údaji týkajícími se počtu a velikosti aktivních firem, obratu, exportu apod. To bude doplněno analýzou změn struktury výroby (např. zánik oborů výroby těžké techniky apod.). Zaměřím se na tyto faktory (pozn.: nikoli v rozsahu, který by odpovídal délce následujícího výčtu; ten slouží jako podrobná osnova této důležité části práce):

- Ztráta odbytišť zajištěných mezivládními dohodami zejména v zemích bývalého Sovětského svazu a v zemích bývalé Varšavské smlouvy, ale i v řadě třetích zemí
- Radikální snížení zakázek ze strany vlastních ozbrojených sil
- Rozpad Československa (rozpad výrobní základny a vzájemných vazeb)
- Ukončení státních dotací
- Chaotická privatizace
- Vliv transformace hospodářství z plánovaného na tržní
- Zadlužení podniků
- Nedostatečné nahrazování vojenské výroby náhradními programy civilní výroby
- Nedostatečná výzkumně vývojová základna (pro klasické zbraně je dnes nanejvýš obtížné najít odbytiště, na významu nabývá např. elektronika; finanční náročnost)

³²⁵ Zemanová, Štěpánka (2007) Výzkum europeizace – aktuální problémy a perspektivy. in: Mezinárodní vztahy č. 4. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, str. 29-51. Dančák, Břetislav – Fiala, Petr – Hloušek, Vít (eds., 2005): Europeizace. Nové téma politologického výzkumu. Brno: Masarykova univerzita, 2005. Grabbe, Heather (2006): The EU's transformative power: Europeanization through conditionality in Central and Eastern Europe. Houndmills: Palgrave Macmillan, 2006. Graziano, Paolo – Vink, Maarten P. (eds., 2007): Europeanization, New research agendas. Houndmills: Palgrave Macmillan, 2007; ad.

- Nedostatek investičního i obchodního kapitálu
- V případě odstranění protekcionismu v zemích EU (mnoho vlád je vlastníky zbrojních firem či protěžuje národní podniky) bude teoreticky větší šance uspět za hranicemi. Je ale pravděpodobné, že uspějí nanejvýš malé a střední podniky spíše v roli subdodavatelů než tradiční velké podniky se zastaralou výrobou
- Česká obranná průmyslová základna neprošla obdobím integrace; proto je struktura obranného průmyslu v ČR fragmentovaná, existuje mnoho izolovaných, vzájemně si konkurujících podniků, problémem jsou především neexistující nebo měnící se koncepce týkající se potřeb Armády ČR a jejího přezbrojení, v důsledku toho se vytváří prostředí nejistoty ohledně návratnosti případných investic a budoucích zakázek ze strany Armády ČR. Je zde vysoký podíl nevýrobních podniků (exportéři, překupníci). Např. Katalog obranného průmyslu ČR 2005 zahrnuje 111 firem, z toho 42 v kategorii obchodní, zprostředkovatelská, zastupitelská, poradenská a ostatní činnost.
- Role Asociace obranného a bezpečnostního průmyslu ČR je velmi omezená
- Otázka vyrovnání se s faktem dalšího snižování zakázek domácího státu a snižujícími se možnostmi zprostředkování prodeje nadbytečných zásob a techniky Armády ČR k nutnosti přejít ke konkurenčnímu celoevropskému prostředí společného trhu; závislost některých firem na zakázkách AČR
- Obecně větší tendence menších zemí včetně ČR k nedůvěře, snaze o autarkii a neochotě zveřejňovat informace týkající se obranného průmyslu

V druhé části práce popíšu současný stav na poli obranného průmyslu ČR; tato část bude přímo navazovat na první a bude vycházet ze stejných zdrojů. Bude sloužit i jako východisko pro nastínění možných scénářů budoucího vývoje v závěru práce.

V hlavní části práce budou v potřebném rozsahu vyjasněny klíčové pojmy a procesy (akviziční a průmyslová politika v ČR, společný trh, liberalizace, „národní zájem“, projekt Evropské obranné technologické a průmyslové základny atd.), zmíněn dosavadní vývoj EDEMu (zejména představeny klíčové dokumenty přijaté členy EU) a cíle, kterých se dle těchto dokumentů mělo v budoucnu v případě optimistického vývoje dosáhnout. Důraz bude kladen na aktuální dění (proces schvalování prvních pro všechny závazných směrnic). Poté přejdu již k samotné ČR, kde se budu snažit hledat dosavadní vyjádření a přijatá opatření oficiálních představitelů s cílem identifikovat oficiální postoj ČR k problematice a zjistit, zda se nějak proměnil v průběhu let. Podívám se blíže i na možnosti zapojení českých kapacit do

zmiňovaných evropských procesů a nezbytné kroky k tomu na úrovni státních orgánů a průmyslových organizací. Bude rovněž zkoumáno, zda v této oblasti existují rozdíly v názorech jednotlivých politických stran a zda tedy existuje možnost změny postoje se vznikem nové vlády. Pokusila bych se i získat stanovisko Asociace obranného a bezpečnostního průmyslu a firem v ní sdružených a zjistit, zda vytvářejí v tomto směru nějaký lobbystický tlak na instituce ČR a EU. S tím souvisí otázka, zda a jaký má ČR zájem na zachování zavedených firem, jak se tento zájem liší od pozornosti věnované firmám působícím ve všech ostatních odvětvích průmyslu, a jaké pro to existují důvody. Pokusím se i o porovnání přístupu ČR a podpory EDEM s dalšími zeměmi EU.

Osnova

- Úvod
- 1. Konverze obranného průmyslu ČR 1989 – 2009
- 2. Obranný a bezpečnostní průmysl v České republice: aktuální stav (2010)
- 3a. Aktuální dění v Evropské unii týkající se tvorby Evropského trhu s obranným materiálem
- 3b. Oficiální postoj České republiky
- 3c. Postoj a aktivity soukromých firem
- 3d. Obranný průmysl ČR – jeho specifika a odlišnosti od stavu ve srovnatelných zemích EU
- 3e. Předpoklady a možný vývoj podoby a postavení českého obranného a bezpečnostního průmyslu
- Závěr

Literatura a zdroje

Neperiodická

- Bauer, Sibylle and Bromley, Mark (2004) The European Union Code of Conduct on Arms Exports: Improving the Annual Report , Policy Paper No. 8 (Stockholm: SIPRI, 2004), p. 5. EU Annual. Reports are available at http://www.consilium.europa.eu/cms3_fo/showPage.asp?id_408&lang_en&mode_g#exp4 accessed 17 June 2007.

- Bromley, Mark (2008) *The Impact on Domestic Policy of the EU Code of Conduct on Arms Exports The Czech Republic, the Netherlands and Spain*. Stockholm International Peace Research Institute.
- Burkard, Schmitt (ed.), 'EU Enlargement and Armaments: Defence Industries and Markets of the Visegrad Countries', Occasional Paper No. 54 (Paris: EU-ISS, September 2004), available at <http://www.iss-eu.org/occasion/occ54.pdf> accessed 5 September 2006.
- Council of the European Union, *European Union Code of Conduct on Arms Exports*, document 8675/2/98 Rev 2, Brussels, 5 June 1998, available at http://www.consilium.europa.eu/cms3_fo/showPage.asp?id_408&lang_en&mode_g#exp4 accessed 17 June 2007.
- Čechák, O., Ivánek, L., Krč, M., Šelešovský, J. (1993) *Zbrojní výroba – konverze – obranyschopnost*. Praha.
- European Commission, *Green Paper on Defence Procurement*, 23 September 2004, Brussels, COM (2004) 608.
- European Commission *A Strategy for a Stronger and More Competitive European Defence Industry*, 5 December 2007, Brussels, COM(2007) 764.
- European Defence Agency, *An Initial Long-Term Vision for European Defence Capability and Capacity Needs*, Brussels, 3 October 2006.
- European Defence Agency, *Characteristics of a Strong Future European Defence Technological and Industrial Base*, Brussels, 20 September 2006.
- Fučík, Josef (2005) *Zbrojní průmysl v transatlantickém prostoru – spolupráce, nebo soutěžení?*. in: *CESES: Bezpečnostní budoucnost České republiky – otázky, výzvy, problémy*. Praha: Ministerstvo obrany ČR.
- Fučík, Josef (2007) *Evropská obranná agentura a rozvoj obranného potenciálu EU*. in: *Bezpečné Česko v bezpečné Evropě*. Praha: Úřad vlády České republiky.
- Inbar, E., Zilberfarb, B. (1998) *The Politics and Economics of Defence Industries*. London: Frank Cass Publishers.
- Khol, Radek (2005) *Důsledky existence Evropské obranné agentury pro oblast vojenských kapacit v rámci EU s důrazem na ČR*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.
- Kiss, Yudit (1997) *The defence industry in East-Central Europe : restructuring and conversion*. Oxford: Oxford University Press.
- Mareš, Miroslav (ed.) (2006) *Zbrojní politika Evropské unie*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav.

- Merritt, Giles, 'Industrial Aspects of European Defence and Concrete Measures', in Karl von Wogau (ed.), *The Path to European Defence* (Antwerp: Maklu-Publishers 2004), str. 215-40.
- Mesároš, Oldřich (1992) *Politika konverze vojenského průmyslu v České republice*. Praha: Ekonomický ústav Československé akademie věd.
- Procházka, Josef (2003) *Obranný průmysl České republiky po rozpadu bipolarity*. Brno: Vojenská akademie.
- Procházka, Josef, Šmondrk, Josef, Valouch, Jan, Pernica, Bohuslav (2005) *Defence Resources of the Czech Republic 2004*. Brno: Univerzita obrany, Ústav strategických studií.
- Saferworld, *Arms Production, Exports and Decision-Making in Central and Eastern Europe* (London: Saferworld, 2002) available at http://www.saferworld.org.uk/publications.php?id_68 accessed 9 September 2006.
- Schmidt, Burkard (2005) *Towards a European Defence Equipment Market. The Green Paper on Defence Procurement*. Paris: Institute for Security Studies.
- Tůma, Miroslav, *Relics of Cold War: Defence Transformation in the Czech Republic*, Policy Paper No 14 (Stockholm: SIPRI, 2006).
- Vestel, Pierre de, *Defence Markets and Industries in Europe: Time for Political Decisions?*, Chaillot Papers 21 (Paris: Western European Union Institute for Security Studies 1995)
- Vlachos-Dengler, Katja, *From National Champions to European Heavyweights: The Development of European Defence Industrial Capabilities Across Market Segments* (Santa Monica, CA: RAND 2002).
- Vrablím, J., Kocevová, M., Ivánek, L., Vajdová, A. (1992) *Konverze zbrojní výroby*. Praha: ÚÚNV.
- Zetocha, Karel (2007) *Obranné zdroje České republiky*. Brno: Univerzita obrany - Ústav strategických studií.
- Zetocha, Karel (2007) *Analýza výrobních a exportních kapacit obranného průmyslu České republiky*. Brno: Univerzita obrany.
- Zipfel, Tomáš (2001) *Obranný průmysl ČR: možnosti při zabezpečení obranyschopnosti*. Brno: Vojenská akademie.

Periodická

- Czech Defence Industry & Security Review. Mediální platforma Asociace obranného a bezpečnostního průmyslu České republiky. Kounice: Military System Line.
- Obrana a strategie. Brno: Ústav strategických studií, Univerzita obrany.
- A report. Praha: Ministerstva obrany České republiky.
- Vojenské rozhledy. Praha: Ministerstvo obrany České republiky.
- EDA bulletin <http://www.eda.europa.eu/>
- Bromley, Mark (2007) 'The Europeanisation of Arms Export Policy in the Czech Republic, Slovakia, and Poland'. In: *European Security*, 16:2, str. 203 — 224.
- Finnemore, Martha (1993) International Organizations as Teachers of Norms: The United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization and Science Policy. *International Organization*, Vol. 47, No. 4 (Autumn, 1993), str. 565-597.
- Guay, T., Callum, R. (2002) The transformation and future prospects of Europe's defence industry. *International Affairs*. 78 (4): 757-776.
- Krč, M. (1999) Jaká by měla být národní obranná průmyslová základna? *Vojenské rozhledy*. 1999 (4): http://www.army.cz/avis/vojenske_rozhledy/1999_4/34.htm
- Derek Marshall and Tim Williams, 'How Article 296 is Stopping Competition', *Europe's World*, Issue 8 March 2008, available at http://www.europesworld.org/EWSettings/Article/tabid/78/Default.aspx?Id_17b130e6-3375-4f02-bfe5-e9d0f00fe4a2 accessed on 6 August 2008.
- Mawdsley, Jocelyn, 'European Union Armaments Policy: Options for Small States?', *European Security*, 17: 2, str. 367 — 385.
- Mantin, Benny, Tishler, Aster (2004) The structure of the defense industry and the security needs of the country: a differentiated products model. *Defence & Peace Economics*. 15 (5): 397-419.
- A Strategy for a Stronger and Competitive European Defence Industry. *Military Technology*; 2008, Vol. 32 Issue 6, str. 16-24.
- Wally Struys, 'Y'a-t-il encore un rôle pour les petits et moyens pays dans le cadre de la construction de l'Europe d'armement?', *Arènes* 21/53 (2004)
- Valouch, Jan (2005) Konverze obranné průmyslové základny. *Obrana a strategie*. 2005 (1): <http://www.defenceandstrategy.eu/cs/archiv/rocnik-2005/1-2005/konverze-obranne-prumyslove-zakladny.html>

Internet, prameny a ostatní zdroje

- Asociace obranného a bezpečnostního průmyslu České republiky <http://www.aop-cr.cz.obce.cz/> a webové stránky a materiály jejích členů
- Council of the EU <http://www.consilium.europa.eu/>
- European Defence Agency <http://www.eda.europa.eu>
- A Guide to the EDA's New European Defence Equipment Market. 1. 3. 2007
www.eda.europa.eu/genericitem.aspx?area=Reference&id=196
- Katalog obranného průmyslu ČR (CD). Kounice: Military System Line.
- Ministerstvo obrany ČR <http://www.army.cz>
- Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR <http://www.mpo.cz>
- Školení obranného a bezpečnostního průmyslu: sborník přednášek (2009).
Praha: Úřad pro obrannou standardizaci, katalogizaci a státní ověřování jakosti.
- Výroční zpráva o kontrole exportu vojenského materiálu a ručních zbraní pro civilní použití v ČR. Ministerstvo zahraničních věcí ČR
http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/bezpecnostni_politika/kontrola_exportu_zbrani/narodni_zpravy_o_kontrole_exportu/index.html